దానికిఁ బంచభావన లనఁగాఁ బంచాభ్యాసము లుండవలెను. అవిఎవ్వి యనఁగా—(1) అశుభభావన (సమస్తమునందుండు దోషముల విచారించి విరక్తిం జెందుట.) (2) మైత్రిభావన(తనమిత్రులయందును,శత్రులయందుఁ బ్రేమఁ గలిగి రాగద్వేషరహితుఁడై యుండుట.) (3) కరుణాభావన (ఆర్తిం జెంది యుండుసమస్తప్రాణులకష్టంబులం దలపోసి వానియందుఁ గనికరముఁ గలిగి యుండుట.) (4)ముదితాభావన (పరులక్షేమసౌఖ్యములం గోరుచు వారి సుఖస్థితిం జూచి యానందించుట.) (5)ఉపేక్షాభావన. (స్వప్రయోజనపరత్వమును, ధనమద, విద్యామద, యౌవనమదములం జెందక కష్టముకాని, సుఖముకాని యేదిసంభవించినను చలింపనిమనస్సుతో నుండుట). ఈభావనల నభ్యసించినయెడల దుర్గుణములును, దుర్వృత్తులును గ్రమక్రమంబుగనిర్మూలంబు లగును. కాఁబట్టి శుద్ధప్రయత్నము. మనస్సాధక మనఁగా మనస్సునకు వ్యాయామ మయి యాఅవయంగ మగుచున్నది.

(౭) శుద్ధస్మృతి—తలపు. వాంఛ, వృత్తి వీని కన్యోన్యసంబంధము కలదు. కాఁబట్టి శుద్ధప్రయత్నమునకు. శుద్ధస్మృతి తోడ్పాటొసంగవలెను. స్మృతి యనఁగా సంకల్ప మని యెఱుంగవలయు* మనస్సు సంకల్పాత్మకము. కావున మనస్సునందుఁ జెడుతలంపులఁ బొడమనీయవలదు. శుభాశుభకర్మలఁ జేయించునది మనస్సె. కావున మనస్సునకు శుద్ధవిషయానుసంధానము చేయవలెను. ధర్మము మానసాధీనమై యున్నది. బోధి ధర్మాధీనమై యున్నది. బోధి యనఁగా సమాధి. ఉపాసకుఁడు శుద్ధస్మృతి నభ్యసించుటకు బ్రజ్ఞానము కలవాఁ డయియుండవలెను. ప్రజ్ఞాన మనఁగా కాయము, చిత్తము, వేదన, ధర్మము అనెడు స్మృత్యుపస్థానముల నెఱుంగుట. ఈయెఱుకవలన నుపాసకునికిం దెలియునది యేమనఁగా—(1)నానా

---

* ఇది బౌద్ధులు చెప్పెడి యర్థము. స్మృతి యనఁగా గడచినవిషయ స్మరణ యని శాస్త్రనిశ్చయము.

విధమయిన కారణకార్యసమ్మేళనములవలన సృష్టిపదార్థములు కలుగుచున్నవి. (౨)అవి యన్నియు ననిత్యములు. (3)ఆత్మ యనునది ప్రత్యేకపదార్థము కాదు. (4)పదార్థములయొక్క యథార్థజ్ఞానము లేనందున సర్వప్రాణులు మానసికవిచారమును, కాయక్లేశమును బొందుచున్నవి. ఈప్రజ్ఞానము కలవానికి సర్వప్రాణులను దుఃఖసముద్రమునుండి యుద్ధరించుటకు శుద్ధస్మృతి కలుగక మానదు. ఈమతమందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడుచున్న ప్రజ్ఞానమును అద్వైతులు వచించుజ్ఞానమె యని భ్రమపడవలదు. ఈ నుడువఁబడినప్రజ్ఞానము శోధనానుభములవలన సిద్ధించును. అద్వైతులు నిరూపించు జ్ఞానము శ్రుతిబోధితము మాత్రమె యగుచున్నది. వ్యాసకోశము శరీరమునకెంత ముఖ్యమొ శుద్ధస్మృతి యష్టాంగమార్గగామి కంత యవసరమెయగుటచే శుద్ధస్మృతి వ్యాసములోఁబోల్పఁబడి సప్తమాంగముగా నుడువఁబడియె.

(h) పూర్ణశాంతి యనఁగా బౌద్ధధర్మములోఁ జిత్తము సంపూర్ణముగా నేకీభవించియుండుట. దీనినె సమాధి యందురు. ఇది ధ్యానయోగము వలనసిద్ధించును. దీనివలన చిత్తచాంచల్యమడంగును. ఈధ్యానయోగమును పతంజలి యోగశాస్త్రమందుఁ దెల్పఁబడిన యోగమును నొకటె యని భ్రమపడవలదు. ఇంతకుఁ బూర్వము చెప్పఁబడినసప్తాంగములవలను ఉపాసకుఁ డధికశ్రమం బొంది ధర్మతత్త్వ మరసి యలసి విశ్రాంతిం బొందుటకీసమాధి శయ్యవలె నుండుఁ గాన నిది యుపాసకుని శయ్యయై యష్టమాంగ మయ్యె.

అష్టాంగమార్గోపాసకుఁడు దశప్రతి

దశప్రతి బంధకములు. బంధకములను నివారించుకొనవలెను అవి యేవనఁగా.

(1) సత్కాయదృష్టి:—శాశ్వత మయినజీవాత్మ యొకటి యున్నదని భ్రమించుటయు, గతంబున లిఖించినప్రకార మహాంపదార్థనిర్మాణ

మును దాని లయమును, దెలిసికొనక యీజన్మకు గతజన్మ కర్మకారణత్వ మును, ముందుజన్మమున కీజన్మమందుఁ జేయఁబడు కర్మకారణత్వమును నమ్ము టయు ముక్తికిఁ బ్రబలప్రతిబంధక మగుచున్నవి. కాని జీవాత్మ ప్రత్యేక ముగా లేదనుటచేఁ బుణ్యాపాపకర్మలతోఁ బనిలేదనియు, జీవించునంత వఱకు యథేచ్ఛగాఁ దిని తిరుగవచ్చు ననియు మరణానంతర మాకర్మలవలన మన కగునది యేమియు లేదనియుఁ దలఁపఁగూడదు. దోషరహితమయిన స్థితి కలదని నమ్మి దానికై పాటుపడవలయును.

(2) సర్వసంశయమతము:—ఇది జన్మవిషయ మెఱుంగుట కవని కిని వశము కాదని తెల్పును. ఇది యొకవిధమయిన మనోరోగమై పురో వృద్ధికై యత్నింపనీయదు. కాఁబట్టి యీమతమును విడిచి నిర్వాణంబు కొఱకు యత్నింపవలయు.

(3) శీలవ్రతపరామర్శ:—నిత్య, నైమిత్తిక ప్రాయశ్చిత్తాది కర్మల వలన దుఃఖనాశ మగు నని తలఁచుట. ఇట్టి కర్మల యథావిధిగాఁ జేసెడు వారికైనను రాగద్వేషములు లేకపోలేదు. దుఃఖనాశమును లేదు.

(4) కామము. } పైఁజెప్పినమూఁడు ప్రతిబంధకములను నివారించు
(5) (ద్వేషము.) } కొనినను. ఈ రెంటివలనను బూర్వస్థితిలోనికి మరలఁ బోవచ్చును. కనుక నుపాసకుఁడు వీనిని ద్యజింపవలయును. మొదటి మూఁటిని జయించుటచేవాఁడు ప్రథమసోపాన మెక్కును. తర్వాతి రెంటిని జయించుటచే ద్వితీయసోపాన మెక్కును. ఈసోపానమం దుపాసకుని "సకృదాగామి" యని బౌద్ధధర్మమం దందురు.

(6) రూపవిషయాభి లాష. (7) అరూపవిషయా భిలాష.	రాగము	ఈపైని జెప్పఁబడిన పంచప్రతి బంధకముల జయించిన మాత్రమునఁ గృతార్థుఁడ నయితినని తృప్తిం జెందఁ గూడదు. ఈప్రక్కను లిఖింపఁబ

(8) మానము.
అనఁగా గర్వము.

(9) బౌద్ధత్వము.
అనఁగాఁ దానె ధన్యుఁడనను కొనుట.

(10) అవిద్య.
అనఁగా వస్తువులయొక్క యథార్థజ్ఞానము లేకుండుట.

డిన యీపదింటినిం గూడఁ గెలువ వలెను. ఇట్లు దశప్రతిబంధకజయ శాలి యయ్యె నేని నుపాసకునకు సమస్తముయొక్క యథార్థజ్ఞానము లభించును. దానం జేసి యష్టాంగమార్గమందుఁ దుదముట్ట యాత్ర చేసినవాఁడై "అర్హత" పదంబు నొంది యుపాసకుఁడు నిస్సంశయముగ నిర్వాణఫలం బనుభవించును.

బౌద్ధధర్మమునకు శీలము ముఖ్యాధారము.

(8) బౌద్ధధర్మమునందుఁ బ్రవేశించువానికి బుద్ధిసూక్ష్మత విశేషముగా నుండవలెను. నీతిప్రవర్తన మంతగా నవసరము లేదనుకొందురేమో. అటులఁ దలఁపఁ గూడదు. ఈధర్మమందు దాఱు నిబంధనలున్నవి. (1) దాన, (2) శీల, (3) క్షాంతి, (4) వీర్య, (5) ప్రజ్ఞ, (6) ధ్యానములు. ఇవి యుత్తరోత్తరాధిక్యము గలవై యున్నవి. అనఁగా ముందు చెప్పఁబడినదానికంటె వెనుక చెప్పఁబడినది యధికమని యర్థము. ఈ యాఱింటిని రెండు పెద్దవిభాగములుగాఁ జేయవచ్చును. (1) ప్రజ్ఞాపరిమితి యనఁగా వస్తుశోధనయు, జ్ఞానమును. (2) శీలపరిమిత యనఁగా నీతి. ఈరెండు పెద్దభాగములలోఁ బైనఁ జెప్పఁబడిన యాఱునిబంధనలు నిమిడియున్నవి. ధర్మమంతయు నిమిడియున్నది. శీలమనఁగా నీతిప్రవర్తన దీనినే పుణ్యసంభార మనియెదరు. ఇది కలుగని యెడల, ప్రజ్ఞాపరిమితి యనఁగా జ్ఞానసంభారము సిద్ధింపదు. కాఁబట్టి యీధర్మమునకు శీలము (నీతిప్రవర్తన) ముఖ్యాధారముగా నున్నది.

(9) బౌద్ధధర్మఫలము దుఃఖవిముక్తియే. కావున నట్టి దుఃఖకారణము

లయినస్వీయ (తన) వాంఛలను విడువవల

శీలలక్షణంబు. యును. మఱియు "అహమ్" అనునది తృష్ణ యందు వెల్లడిగాఁ గనుపట్టును. కాఁబట్టి తృష్ణను విడుచుట ప్రథమకార్య మగుచున్నది. విడుచుట యె ట్లంటి రేని. పాపకృత్యములను గ్రమక్రమంబుగ విడిచి మరలఁ జేయకుండవలెను. సత్కృత్యముల నవలంబించి విడువక చేయుచుండవలెను. ఇ ట్లొనర్చుటయె శీలము. పాపకృత్యములు పది యపరాధములవలనఁ గలుచున్నవి.

అపరాధముల పేర్లు.	అర్థము.
(1) ప్రాణాతిపాద.	జీవజంతువును వధించుట.
(2) అదత్తదాన.	దొంగతనము.
(3) కామమిథ్యాచార.	వ్యభిచారము.
(4) మృషావాద.	అబద్ధమాడుట.
(5) పైశున్య.	కొండెము చెప్పుట.
(6) పారుష్య.	దుర్భాషలాడుట.
(7) సంభిన్నప్రలాప.	వృథాప్రసంగము.
(8) అభిద్య.	పరద్రవ్యాపేక్ష.
(9) వ్యాపాద.	ద్రోహపుతలపు.
(10) మిథ్యాదృష్టి.	అసత్యాభిప్రాయము

(ఈ పేర్లు బౌద్ధపరిభాషలోనివి.)

వీనిలో మొదటి మూఁడును శారీరదోషములు. తర్వాతి నాల్గును వాగ్దోషంబులు. చివర మూఁడును మానసిక దోషంబు లగుచున్నవి. నరుఁ డీదోషంబులఁ గ్రమక్రమంబుగ నివారించుకొనక యుపేక్షించినయెడ అవి ప్రబలి వానిని ముట్టడించును. వాఁ డంతట విడిపించుకొనఁజాలఁడు. కనుక ప్రయాసపడి నివారించుకొని వాఁడు పావనుఁడు కావలెను.

అపరాధములను నివారించు కొనుట కుపాయంబులు.

10. పైని జెప్పఁబడిన పది యపరాధములను నివారించుకొనునుపాయంబులు నుడువఁబడుచున్నవి.

(*a*) జీవజంతువధ. మనుష్యుఁడు పెంపలుకొని యత్యల్పజంతువు వఱకును దేనినయినను జంపఁగూడదు. ప్రాణమును మించిన గొప్పపదార్థము సృష్టియందు లేదు. తమ కెవ్వరును హాని చేయ రని జంతువులకు నమ్మకము కలిగెనేని అవి నును శాంతముగా నుండఁగలవుయజ్ఞాదిక్రతులయందును, దేవతాబలులకొఱకును బ్రాహ్మణమతమందు జంతుహింస జరుగుచుండును. అది యీ బౌద్ధధర్మమందు లేశమాత్రమయిన నంగీకరింపఁబడదు. జంతువులను హింసింపకుండుటయే కాక వానిని రక్షింపవలయు నని కూడ నీధర్మము బోధించుచున్నది. మాంసాహారమును దినువారైనను జంతువులను హింస, జేసి చంపఁగూడదు. వినోదార్థముగాఁ గాని దేవతాబలులకొఱకుఁ గానిఁ యుద్ధములయందుఁ గానిజీవహింస కూడదు. కాని సామదానభేదదండోపాయములలో మొదటి మూఁడు ఉపాయములవలనను శత్రువు వశపడకున్నయెడల నంతిమోపాయంబు నింద్యము కానేరదు. మఱియు దండనోపాయంబు శత్రువును శిక్షించి పన్మార్గవంతుని జేయును. ఎట్లయినను శత్రు పీడ నయిన నోర్చి వాఁడు శరణంబు వేడిన క్షమించి వానిని ప్రేమించుటయె బౌద్ధధర్మముయొక్క ముఖ్యోద్దేశ మని గ్రహింపవలెను. పరమధర్మం బయిన యీ యహింసనుండియే పరమతసహిష్ణుత యను మేలిగుణం బుదయించును. ఖడ్గప్రయోగముచేఁ గాని, యధికారదర్పణముచేఁ గాని యీధర్మమును వ్యాపింపఁజేయ నక్కఱలేదు. ఈధర్మము యొక్క యథార్థస్థితి మాత్రము బోధింపఁబడును. విశ్వసించువారు దీని నవలంబించెదరు. విశ్వసింపనివారు వారి కిష్టమగు మతమునే వా రనుసరింప వచ్చును.

(2) దొంగతనము—పరుని ధనమును దోఁచుకొనఁగూడదు. దొంగిలింపఁ గూడదు. వాని కష్టార్జితమును వాఁ డనుభవించుటకు వానికిఁ దోడ్పా టొసంగవలెను. దొంగతన మెట్లు మానవచ్చు నందు రేని ధనసంపాదనవలన నరుఁ డుత్తమస్థితిం బొందుట కభ్యంతరము కలుగు నని యెఱింగి దాని యందుఁ దిరస్కారభావముఁ జెందినయెడల మానవచ్చును. ప్రాణము, ధనము, అధికారము నివియుక్తంబుగ నుపయోగింపఁబడినయెడల నపకారంబు చేయవు వీనికై నరుఁ డల్లాడుటచే వీనికి దాసుఁ డగుచున్నాఁడు. ధన మార్జించుటయే ఘనకార్యంబుగా నెంచి యెందఱో ద్రోహకృత్యంబులకు వెనుదీయక యుద్ధంబులకు ముందు కాలిడి తల్లి యనక, బిడ్డ డనక, గురు వనక, దొర యనక ధర్మంబు వీటిఁ బుచ్చి యాధనము నార్జించుచుండిరి. ప్రబలమృగం, బల్పమృగంబును వంచించి దాని మాంసంబుచే మెఱియుం బలిసినట్లు మంద ప్రజ్ఞుని నధికప్రజ్ఞుండు వంచించి వాని సర్వంబును గపటవ్యవహారసరణిం గొని ప్రబలభాగ్యశాలి యగును. వాని నప్పుడు వ్యవహారదక్షుం డని లోకు లందురు. ఇది యెట్టిధర్మంబో కనుంగొనుఁడు. వ్యవహారియై యొకఁడు కూర్చినధనరాశిం జూచి వాఁడు వ్రయంబు పోఁగ న్యాయంబుగ నంత నిలువఁ జేసె నని కొంద ఱందురు కాని యట్లైన్నటకంటె వాఁ డెందఱి నొ బికారులఁ జేసి భాగ్యశాలి యయ్యె నని యే తలఁపఁదగును. కావున నిదియు దొంగతనంబె యనవచ్చును.

(3) వ్యభిచారము—పరుని భార్యతోఁ గాని, వాని యుంపుడుకత్తెతోఁ గాని వ్యభిచరింపఁ గూడదు. పరిశుద్ధముగా నుండవలెను. పరస్త్రీని వీక్షిం పనే కూడదు. వీక్షించినను వీక్షింపన ట్లుండవలెను. ఆమెతో సంభాషించు నప్పుడు శుద్ధహృదయమును గలిగియుండవలెను. ఆమె వృద్ధురా లయిన యెడలఁ దల్లిగను, చిన్న దయినచోఁ దోఁబుట్టువుగను. మఱియుఁ జిన్న దయినచో బిడ్డగను భావింపవలెను. తన వేషభాషాలంకారములచేఁ బరు

షుల మోహపఱచు బిత్తరుల పొత్తుఁ దొఱంగి మనస్సును నిబ్బరముగను నిశ్చలంబుగ నుంచుకొనవలెను. లేనియెడల మోహం బనెడు కాఱుమబ్బు జ్ఞానం బను సూర్యుని దట్టంబుగఁ గప్పివేయును. అంతట మనస్సు గాఢాంధకారంబునఁబడి తెఱవు గానక వెఱ్ఱెత్తినట్లు దిరుగును. కాఁబట్టి వ్యభిచారంబు మానుట శ్రేయస్కరంబు.

(4) అబద్ధమాడుట—అబద్ధమును లేశమాత్రమును జెప్పఁగూడదు. అయినను నిజమును బరులకుఁ జెఱుపులేనియట్లుగను హృదయమందుఁ బ్రేమఁ గలిగి బదిలముగను జెప్పవలెను. అబద్ధ మాడుట ఘోర మయినదోషములలో నొకటియై యున్నది. అబద్ధము కలియని నేరమె యుండదని చెప్పవచ్చును. పరనింద, ముఖస్తుతి, అప్రమాణము, నివి యబద్ధములోఁ జేరినవే. కృత్రిమబుద్ధి యనఁగా మనస్సున నొకటి తలఁచి వాక్కున మఱియొకటిఁ జెప్పి, పనియం దింకొకటిఁ గనుపఱచుట, ఇది మతాచార్యులయందును గనఁబడుచున్నది. ఇదియు నొకవిధమయిన యసత్యమె యగును. అవసరమం దసత్య మాడఁగూడదా యందురేమో. వివాహములయందు, స్త్రీలయెడలను, బ్రాహ్మణులయెడలను, గోవులయెడలను, ప్రాణవిత్తమానభంగములయందు నసత్య మాడవచ్చునని బ్రాహ్మణమతమం దున్నప్పటికి నీధర్మమందు సత్యమును బదిలముగఁ జెప్పవలెను. ఎట్లయిన నెల్లప్పుడు సత్యమునే పలుకవలయును. ఏవిషయమందైనను సత్యమును మార్చి గాని, ప్రచ్ఛన్నముగాఁ గాని నుడువఁగూడదు. ప్రాణాపాయమందైనను, సత్యమె చెప్పవలెను అని సిద్ధాంతము.

(5) కొండెముఁ జెప్పుట. } అబద్ధపు వార్తలను గలిపింపఁగూడదు.
(6) పరుషము లాడుట. } ఇతరులు కలిపించిరేని యట్టి వార్తలను దాను వచింపఁగూడదు. పరుషములు పలికి యితరులమనస్సుల నొప్పింపం దగదు. అందువలన వారి కటులఁ బలికినవారియందుఁ బ్రేమ యుండదు.

ఈరెండుదోషములను జేయువాఁ డట్టి యపరాధములను దన కొఱలు చేసినయెడల దన కెట్లుండునో విచారించుకొనవలయును. మఱియును తానె గుర్మార్గుఁడ నని పరులు సన్మార్గు లని భావించి తన దుర్మార్గమును విడిచి పరుల సన్మార్గమును దా నవలంబించుట మేలు అబద్ధపు వార్తలను గల్పించుటయు వచించుటయు నసత్యములోఁ జేరినవె యగుచున్నవి.

(7) వృథాప్రసంగము—వ్యర్థాలాపము కూడదు. మర్యాదగాను, గౌరవయుక్తముగాను బ్రయోజన ముండువఱకు బలుకవలయును. లేదేని మౌనముగా నుండుట మేలు. అష్టాంగమార్గమందుఁ బోఁదలచినయుపాసకుఁడు ప్రపంచసంబంధ మయినఘనతకొఱకును, విషయానుభవముకొఱకును, దుచ్ఛవినోదముల కొఱకును వాంఛింపఁగూడదు. వ్యర్థమును హానికరము నయిన ప్రసంగములు చేయరాదు. గొప్పవారి నాడిపోసికొనఁగూడదు.

(8) పరద్రవ్యమం దపేక్ష—పరులసొత్తుకై యపేక్షింపక వారికి మేల్లు గలిగినప్పుడు సంతసింపవలెను. ఔదార్యము, ఉపకారము, కరుణ యివి బండి కిరుసుచీలవలె ప్రపంచమున కత్యవసరము. స్వప్రయోజనపరత పరులకు మేలు చేయనీయదు. పరులకు ఏవిధంబున నైన మేలు చేకూరునప్పుడు తనకు స్వప్రయోజనపరతవలనఁ గలుగుసంతోషము తగ్గిపోవును. అంతట తన సంతోషము తగ్గకుండుటకై పరులకు మేలు కలుగకుండుటను నరుఁడు కోరును. తనసంతోషము పెంపొందుటకై వాఁడు పరులకుఁ జెఱుపునుం గోరును. ఈచివరఁ జెప్పఁబడినరెండుకోరికలు కలిసి యౌదార్యలేమి యను దుర్గుణ మగుచున్నవి. కావున నౌదార్యలేమి యనుమనోజాడ్యమునకు పైని జెప్పఁబడిన యాచార్యాదు లనెడు నౌషధంబుల నుపయోగించి దాని మాన్పుకొనవలెను.

(9) ద్రోహచింత—ద్వేషము, అహంకారము, తృణీకారము. మొదల యినదుర్గుణములను విడిచి మీకుఁ గీడొనరించువారియెడల నైనను

ప్రేమఁ గలిగియుండవలెను. కోపమును ప్రేమవలనను, కీడును మేలువలనను, అత్యాశ నౌదార్యమువలనను, అబద్ధమును సత్యమువలనను జయింపవలెను. ఉపకారంబునకుఁ బ్రత్యుపకారం బొనర్చుట సామాన్యకృత్యమగుచున్నది. అపకారి కుపకారంబు కావించుట బహువిశేషకార్యము. తనద్వేషికి కలిగియున్న ద్వేషబుద్ధిని నరుఁడు ద్వేషింపవలెఁ గాని యాద్వేషిని ద్వేషింపఁగూడదు. ప్రతినరుఁడును లోకమిత్రుఁడై యుండవలెను. మైత్రివలనఁ గరుణయుఁ, గరుణవలన "ముదిత"యుఁ గలుగును. ఈగుణత్రయము నెవనికిఁ జేకూరునో వాని హృదయమందు ద్రోహచింతనయే యుండదు.

(10) అసత్యాభిప్రాయము—మీ రజ్ఞానవశులుగా నుండక సత్యము నెఱుంగుటకు యత్నింపవలయు. లేనియెడల మీరు సందేహపీడితులై ధర్మము నుపేక్షఁ గలవారై యక్రమములు చేయుదురు.

ఈపైనఁ జెప్పబడినదశాపరాధంబులును గాక యింకొక యపరాధంబు కలదు. అదియొద్దియన (11) మత్తతను గలుగఁ

సురాపానము కూడదనుట.

చేయుభోజనపదార్థములను దినుటయు, సారాయినిద్రాగుటయు. దీనివలనద్రవ్యవ్యయమును మానవనష్టమును సంభవించును, మఱియుఁ గలహములును, వ్యాధ్యములును మొదలయినవి గలుగును. సురాపానము బ్రాహ్మణమతమం దున్నట్లు గ్రంథాదులవల్లఁ గన్పట్టును. కాని బౌద్ధమతమునందు లేశమాత్రమును దీని నంగీకరింపరు. సారాయి త్రాగుట నాశకరమయిన షట్కృత్యములలో నొకటి యయియున్నది. శేషించిన యయిదు నేవనఁగా (1) వీథులవెంబడి నకాలములయందుఁ దిఱుగుట, (2) నాట్యాదులయందత్యంతాపేక్ష (3) జూదము, (4) దుష్టసహవాసము, (5) సోమరితనము.

మైత్ర్యాదిగుణముల నభ్యసింపవలెను.

పైని నుడువఁబడిన పదుమెకొండు అపరాధంబులఁ జేయుట మాని మైత్రి, కరుణ, ముదిత యనఁబడు సద్గుణంబుల నభ్యసించుచున్నయెడల నరుఁడు పరుల కుపకారి యగును. దానంజేసి పరులు వాని కపకారం బొనర్పరు. పరుల సాహాయ్యము లేనిదియే నరునకును వాంఛలు ఫలింపవు. సౌఖ్యము చేకూరదు. పరులును సౌఖ్యము నపేక్షించువారలె. కాన వారి కష్టంబులను, దుఃఖంబును నివారించుటకు వాఁడును యత్నింపవలెను. అనేకావయవంబులం గలయీ శరీరంబునం దేయవయమునకు బాధ సంభవించిన నదియు శరీరాంశమె యని శరీరము నంతయు రక్షించెదము. అప్రకారమె సమస్తమానవకోటిని మహాశరీరమనియుఁ బ్రతిమానవుని దానియొక్క యవయవ మనియు, భావించిన యెడలఁ బైన నుడువఁబడినయపరాధము లెట్లు పరులకుఁ జేయంబడును? మైత్ర్యాదు లేల గలుగవు? స్వప్రయోజనపరత కెడ మేది? దానివలన శుద్ధ మయిన సుఖ మెందుకు లభింపదు? ఇవ్విధంబున నీతి నభ్యసించి సదుపాసకులై పదంపడి యష్టాంగమార్గగాములై యర్హతపదంబు నొంది నిర్వాణ సుఖం బనుభవింపవచ్చును. ఇంతమట్టుకు బుద్ధమునిబోధ సంగ్రహంబుగ నుడువఁబడినది. ఈమత మార్యమత మనఁగా బ్రాహ్మణమతముతో సామాన్య ధర్మములయం దనుకూలపడుచున్నది. ప్రధానాంశములయందు భేదించుచున్నది. కాన నట్టి భేదంబు లీక్రింద విశదీకరింపఁబడుచున్నవి.

II. ప్రకరణము.

బౌద్ధమత వ్యాప్తికారణములు - అశోకుని యభిలాష.

బౌద్ధమతమునకు ఆర్యమతమునకుఁ గలభేదంబులు.

(1) బౌద్ధమతము—ఈశ్వరుఁడు లేఁడు. ఈశ్వరుఁడు కలఁ డనియు, సర్వసుగుణములు కలవాఁ డనియు మనుష్యులే కల్పించిరి.

ఆర్యమతము—ఈశ్వరుఁడు కలఁడు. స్వయంభువు అనఁగా ఎట్లుకలిగెనో యూహింపఁజాలము. తనకుఁ దానె కలిగె ననవలెను.

(2) బౌద్ధ—ప్రపంచమునకునీశ్వరుఁడు కర్త కాఁడు. ప్రపంచము కారణ కార్యసంబంధమువలనఁ గలుగుచున్నది. విచారింపఁగాఁ బ్రతికారణమును గార్యమె యగును. కాఁబట్టి ప్రపంచముయొక్క యాదికారణ మెద్దియొ తెలియదు. తెలిసికొనలేము. దానియొక్క యంతమును దెలియదు. తెలిసి కొనలేము.

ఆర్య—ప్రపంచమున కీశ్వరుఁడెకర్త, కార్యమయి దృశ్యమానమగుచున్న ప్రంచమునుబట్టి కారణుఁడైన యీశ్వరుని గ్రహింపవలెను. ఆయన సర్వ జ్ఞుఁడును సర్వశక్తిసంపన్నుఁడును. కనుక సంకల్పమాత్రమున నీశ్వరుఁడు ప్రపంచమును సృష్టింపఁగలఁడు. సృష్టించెను కించిజ్ఞుల మయినమన మాసృష్టి క్రమమును స్పష్టంబుగ నెఱుంగలేము.

(3) బౌద్ధ—జీవాత్మ లేదు. పంచస్కంధములవలన నేర్పడిన యహం పదార్థ మొకటి యుండి యాస్కంధనాశనముతో నదియు నశించును. దీని వలెనె పరమాత్మయు లేదు.

ఆర్య—పరమాత్మ వ్యావహారికదశయందు జీవాత్మగాఁ గనుపట్టును. పారమార్థికదశయందు స్వరూపమై పరమాత్మయే శాశ్వతముగానుండును.

(4) బౌద్ధ—జీవాత్మయే లేదు. కనుక దానికి జన్మాంతరమును లేదు. అహంపదార్థ మొనరించు పుణ్యపాపకార్యములు మనుష్యధర్మ మనఁగా మనుష్యత్వమందు సంక్రమించి భిన్ననామరూపములతో జన్మాంతరమును బొందును.

ఆర్య—జీవుఁడు పరమార్థస్థితిని బొంది బ్రహ్మైక్య మగువఱకుఁ దా నొనరించిన పుణ్యపాపకర్మవశంబున జన్మాంతరములఁ బొందుచుండును.

(5) బౌద్ధ—వేదము లప్రమాణంబులు. వేదములలో నేమి చెప్పఁబడి యున్న దనియు, ఆవాక్యముల ననుసరించి మనము నడుచుకొనవలె ననుటయు వెఱ్ఱితనము. ప్రపంచమం దుండు దుఃఖమును, దుఃఖకారణము నెఱిఁగి కారణకార్య సంబంధమును సలక్షణముగఁ గనిపట్టి స్వానుభవముగఁ దెలిసికొని దుఃఖవిముక్తి కలుగునటులఁ బ్రవర్తించుట సర్వశ్రేయస్కరము.

ఆర్య—వేదము లీశ్వరవాక్యంబులు వానిప్రకారము నడుచుకొనిన యెడల దుఃఖవిముక్తియు, సుఖప్రాప్తియుఁ గలుగును.

(6) బౌద్ధ—యజ్ఞాదులకొఱకును, దేవతాబలులకొఱకును, మఱియెందుకొఱకును బశువులఁ జంపుట యధర్మమును, క్రూరకృత్యము నైయున్నది. ఇంతవేల జీవహింసయే కూడదు.

ఆర్య—యజ్ఞాదులయందుఁ జేయఁబడుపశుహింస మాత్రము వేదప్రామాణ్యమునుబట్టిహింసకాదు. కడమపశుహింసయంతయు నార్యమతమున కనిష్టమే.

(7) బౌద్ధ—మత్తతఁ గలుగఁజేయు సురాపానము యన్నివిధంబయిన దయినను గూడదు. దానివలన ననేక చెఱుపు లున్నవి.

ఆర్య—వేదప్రమాణమునుబట్టి యజ్ఞాదులయందు సోమపానము చేయవచ్చును. తదితరంబుగఁ జేయఁబడు సురాపానము నింద్యమే.

(8) బౌద్ధ—బ్రాహ్మణాది చాతుర్వర్ణ్యభేద మీమతమందు లేదు. మనుష్యజన్మ యంతయు సుఖదుఃఖానుభవమునందు భేదించియుంచలేదు. అందఱును దుఃఖవిముక్తిని సుఖప్రాప్తినిం గోరువారె. సర్వసమత్వభావమును బ్రతిపాదించు బౌద్ధధర్మము నేజాతివాఁడైన నవలంబింపవచ్చును.

ఆర్య—ఆర్యమతప్రాబల్యముఁ గల యీభరతఖండమందు వ్యవహారముకొఱకుఁ గలభేదములును, దత్తదనుగుణవ్యక్తిభేదంబులును గలవు. పారమార్థికదశయందు విజ్ఞానవంతులకు సర్వసమత్వ ముండును. వారుమాత్రము కులభేదమును బాటింపరు.

(9) బౌద్ధ—దైవ ముద్ధరించు నని, వేదవాక్యము లుద్ధరించు నని దేవతాబలులవల్లను, దేవతాప్రార్థనలవల్లను తాను దుఃఖవిముక్తిం జెందుదు నని మనుష్యుఁడు తలఁపఁగూడదు. ప్రపంచమంతయుఁ గారణకార్యసంబంధముతోఁ బెనంగి యున్నది. దాని నెవ్వరును దొలఁగింపలే రనియుఁ, దన సత్కార్యానుష్ఠానమువల్లనె తాను దుఃఖవిముక్తిం జెందుదు ననియు నరుఁడు నమ్మవలయును.

ఆర్య—దైవసాహాయ్యము లేనిది పురుషప్రయత్నము సిద్ధింపదు. ధర్మానుకూలంబుగ వర్తించువానికి దైవసాహాయ్యంబుకలుగును.

(10) బౌద్ధ—ఈమతమందు మాటలె కాని మంత్రములు లేవు. ఆమాటలు కొందఱికె వచ్చును. వారె చెప్పవలయును. కడమవారు గ్రుడ్డిగా వానిని నమ్మి నడుచుకొనవలె ననునిబంధనలు లేవు. స్పష్టముగాఁ దేటమాటలతో ధర్మ మందఱికి బోధింపఁబడును.

ఆర్య—వేదమంత్రములు ముఖ్యముగ బ్రాహ్మణాధీనము లయియుండును. బ్రాహ్మణులె కడమవారికిఁ బరమార్థమార్గదర్శకు లైయుండురు. వేదమంత్రములను శూద్రాదులు వినఁగూడ దనియు గట్టికట్టుబాటు కలదు. ఈమతమందు మంత్రములు ప్రభావము కలదని విశ్వసించెదరు. కావున నట్లచేయుదురు.

(11) బౌద్ధ—సర్వసమత్వబుద్ధిని స్థిరంబుగఁగలిగి ధర్మకాయంబు దాల్చి పరిశుద్ధమనంబుతో సత్కార్యాచరణం బొనరించుటచే నిర్వాణసుఖంబు కలుగును.

ఆర్య—జీవుఁడు బంధవిముక్తుఁడై బ్రహ్మైక్యమును బొంది శాశ్వతసుఖమనుభవింపఁగలఁడు.

ఇంతవఱకు నుభయమతములకుం గలభేదవిషయంబులు సంగ్రహముగ నుడువఁబడినవి. ఆయావిషయంబులంగూర్చి చర్చించుట యీచరిత్ర కనవస

రంబు. గ్రాహ్యాగ్రాహ్యంబులఁ జదువరులే యెఱుంగఁ గలరు. మొదట నార్యమతము ప్రబలియుండఁగా బుద్ధమత మేర్పడినది. బుద్ధమతము ప్రబలియున్నకాలమం దార్యమతము తగ్గినది. కాని నశించలేదు. కాలక్రమంబున నీఖండమందు బుద్ధమతము నశించి యార్యమతమె ప్రబలి నేటికాలము వఱకు వ్యాపించియున్నది.

(5) ఆర్యమతానుసారులై యున్నభరతఖండవాసు లట్టిభేదధర్మ మవలంబించుటకుఁ గారణము లేమి?

కొందఱు చరిత్రకారు లీదిగువకారణముల నూహించిరి :—

కారణములు.

(1) సూత్రయుగముఁ క్రీ. పూ. 1000 సం॥రం-557 యొక్క చివర కాలమందుఁ బూర్వ మీమాంససూత్రము లేర్పడినవి. ఆకాలంబునఁ బశుమేధము, హయమేధము, గోమేధము, నరమేధము మొదలయిన యాగములు ప్రాయికముగఁ జేయఁబడుచుండెను. ఆయాగములకు వ్యయప్రయాసము లధికముగ వలసియుండెను. ఇవి కాక దేవతాబలుల కొఱకు జీవహింసలు మెండుగాఁ జేయఁబడెను. అవి యప్పటిజనంబున కతి క్రూరముగను, భయంకరముగ నుండెను.

(2) వేదమంత్రములను, మతగ్రంథములను బ్రాహ్మణులు తమస్వాధీనమందే యుంచుకొని స్వాధికారముఁ బ్రకటించుఁ గడపుకులములవారి మనంబుల గాటంబుగఁ జాటవంబొనర్చిరి. శూద్రాదులను ముఖ్యముగా బానిసలనుగాఁ జూచి బాధించిరి.

(3) అపరాధములు చేసినప్పుడు కడమవారికివలె బ్రాహ్మణులకు దండన లేదు. రాజులుకూడ బ్రాహ్మణులకు లోఁబడియుండుటచే రాజ్యపరిపాలన చట్టములు న్యాయంబుగ వినియోగింపఁబడియుండలేదు. జనబాహుళ్యమునకు క్షేమసౌఖ్యములు లేవు.

(4) బౌద్ధమతమువలనఁ బూర్వ మనేకశాఖోపశాఖలుగా హిందూమతమునుండి భేదమతము లేర్పడియుండెను. అవి యన్నియుఁ గొన్ని దుష్కరములుగాను, గొన్ని ముష్కరములుగాను నున్నట్లు జనులు తలఁచిరి. మఱియు నాయామతధర్మమును సవిస్తరముగాను, స్పష్టముగాను, సులభముగాను జనులకు బోధింపరైరి.

బౌద్ధధర్మమం దింతుమించుగా నట్టికష్టంబులును లోపంబులును గానరావయ్యె. పైని లిఖింపఁబడిన ప్రతికూలవిషయంబులను నివారించుచు బౌద్ధమతమంను జనులకుఁ గలుగఁజేయఁబడిన లాభంబులును సక్రమంబుగ వ్రాయఁబడుచున్నవి.

బౌద్ధధర్మలాభములు.

(1) యజ్ఞాదులకొఱకుఁ గాని, దేవతాబలులకొఱకుఁ గాని జీవహింసఁ జేయఁగూడదు. యజ్ఞాదులవల్లను, దేవతాబలులవల్లను బ్రయోజనము లేదు అని చెప్పఁబడెను.

(2) కులభేదము లేదు. సృష్టిధర్మముచేత జను లందఱును సమానులే. వేదములలోఁ బనిలేదు. మంత్రములు లేవు. మర్మములు లేవని నుడువఁబడెను. తేటమాటలలో బౌద్ధధర్మము బోధింపఁబడెను. ఇష్టమయినవారె బౌద్ధధర్మమును స్వీకరింపవచ్చు నని కూడఁ దెల్పఁబడెను.

(3) న్యాయచట్టములకు నందఱును సమానముగా బద్ధులని వచింపఁబడెను.

(4) ముష్కరము లయినతపస్సులవలన లాభము లేదు. సర్వజను లాచరింపఁదగినధర్మ మొకటి యున్నది. అధర్మాచరణముకొఱకు జనులు క్లేశపడవలసినపని లేదు. ఈశ్వరుఁడు లేఁడు. ఈశ్వరానుగ్రహముకొఱకుఁ బాట్లు పడ నక్కఱ లేదు. శీల మనఁగా నీతిప్రవర్తన ముఖ్యముగాఁ గావలయు. దానిచేఁ గడమయోగ్యలక్షణములు చేకూరు నని వచింపఁబడెను.

సర్వజనులకును బౌద్ధధర్మ మింత సులభముగా నుండుటచే దానిని బహుజనులు నిస్సందేహులై యవలంబించి రని యూహింపవచ్చు ననిరి.

మఱియొక చరిత్రకారుఁడు వ్రాసిన దేమనఁగా :—జనాభిప్రాయముల నాలోచించి తదనుకూలముగా నార్యులు స్మృత్యాదులవలనను, భారతాది మహాగ్రంథముల వలనను ఆర్యమతసిద్ధాంతము నప్పటప్పటికి సంస్కరించుచుండిరి. కాఁబట్టి జనబాహుళ్యమున కార్యమత మంతగా బాధకరముగా నుండియుండదు. అప్పటితమస్థితిగతుల కనుకూలముగానుండుటచేతఁ గొందఱు బౌద్ధమతావలంబులై యుండి రనియుఁ, దత్కాలమందలిజనులు తమ కళావైశద్యాదులచే వన్నెకెక్కియుండి జ్ఞానహీనులవలె పరమతమును సులభముగ నవలంబించియుండి రనియు నూహింపందగియున్న దని వ్రాసెను.

ఈయూహయెక్కువసరసముగాఁ గనుపట్టుచున్నది. మఱియు నశోకునికాలమందు భరతఖండములో బౌద్ధమతము బహువ్యాప్తిం జెందినట్లు చరిత్రలు దెలుపుచున్నవి. అశోకుఁడు తాను దేశప్రభువై మఱియు ధర్మప్రభువై బౌద్ధధర్మ మవలంబించి ప్రజలనుగూడ నాధర్మమునె యవలంబింపుఁ డని బహుళప్రయత్నంబు చేసెను. అట్లు చేయుటయె కాక బౌద్ధధర్మ మవలంబించి తదాచరణపరాయణు లైనవారు తనయనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రు లగుదు రనియు శాసనంబులయందుఁ బ్రకటించి ప్రోత్సాహపఱచెను. కాఁబట్టి జనులు రాజానుగ్రహము కోరియైనను బౌద్ధమత మవలంబించియుండి రని కొంతవఱకు ఊహింపఁదగియున్నది.

(౬) ఆధర్మమునం దెంతవఱకు నశోకుండు వ్యాపింపఁజేసెను?

బౌద్ధధర్మమునకుఁ బునాది శీల మనియు, శీల మనఁగాఁ బాపకృత్యంబుల మాని సత్కర్మల నాచరించుట యనియు గతంబున సవిస్తరంబుగ లిఖింపఁ బడియున్నది. శీలమునకుఁ దోడుగ దానం బనియు, దానం బిహపరాభిసార

హితంబుగ నుండవలె ననియు, బౌద్ధధర్మమును దానముచేయుట యుత్తమోత్తమకృత్యం బనియుఁ దెల్పఁబడియున్నది. ఈశిలదానములను ధర్మావలంబకు లందఱు ప్రథమంబున నాచరింపవలసినవై యుండుటంజేసి యశోకుఁడీరెంటినే పలుమాఱు శాసనంబులయందుఁ బ్రచురింపఁజేసెను. ఈశీలదానంబుల వలన జనులు దోషరహితులై యన్యోన్యమైత్రిని, కరుణను గలిగి యష్టాంగమార్గ మనెడియుత్తమపథంబునఁ బోవుట కర్హు లగుదు రని బౌద్ధధర్మము ప్రకటించుచున్నది. కాఁబట్టి యశోకుఁడు శీలదానంబులఁ బ్రకటించినది గాక యష్టాంగమార్గలక్షణంబులనుగూడ స్వల్పంబుగఁ దెల్పెను.

(7) అశోకుఁడు బౌద్ధధర్మవ్యాపకము తనరాజ్యమందుఁ బట్టుదలతో నొనరించుట రాజ్యపరిపాలన కవసరమయ్యెనా? లేక యుపకరించెనా?

మైత్రి, కరుణ, ముదము. ఈమూఁడుసుగుణములను బౌద్ధుఁ డయినవాఁడు ముఖ్యముగాఁ గలిగియుండవలె నని బౌద్ధధర్మము ఘోషించుచున్నది. బౌద్ధధర్మమును శుద్ధవిశ్వాసముతో నమ్మి యర్హతపదంబు నొంది భిక్షువై యుండినయశోకునియందు మైత్రి మొదలయినసద్గుణంబులు మూర్తీభవించి యుండె ననుట కాయన యొనరించిన యసంఖ్యాతములయిన మహాత్కార్యములె ప్రబలసాక్ష్యములు. అట్టి మహనీయునిహృదయంబు కరుణాసాగరంబున నోలలాడుచుండె ననుటకు సంశయింపఁగలమా? కావున నట్టికరుణామయుఁడైన ప్రభువునకుఁ దనప్రజలను నేరములు చేసినప్పుడైన శిక్షించుట యెట్లు హితవగును. కాదు. నేరములు చేసినవారి కనికరించి శిక్షింపని యెడల రాజ్యమునందు నేరంబులు వృద్ధియయి తుదకు రాజ్యమునకే హాని తప్పక కలుగును. కావున రాజ్యపరిపాలనయొక్క మర్యాదప్రకారము తక్కినప్రభువులతోఁబాటుగ నేరస్థుల నశోకుఁడు శిక్షించెను. కాని రోగనివారణకంటె రోగోత్పత్తినివారణము మే లని సద్వైద్యుఁడు భావించునట్లు జనుల సన్మార్గవంతులనుగఁ జేసినయెడల వా రపరాధంబులఁ జేయ రని

తలఁచి తన్నిమిత్తమయి ధర్మోపదేశంబులఁ జేయించి తానుధర్మాచరణం బొనర్చి వారి కౌఋనమార్గదర్శి యయ్యెను. ఇందువలన జను లొకరియెడల నొకరు మైత్రి కలవారై యుండుటయే కాక రాజునందు గాఢానురాగము కలవారై యుందురు. రాజ్యమునకుఁ బ్రజానురాగమే మూలము. కనుక ధర్మోపదేశ మివ్విధముగ రాజ్యమున కుపకరించియుండును. ప్రజలను శిక్షించుటయను హృదయకంటకవ్యాపార మశోకునకు లేకపోయియుండును. గతంబున లిఖింపఁబడిన బౌద్ధధర్మసారమును బట్టి యీయనుమేయము న్యాయంబుగ నుండవచ్చును.

(3) తనరాజ్యమందె గాక పరరాజ్యములయందుఁ గూడ బౌద్ధధర్మము వ్యాపింపఁజేయుటయం దశోకునియభిలాష యేమి?

సాధారణముగ రాజులయం దుండుదోషములు.

(1) రాజులు సాధారణముగఁ దాము బుద్ధియందును, వైభవమునను నింత యేల సర్వవిషయములయందును బరులకంటె నధికుల మని తలఁచి తమయం దంత యోగ్యత లేకున్నను లోకులు సంభావించి తమ్మును గౌరవింపవలెనని కోరుదురు. మఱియు జను లట్లు తమ్ము స్తుతింపుచుండ వారిమాటలు బహుమధురంబులయి యట్టిరాజులవీనులకు విందొనరించును. అట్టిరాజులయం దది యంతయు దంభకృత్యమై యగుచున్నది. (2) ఇది యిటుండఁ గొందఱు మతస్థులం తా మవలంబించినమతము కడమమతములకంటెఁ బ్రశస్త మయిన దని తలఁచి యన్యులు నామతంబు నవలంబింపవలయు నని మేరమీఱినకోరికచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి తుదకు దురభిమానులైపరుల వంచించిరో, పీడించిరో తమ మతవ్యాపకముకై పెనగులాడుదురు. ఇట్టిమతసంబంధమయినదురభిమానము రాజునె చుట్టుకొనినయెడల నతఁ డేమిచేయలేఁడు? జనుల నెంతహింసింపఁ బూనఁడు?

సామాన్యులు.

(3) ఇదిగాక సామాన్యజనులె తమయందుఁ గించిద్విశేషం బున్నయెడల దాని నధికంబుగఁ బ్రకటించి యాత్మస్తుతిఁజేసి కొనుట యెవ రెఱుంగక యుందురు. ప్రభువె యిట్టియాత్మస్తుతి కాశపడినయెడల గిమ్మనఁగలమా. (4) తమయం దేమియు విశేషము లేనప్పుడు విశేషమున్నట్లు నటించి తమ్ముఁ దాము పొగడుకొనుచుఁ బరులచేఁ బొగడ్త నొందఁగోరువారిముచ్చటం జెప్పనేల. పైన నుడువఁబడిన నాల్గుదోషంబు లశోకునియందుఁ గలవాలేవా యని కొంతవిచారించెదము.

అశోకుడు సత్కార్యములనొనరించి ప్రకటించెను.

అశోకుఁడు రాజ్యపరిపాలనకొఱకుఁ గాని బౌద్ధధర్మవ్యాపకముకొఱకుఁ గాని, తా నొనరించినసత్కార్యంబులన్నియు శాసనముల యందు ముఖ్యముగా సప్తమ స్తంభశాసనమందుఁ బ్రకటించెను. అన్ని మహాత్కార్యముల నొనరించుట మానుష శక్తిని మించియున్న దనియు, యశోకుండు చెప్పినంతేగఁ జేసియుండ డనియు బుద్ధకాలపు హిందూదేశచరిత్రకారుఁ డాయన యాత్మస్తుతిలోలుఁ డయ్యె ననుటకు సాహసించెను. అయినను ఈసంగతి సందర్భముల మనముకొంచెముపరిశీలింపవచ్చును.

ఒకచరిత్రకారుని యభిప్రాయము.

దంభగుణములేదు.

(1) అశోకుఁడు కట్టించినయ నేకస్తూపంబులును, స్థాపించినశిలాస్తంభములును, బ్రకటించిన శిలాశాసనములును, శాశ్వతకార్యము లయి యశోకునియోగ్యత నాచంద్రార్కంబుగఁ బ్రకాశింపజేయఁగలవు. పరులపొగడ్తల కాశపడి యున్ని యద్భుతకార్యంబుల నొనరించె ననుటకు మనము సాహసింపఁగలమా? కాఁబట్టి మొదటిదోషం బైనదంభగుణం బశోకునిహృదయంబును దొంగిచూడనయిన లే దనవలెను.

బౌద్ధధర్మదానము.

(7) బౌద్ధధర్మ మన్యులకుఁ జెప్పి వారిచే నాధర్మము నాచరించు నటులఁ జేయుట ధర్మదాన మగు ననియు, నట్టిధర్మముతో మఱియేధర్మమును సాటికా దనియు బౌద్ధమతసిద్ధాంతమందుఁ బ్రబలంబుగ నుడువఁబడియున్నది. బౌద్ధధర్మ మవలంబింపు మని జనులను బలవంతపఱుపవల దనియు, ధర్మమును విశదంబుగమాత్రము బోధింపవలె ననియు బౌద్ధమతమందు నియమ మున్నది. కావున నశోకుఁ డాధర్మానుకూలంబుగఁ దనదేశమందేమి, యితరదేశములందేమి బలవంత మనుమాట లేక యే ధర్మవ్యాపకమునకై ప్రయత్నించె. ఇదిగాక బౌద్ధధర్మప్రకారము పరమతసహనమును దాను జూపి యటులనె చేయుఁడని తనప్రజలకు శాసనముఖంబున విధించెను. మతవ్యాపకమం దశోకుఁడు లేశమాత్రమయినను దౌర్జన్యముఁ జూపియుండఁ డనుట కిది గొప్పసాక్ష్య మగుచున్నది. కావున మతమునరభిమాన మను రెండవదోష మశోకునిహృదయంబును దాకియుండ దని పలుకవచ్చును.

అశోకుఁడుసత్యముగ సత్కార్యములఁజేసెను.

(8) అశోకుఁడు తా నల్పకార్యంబుల నొనరించి యధికంబుగ వర్ణించుకొనలేదు. చేసినసత్కార్యంబులను వాస్తవంబుగఁ బ్రకటించినయెడలఁ బ్రజలును దన వలెనే తమశక్తికొలందిగఁ జేయుదు రని తలఁచెను. ఆయన యొనర్చినకార్యంబు వాస్తవంబులే యని చీనాదేశయాత్రికులును వ్రాసియుండిరి కదా. సామాన్యజను లందఱు తాను కావించినమహత్కార్యంబుల నన్నిఁటిని యెఱిఁగియుండ రనియు, ఎఱిఁగియున్నను మఱచెదరేమొ యనియును దనకృత్యంబుల వెల్లడిగ శాసనంబులయందుఁ బ్రచురించియుండును. ఇట్లు సద్విషయంబున స్వకార్యప్రశంస యాత్మస్తుతి యగుననుట కేవలసాహసమే యగును.

కాఁబట్టి యాత్మస్తుతి యనుత్పత్తిస్థదోష మశోకునిచిత్తమం దుదయించనే లేదు.

(4) అశోకుఁడు తా నొనరింపనికార్యములను జెప్పుకొననే లేదు. అనృతస్తుతిఁ జేసికొననులేదు. చండశాసనుఁ డైన అనృతస్తుతిఁ జేసుకొనలేదు. తనతాతగారివలె నించుమించుగాఁ బరిపాలించినయశోకుని నెవరు ముఖస్తుతిం జేయ సాహసించియుందు రని యనుకొందము. కావున కపటస్తుతి యనునాల్గవ దోషంబును నశోకుని పరిశుద్ధమనస్సును స్పృశించియే యుండదు.

అశోకునిపరిశుద్ధాంతఃకరణ.

ఇ ట్లశోకునిమనస్సు దోషరహితం బైయుండె. అశోకుఁడు బౌద్ధధర్మమును శుద్ధవిశ్వాసముతో నమ్మి భిక్షు వయ్యె నని యిదివరలోనె తెలుపఁబడియున్నది. భిక్షువునకు నిహలోకపరలోకాభిలాషలు లేశమాత్రమయిన నుండగిట్ట దని బౌద్ధమతము యొక్క కట్టుబాటు. కావున తనరాజ్యమందుఁగాని, పరరాజ్యమందుఁగాని బౌద్ధధర్మవ్యాపకం బొనర్చుటయం దాయన కేయభిలాషయు లేదు. బౌద్ధధర్మమందు నియమింపఁబడినప్రకారము శుద్ధవిశ్వాసముతోను, శుద్ధసంకల్పముతోను మతవ్యాపకంబుఁ జేసె ననుట న్యాయము. గతంబున లిఖింపఁబడిన బౌద్ధధర్మలక్షణంబు లశోకునియందు సమగ్రంబుగ నున్న ట్లాయన యొనరించినయద్భుతకార్యంబులు నిశ్శంకంబుగ నుడువుచున్నవి. బౌద్ధధర్మసంగ్రహ మింతటితో విరమింపఁబడుచున్నది. అశోకునకు ధర్మాచరణము ప్రధానాంశముగాను, రాజ్యపరిపాలన ద్వితీయాంశముగాను నుండె. కావున నా రెంటిని మిళితంబుచేసి శాసనంబులందుఁ బ్రకటించె. ధర్మాచరణమం దత్యంతాదరము కలవాఁ డగుటంజేసి బౌద్ధధర్మసిద్ధాంతమునకు ఆయన యాచరణముప్రచారణ లెంతపర్యంత మనుకూలించియున్నవో

యీ విషయము చదువరులకుఁ దెలియుటకై యీసంగ్రహము వ్రాయఁబడినది దీనిసాహాయ్యముచే నశోకునిహృదయపావనత్వమును జదువరు లెఱుంగుదురుగాక. ఈసంగ్రహ మనవసర మని భావించుచదువరులు నన్ను మన్నించెదరుగాక.

చ. కరుణయు మైత్రియుక్ ముదము క్షాంతియు మానసశుద్ధి సత్యము
న్నరునకు సంపదల్ ధరను, నాఁగ వచించి, తదీయసత్క్రియా
చరణపరాయణత్వమున శాశ్వతసౌఖ్యము మానవుండు
నిబ్బరముగ నొందు సత్య మని బౌద్ధమతం బనిశంబు తెల్పెడుక్.

11-వ అ ధ్యా య ము.

సింహళపురాణములు.

సింహళ హిందూపురాణములనిచ్చట వ్రాయుటకుఁ గారణములు.

గతాధ్యాయములలో నశోకునిచరిత్ర వ్రాయునప్పుడు సింహళపురాణములలోనుండియు హిందూపురాణములలోనుండి యుఁగొన్ని యంశంబులఁ జర్చించియుండుట కలిగినది. ఆపురాణములయం దశోకునిఁ గూర్చి సమగ్రంబుగ నేమి వ్రాసియుండిరో యని చదువరు లనుకొనవచ్చును. కావున నున్న దున్నటుల నవి యిచట లిఖింపఁబడుచున్నవి. గతంబున నశోకచరిత్ర యందు వ్రాయఁబడినయంశంబుల కివి భేదించియున్న వని శంకింపవలదు. అవియె విశ్వసనీయంబులు చదువరుల కీబౌద్ధపురాణగ్రంథము లిట్లుండె నని తెలియుటకు మాత్రమె అవి యిచట వ్రాయఁబడుచున్నవి. ఈపురాణంబు లేల విస్రంభపాత్రములు కావో యశోకచరిత్ర * యందుఁ జర్చింపఁబడి యున్నది. కొన్ని విచిత్రాంశంబులును అద్భుతవర్ణనలు. నీపురాణములయం దున్నవి.

---

* మహావీరమతమం దుండుగ్రంథముల ననుసరించి వ్రాయఁబడిన "దీపవంశ" "మహావంశ" పురాణములయం దుండునంశములు మిశ్రముచేయఁబడి యీయధ్యాయములో వ్రాయఁబడుచున్నవి.

అశోకుఁడు బౌద్ధమత మవలంబించుట.

మగధదేశపురాజయిన కాలాశోకునకుఁ బదుగురు పుత్రులు కలరు. వా రాయనయనంతర మిరువది రెండువత్సరంబులు న్యాయముగ రాజ్యమును బరిపాలించిరి. వారికిఁ బిమ్మట మఱి తొమ్మండ్రు సోదరులు * "నందులు" అను పేరుఁగలవారు జ్యేష్ఠానుక్రమణికగ నిరువదిరెండువత్సరంబు లా రాజ్యమునె పాలించిరి.

మగధరాజులు.

ఆచెప్పఁబడిన నందరాజులలోఁ గడపటివా రైనధననందునియందు చాణక్యుఁ డనుబ్రాహ్మణుండు గర్భద్వేషముఁ గలవాఁడై యారాజును దునుమాడి మౌర్యరాజకుటుంబములో నొకఁ డైనచంద్రగుప్తుఁ డనువానిని సింహాసన మెక్కించెను. ఆచంద్రగుప్తుఁడు ప్రతాపముఁ గలవాఁడై యిరువదినాలుగువత్సరంబులు పరిపాలించెను. ఆయన యనంతర మాయనకుమారుఁ డయినబిందుసారుఁ డిరువదియొనిమిదిహాయనంబులు ప్రభుత్వముచేసెను.

చంద్రగుప్తుఁడు ప్రభువగుట.

బిందుసారునికిఁ గళత్రంబులు పదియాఱుగురు. వారివలన నూటొక్కకుమారు లాయనకుఁ గలిగిరి. ఆకొడుకుల మండలములోఁ బ్రథముఁడు సుమనుఁడు. కడ

అశోకుఁడురాజ్యాధి

* దీపవంశగ్రంథమందు కాలాశోకునిస్థానమందు శిశునాగుని, వ్రాసిరి. మఱియు శిశునాగునికొడు కశోకుఁ డని వ్రాసిరి. నందు లనఁబడుతొమ్మండ్రు సోదరు లుండి రని కాని వా రిరువదిరెండువత్సరంబులు రాజ్య మేలి రని కాని యాగ్రంథంబున వ్రాయఁబడలేదు. ఈలాగునని యీపురాణముల యందసంగతాంశంబు లున్నవి.

పతియగుట.

గొట్టువాఁడు తిష్యుఁడు. ఈతిష్యునితల్లికి మఱి యొకపురుషునివలన నొకకొడుకు కలిగను. ఆతనిపేరు అశోకుఁడు. ఇతఁడు తిష్యునికంటెఁ బెద్దవాఁడు. తండ్రియయిన బింబిసారుఁడు తనపరిపాలనకాలమునం దీభరతఖండముయొక్క పశ్చిమభాగమును బరిపాలించుటకు నశోకుని రాజప్రతినిధిగా నుంచెను. బిందుసారునకు మరణవ్యాధి సంభవించె ననువార్త తనచెవిం జేరఁగానె యశోకుఁడు తానుండు ఉజ్జయినినగరమును విడిచి రాజధానియైన పాటలీపుత్రమునకు వెళ్లెను. అచ్చట నశోకుఁడు జ్యేష్ఠభ్రాతయైనసుమనుని, తిష్యునిఁదప్ప కడమ సోదరుల నందఱిని, దనఖడ్గదేవతకు బలియిచ్చెను. తిష్యునిమాత్రము బ్రదుకనిచ్చెను. అంతట నశోకుఁడు మగధరాజ్యమునకుఁ బ్రభువాయెను. ఇట్లు తిష్యునిఁ దప్ప కడమసోదరుల నందఱిని నూచముట్టుగ గిట్టించుటచే నశోకునకు దుష్టాశోకుఁ డని చెడుపేరు వచ్చెను.

న్యగ్రోధునిజననము.

బిందుసారుని పెద్దకుమారుఁ డైనసుమనుడు వధింపఁబడినకాలమున కాతనికళత్రము గర్భవతియైయుండెను. ఆ ఘోరవధ జరుగుచుండఁగా నాచిన్నది తనప్రాణములం దక్కించుకొని పాఱిపోయి నగరముయొక్క తూర్పుద్వారసమీపమున నున్నమాలపల్లెయందు దాఁగికొనెను. ఆమాలకుఁ బెద్ద యయినవాఁ డామె నారార్చి తనశక్తికొలఁది గౌరవించుచు నేడువత్సరంబు లామెను విశ్వాసముతో రక్షించెను. ఆమె నగరము వెలువడి పోయినదినంబుననే ప్రసవించి పుత్రునిం గనెను. ఆబిడ్డనికి న్యగ్రోధుఁ డని పేరుపెట్టిరి. ఆబాలున కేడు

న్యగ్రోధుఁడుభిక్షువగుట.

సంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చునప్పటికి యతఁడు బౌద్ధభిక్షు వయియుండెను. పుట్టుకతోనె మహాత్ముఁడు గాఁ బుట్టె ననందగియున్నది. ఆబాలుఁడు క్షత్రియ

వంశజాతుఁ డని యెవరికిని దెలియకుండెను. ఇట్లుండఁగా నేడవవత్సరంబున నొకనాఁ డాతఁడు రాజనగరసమీపముగా దారివెంబడిఁ బోవుచుండెను. అపుడు ప్రభు వగునశోకుఁ డాబాలసన్న్యాసిం జూచి యాతనియందు దీపించుచున్న పావనత్వాదిదివ్యలక్షణంబులం గ్రహించి విభ్రాంతిం జెందెను. ఆబాలముని నంతటఁ దనయొద్దకుఁ బిలిపించుకొనెను. ఆచిన్నవాఁడును యథాయోగ్యముగా నశోకుని సమీపించిపోయెను. అశోకుఁడు బాలునిఁ జూచి " నాతండ్రీ! ఈ వేయఁబడుచున్న పీఠములలో నీకుఁ దగినపీఠముమీఁదఁ గూర్చుండుము" అనెను అంతట మతాచార్యుఁ డెవ్వఁడును రాజసభలోఁ గనుపింపనందువఁ దనకుఁ దగినపీఠము సింహాసనమే యని భావించి యాబాలుఁడు దానిపైఁ గూర్చుండబోయెను. ఈబాలుఁడె యీసింహాసనముపైఁ గూర్చుండియీరాజ్యమేలుటకై జన్మించినవాఁ డని భావించి వానిం గౌరవించి యశోకుఁడు కైదండయొసఁగి సింహాసనముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టెను. తనకొఱకై సిద్ధపఱుపఁబడియున్న ఫలాహారమును బానీయమును నద్బాలయోగికి నొసంగెను.

అశోకుఁడు న్యగ్రోధునిఁ జూచుట.

అశోకుఁడుబాలుని గౌరవించుట.

ఇట్లాబాలయోగిని సన్మానించి పరమార్థవిషయమై యపేక్షవలనను ఉపేక్షవలనను ఏమి కలుగు నని బౌద్ధధర్మము దెల్పు మని యశోకుఁడు ప్రశ్నింపఁగా నపేక్ష నిర్వాణంబునకు మార్గము చూపు ననియు నుపేక్ష మరణంబునకుఁ ద్రోవజూపు ననియుఁ దెల్పు ననియాబాలుఁడు బోధించెను. ఆబాలుఁడు చేసినబోధ యశోకుని యజ్ఞాన మను గాఢాంధకారమునకు సూర్యదీప్తి యయ్యెను. అశోకుఁడు

అశోకుఁడుబాలయోగి వలనధర్మం బెఱుంగుట.

వెంటనే బౌద్ధధర్మమం దాసక్తిఁ గలవాఁడై తన్మతాచార్యుల కనేక దానము లొసంగెను. మఱునాఁడు మతాచార్యులను ముప్పదియిద్దఱిని వెంటఁబెట్టుకొని యాబాలయోగి రాజభవనమునకు వచ్చి బౌద్ధధర్మమును సలక్షణంబుగ బోధింపఁగా నశోకుఁడును బ్రజలును బౌద్ధమతము నవలంబించిరి. తనజనకుఁ డవలంబించియున్న బ్రాహ్మణమతము నశోకుఁ డివ్విధంబుగఁ ద్యజించి బౌద్ధమతమునకుఁ బ్రవేశించి సామాన్యోపాసకుఁ డయ్యెను.

అశోకుని పట్టాభిషేకము.

ఈచెప్పఁబడిన వన్నియు నశోకుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చిననాల్గవవత్సరంబున జరిగినవి. ఆసంవత్సరంబున నే యశోకుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁడై తనతమ్ముఁ డైన తిష్యునిఁ దనకుఁ బ్రతినిధిగా నియమించెను.

అశోకుఁడుపవిత్రమందిరములనుగట్టించుట.

అశోకుని జనకుఁడు బ్రాహ్మణభక్తిఁ గలవాఁడై నిరంతరము వారి ననేకులను బోషించుచుండెను. బౌద్ధధర్మ మవలంబించువఱ కశోకుండు నవ్విధముగనె 60,000 బ్రాహ్మణ్యమును మూఁడుసంవత్సరములనుండి పోషించుచుండెను. బౌద్ధధర్మోపాసకుఁడు కాఁగానె యశోకుఁడు వారి నందఱను వెడలఁగొట్టి వారిస్థానంబున బౌద్ధులం బ్రవేశపెట్టి యంతసంఖ్యనే పోషించెను. ఈపోషణంబుకొఱకు దినమునకు నాలుగులక్షలరూపాయలు వ్యయపడెను. ఒకనాఁడు బౌద్ధమతాచార్యుల నందఱిని భోజనాదులచే సంతృప్తులంజేసి బౌద్ధధర్మమం దెన్నిప్రకరణములు కల వని యశోకుఁ డడిగెను. ఎనుబదినాలుగువేలప్రకరణములు కల వని వారు నుడువఁగా నెనుబదినాలుగువేలపవిత్రమందిరములఁ గట్టింప నశోకుండు నిశ్చయించుకొనెను. అంతట భరతఖండ మందున్న పెద్దనగరములలో నగరమున కొకభవనము చొప్పున 84,000 భవనములను గట్టింప

వలెనని యశోకుఁడు తనచేతిక్రింది ప్రదేశపాలకులకు నుత్తరువు చేసెను. తాను స్వనగరమయిన పాటలీపుత్రమందు "అశోకారామమును" గట్టించెను ఆభవనములన్నియు మూఁడువత్సరంబులలోఁ బూర్తియయ్యెను. అశోకుఁడు దైవికమహిమ కలవాఁడగుటచే తెప్పరెత్తఁగానె రాజ్యమందంతట వెద చల్లినట్లున్న యాభవనములన్నియు నొక్కసారిగఁ గనుపట్టెను.

అశోకునియందలి దైవమహిమలు.

బుద్ధముని యంతరించినపిమ్మట 218 సంవత్సరములకు నశోకుఁడు రాజయ్యెను. రాజయినదిమొదలుకొని యాయన యందు మానుషాతీతప్రజ్ఞ. లనఁగా దైవమహిమలు ప్రవేశించి భూమిపై నొకయోజనము వఱకును భూమిక్రింద నొకయోజనము వఱకును వ్యాపించెను.

దేవతలాయనకు లోఁబడి యాయనకొఱకుఁ బవిత్రమయిన సరస్సునుండి ప్రతిదిన ముదకంబును బహురుచికరములయి పరిమళించు ఫలంబుల నపరిమితముగ నసంఖ్యముగఁ దెచ్చియిచ్చుచుండిరి.

బుద్ధునిదర్శనము.

బుద్ధముని కనంతరము బహుకాలమునకుఁ దాను జన్మించితి నని యందువలన బుద్ధునిఁ గన్నులారఁ జూడనైతి నని తనవిచారమును నాగలోకాధిపతికిం దెల్పఁగా నానాగేంద్రుఁడు తనమహిమవలన బుద్ధుఁడశోకునకు నిజరూపముతో సాక్షాత్కరించునటులఁ జేసెను. మహిమ యను పరివేషంబు (గాలిగుడి) చుట్టుకొన శుచిత్వము ప్రజ్వలింపుచుండ బుద్ధుని దివ్యసుందరవిగ్రహ మశోకుని కట్టెదుటఁ గానంబడెను. అట్టి రమణీయ దర్శనప్రాప్తికి మిగుల సంతసించి యామహాపురుషుని గౌరవార్థంబుగ సప్త దివసంబులు నగరమం దఖండోత్సవ మశోకుండు చేయించెను.

---

(2) మహేంద్రసంఘమిత్రలవృత్తాంతము.

సింహళదేశీయులు బౌద్ధులగుట.

అశోకునికి నుంపుడుకత్తెవలనపుత్రపుత్రికాసంతానంబు గల్గుట.

తనజనకుండు మగధరాజ్య మేలుచుండఁగా "అవంతి" దేశమునకు రాజప్రతినిధిగా నశోకుం డుండెనని గతంబున లిఖింపఁబడియున్నది. అటుల నవంతిదేశ మేలుచు నశోకుండు "ఉజ్జయిని" ని రాజధానిఁగాఁ జేసికొనెను. ఆకాలంబున విదిశాగిరి యనునగరమందు దేవి యనుపేరుగల యొక సుందరాంగి యుండెను. ఈమె నశోకు డుంపుడుకత్తెగాఁ జేసికొనెను. కావున నీమెయు నుజ్జయిని యందే యుండెను. వీరిరువురకు నొక కొమరుండు కలిగెను. అతనికి మహేంద్రుఁడని పేరుపెట్టిరి. బుద్ధుని కనంతరము 204 సం॥ల కీకొమరుఁడు జన్మించెను. పిమ్మట రెండేండ్లకు సంఘమిత్ర యనుపేరు గల కుమార్తె పుట్టెను. అశోకుఁడు మగధరాజ్యాధిపతి యగుటకు పాటలీపుత్రమునకు వెళ్లినప్పు డీదేవి తనస్వస్థానమైనవిదిశాగిరికి వెళ్లి యచ్చటనె నివసించెను. కాని యాపుత్రపుత్రికాద్వయం బశోకుని వెంబడించి పాటలీపుత్రమునకు వెళ్లెను.

అశోకుని పుత్రికా వివాహము.

అచ్చట నశోకుఁడు తనమేనల్లుఁడైన "అగ్నిబ్రహ్మ"కు సంఘమిత్రనిచ్చి వివాహముచేసెను. వీరిద్దఱికి నొక పుత్రుండుకలిగెను. వానిపేరు సుమనుఁడు.

ధర్మసభ.

అశోకుఁడు సింహాసనారూఢుఁడైననాల్గవవత్సరంబున రాజప్రతినిధియు నశోకునితమ్ముఁడునైనతిష్యుఁడును మేనల్లుఁడైన యగ్నిబ్రహ్మయు, మనుమఁడైన సుమనుఁడును బౌద్ధధర్మస్వీకార మొనరించిరి.

84,000 పవిత్రభవనములు పూర్తిగఁ గట్టఁబడిన వనుశుభవార్త శ్రవణగోచరంబు కాఁగానె యశోకుఁడు తోడనే తనరాజ్యమందు లక్షలకొలదిగ నున్నభిక్షువులను భిక్షునిలను దననగరమునకు రావించి ధర్మసభ యొకటి కావించి సభామధ్యమందు మహావైభవంబుతో నాసీనుం డయ్యె. బౌద్ధధర్మము దశోకునకుఁ గలనిష్కళంకభక్తిశ్రద్ధలచేఁ దత్పూర్వ మాయన యం దలముకొనినభ్రాతృహత్యదోషమునుండి విముక్తింగాంచి యాయన భక్తాశోకుం డని యంతటనుండి కీర్తివహించెను.

మహేంద్రుఁడు బౌద్ధ సంఘములోఁ జేరుట.

తనసోదరుఁ డైనతిష్యుఁడు బౌద్ధధర్మాచరణపరాయణుఁడుగా నుండుటం జేసి రాజప్రతినిధిగా వ్యవహరింపఁజాలకుండఁగాఁ దన కొడు కయినమహేంద్రునిఁ బ్రతినిధిగా నియమించుట కశోకుం డభిప్రాయుఁడై యుండె. అశోకునకు మతగురువును ముద్గలుని పుత్రుఁడు నైనమతిరొకతిష్యుఁడు అటులఁ జేయవల దనియు మహేంద్రుఁడు బౌద్ధధర్మమందుఁ బూర్ణాభిలాషియై యున్నవాఁ డనియు నశోకునకు నాటునటులఁ జెప్పి యాయుద్యమము నివారించెను. అప్పటికి మహేంద్రునికి 20వత్సరముల ప్రాయము. కావున నతని బౌద్ధసంఘమందుఁ బ్రవేశపెట్టిరి. అశోకునిపుత్రిక యయినసంఘమిత్ర పసుపురంగుగల వస్త్రముల ధరించుచుండెను కాని యామెకు సంఘప్రవేశానుకూల మైనప్రాయము రానందున మహేంద్రునకుఁ బిమ్మట రెండుసంవత్సరములవఱకు సంఘములో నామె చేర్చుకొనఁబడలేదు. అశోకుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁ డైనయాఱవవత్సరంబున మహేంద్రుఁడు సాంఘికుఁ డయ్యెను.

బౌద్ధసంఘమందు వంచక

అశోకుని యేలుబడికాలములలో నెనిమిదవవత్సరంబున సుమిత్రుఁడు, తిష్యుఁ డనువార లిద్దఱు మును లంతరించిరి. వారు మరణింపఁగానె బహుజనంబు బౌద్ధ

జనులు ప్రవేశించుట.

ధర్మ మవలంబించుటయు మఠాచార్యులకు శాక్య లత్యధికంబుగ దానంబు లొసంగుటయు నిట్టి విపరీతములు కలిగెను. బౌద్ధుల కీర్తిలాభంబులు కలుగుటఁ జూచి దుష్టులు కొందఱు తామును మేలుపొందవచ్చు నని బౌద్ధసంఘములోఁ జేరి బౌద్ధధర్మమె యని తమ కిష్టమగు దుర్విషయములను జెప్పి ప్రజలను వంచింపుచు దురాచారములను గొన్నిటిని గల్పించి యాచరించుచు బ్రాహ్మణు లాచరించు జంతుబలులను గూడఁ జేయసాగిరి. ఇందువలన బౌద్ధసిద్ధాంతమునందును దదాచరణయందును సాంకర్య మేర్పడినది. బౌద్ధమతమందంతట నక్రమము లెంతప్రబలిన వనఁగా కూహకబౌద్ధులసంఖ్య నిజమయిన బౌద్ధులసంఖ్యకంటె మిక్కిలి యెక్కువయ్యెను. మతధర్మాచారములు సప్తహాయనంబులవఱకుఁ బ్రవర్తింపకయే యుండెను. అశోకుని గురువును ముద్గలుని పుత్రుండు నయినతిష్యుఁడు తన శిష్యులను మహేంద్రుని యాధీనంబు చేసి తాను గంగానదీజన్మస్థానమం దున్నపర్వతములలో నేకాకిగ నివసించి యుండెను.

తిష్యుఁడు మరల వచ్చుట.

పర్వతనివాసమును విడిచిరమ్మని బహువిధములుగ బౌద్ధులు ప్రార్థింప తిష్యుఁడు మరల వచ్చి కపటబౌద్ధులను వెడలించి "కథావత్తు" అనుగ్రంథమును రచియించి పాటలీపుత్ర మందున్నయశోకారామములో మూఁడవమహాజనసభ చేసెను. ఈవిషయంబు లన్నియు బుద్ధముని మరణానంతరము 286-వ వత్సరంబునను అశోకుఁడు పాలనమునకు వచ్చిన సార్థసప్తదశ (17½) వత్సరంబునను జరిగినవి.

సింహళరాజు రాయ

ఆసంవత్సరమునందె "దేవానాంప్రియతిష్యుఁడు" అనునాతఁడు సింహళరాజ్యసింహాసన మెక్కెను. ఈయనయు నశోకుండు నన్యోన్యముఖావలోకనము లేని

బారులం బంపుట.

వారయినను గాటమయిన నేస్తంబుఁ గలవారై యుండిరి. అశోకునియందుఁ దనకుఁ గలస్నేహ గౌరవములం దెలుపుటకై నెలఫాడు గయినయపురూపంబులయినవస్తువులను దనమేనల్లుఁ డయిన "మహాఅరిద్ధ" యనువానిచేఁ గట్నంబుగ నశోకునికిఁ బంపెను. ఆమేనల్లుఁడు తనకుఁ దోడుగఁ బంపఁబడినవారితోఁ గూడ బంగాళదేశములో నున్న తామరలిప్తిని వారముదినములకుఁ జేరెను. అచ్చటనుండి మఱి వారముదినములకుఁ బాటలీపుత్రమును బ్రవేశించి యశోకుని దర్శించి యాయనయా కానుకల సమర్పించెను అశోకుఁ డాకానుకల నందికొని కడు వేడ్క నొంది యారాయబారులకు రాజసన్మానంబు గావించి యాకానుకలకు సమంబు లగునూతనకానుకల నొసంగెను. మఱియు సింహళరాజున కొకలేఖను వారిచేఁ బంపెను. ఆరాయబారు లానగరమం దయిదుమాసంబులు సుఖంబుండి తాము వచ్చినత్రోవనె మరల సింహళమునఁ జేరి యశోకప్రభు వొసంగినలేఖను. సింహళప్రభువున కిచ్చిరి. అకమ్మయం దిట్ల శోకుఁడు లిఖించియుండెను. "నేను బుద్ధమహామునియందును, బౌద్ధధర్మమందునను, బౌద్ధసంఘమందునను శరణంబు నొందితిని. శాక్యవంశజాతుం డైనమహాత్మునియొక్క ధర్మమును నే నుపాసించెద నని ప్రమాణంబు చేసితిని. ఈధర్మమును మీరును విశ్వసింపుఁడు. ఇది మహోత్కృష్ట మయిన ధర్మము. మహాగురు వైనబుద్ధమునికి శరణార్థ నని యనుఁడు."

పైని నుడువఁబడినమూడవధర్మసభ తొమ్మిదిమాసంబులు జరిగి ముగిసెను.

ధర్మోపదేశకులంబంపుట.

అనంతరము ముద్గలుని సూనుం డైనతిష్యుఁడు బౌద్ధధర్మమును వ్యాపింపఁజేయుటకై యన్యదేశముల కుపదేశకులం బుత్తెంచవలె నని నిశ్చయించుకొని కాశ్మీరగాంధారదేశములకును, మహిషమండలము (మైసూరు) నకును, వనవాసికిని (ఉత్తరకన్నడమునకును) అపరాంతకము (బొంబాయికి

నుత్తరతీరము)నకును, మహారాష్ట్రమునకును, యవనదేశము (భరతఖండము యొక్క వాయవ్యమూలప్రదేశము)నకును, హిమాలయపర్వతప్రదేశముల కును, సువర్ణభూమికిని (పైగోదేశమునకును) సింహళద్వీపమునకును ధర్మోప దేశకులను బంపెను.

సింహళమునకుఁ బంపఁబడిన యుపదేశక సంఘము.

సింహళరాజ్యమునకుఁ బంపఁబడినయుపదేశకసంఘములోఁ బ్రధానుఁడు మహేంద్రుఁడు. శేషించిన యయిదుగురును సహాయోపదేశకులు వీరిలో సుమనుఁ డొకఁడు. ఇతఁడు మహేంద్రునికి భాగినేయుఁడు (చెల్లెలకొడుకు).

మహేంద్రుఁడు తనతండ్రి యయినయశోకుని యనుమతిం బొంది, సింహళమునకుఁ బోవుదారిలోఁ దనజననిని నామెబంధువులను జూడ వెళ్లెను. ఆమె విదిశాగిరియం దుండెను. మహేంద్రునిం జూచి తల్లిమిగుల నానందించి కన్నులం గప్పుకొనెను. ఆమె విదిశాగిరియందుఁ దాను గట్టించి యున్నమనోహరమయినమఠంబునఁ బుత్రునిం బ్రవేశపెట్టెను. తనతల్లికి దూరపుచుట్ట మయిన "బంధు" అనువానిని మహేంద్రుఁడు బౌద్ధసంఘమందుఁ జేర్చుకొనెను. ఇంతవఱకు ఆఱుమాసంబులు జననిసన్నిధానమం దుండెను. పిమ్మట మఱియొకమాస ముండి యాబంధువనువానిని గూడ వెంటఁగొని మహేంద్రుఁడు తనయనుచరులతో విహంగంబులవలె నింగి కెగిరి యాకాశమార్గంబున సింహళంబునకుం బోయి "మిస్సా" యను కొండపై వ్రాలెను.

సంఘాభివృద్ధి.

సింహళమునందు మహేంద్రుఁడు చేసినప్రథమబోధలోనె సింహళ రాజు తన40,000 యనుచరులతో బౌద్ధసంఘమందుఁ గలిసెను. ఆరాజుయొక్క పుత్రిక యయిదువందలసేవకజనంబులతో సంఘముం

జేర నుద్యుక్త యయ్యెను. కాని పురుషధర్మోపదేశకులు స్త్రీలను సంఘమందుఁ జేర్చుకొనుటకు బౌద్ధధర్మ మంగీకరింపదనియు, సంఘమిత్ర యనుధర్మోపదేశకురాలు వారిని సంఘమందుఁ బ్రవేశపెట్టుకొను ననియు నామెకు మహేంద్రుఁడు తెల్పెను.

సంఘమిత్ర బోధివృక్ష సహితముగా సింహళము నకు వెడలుట.

పిమ్మట సింహళరాజు కార్యావసరమును యోగ్యంబుగ నాలోచించి సంఘమిత్రను, బవిత్రమయినబోధివృక్షశాఖను, బంపుమని యశోకునిఁ బ్రార్థించుటకుఁ దనమేనల్లుని మరల రాయబారినిఁగా పాటలీపుత్రమునకుఁ బంపెను. అశోకుఁడు తనపుత్రికయందు గాఢానురాగంబుఁ గలవాఁడగుటచేఁ బుత్రీషణపాశంబుఁ ద్రెంచుకొన శక్తుండు గాక యామె నెడఁబాయుటకు మిగులఁ బరితపించెను. బౌద్ధధర్మవ్యాప్తియందుఁ దనకుం గలయధికాభిలాష యనెడుప్రబలఖడ్గంబుచేఁ బుత్రీషణపాశంబు నెట్టకేలకు, ఖండించి కూతుంబంప నియ్యకొనెను. మరియు నశోకుఁడు బోధివృక్షశాఖను గొనుటకై మహోత్సవంబుతో వెడలెను.

అశోకుఁడుతామ్రలిప్తివఱకు గూఁతువెంటజనుట.

ఆశాఖను ఖండించునపుడనేకమహిమలు కన్పట్టెను. అట్లాశాఖాసహితముగా సంఘమిత్రను రాయబారులవెంటఁ బంపుచుఁ, బ్రేమపాశము తన్ను నెట్లయినను విడువక యీడ్చుకొనిపోవుచున్నదో యనునట్లుగ, నశోకుఁడు సేనాసమేతుఁడై సేనను దానుస్వయముగ నడిపించుచు "తామ్రలిప్తి" నగరము వఱకు వారి వెంట నేగెను.

తామ్రలిప్తినుండిసింహళమువఱకుబంగాళాఖాతముమీఁదనావికాయాత్రఁ జేయునపుడు బోధిశాఖ యుంచఁబడినపాత్ర

బోధివృక్షశాఖామహిమ.

నావనుండి చివాలున లేచి సముద్రములోఁ బడెను. అంతట నాపాత్ర చుట్టు నొకయోజనమువఱకు సముద్రము నిస్తరంగమై పళ్లెరములోనినీళ్లవలె శాంతముగ నుండెను ఆపాత్ర పోవునంతవఱ కటులనే యుండెను. ఆకొమ్మయందుఁ బంచవర్ణములు కలపుష్పంబులు పొడమాపి వికసించెను. ఆకాశమునుండి మధురగానము వినవచ్చెను. ఆపవిత్రశాఖ తనమహిమచే సింహళతీరముఁ జేరెను. అచ్చటినాగ దానిని బహుగౌరవముతో నందుకొని యుంతకుఁ బూర్వము సింహళరాజు సంఘమునకొఱకుఁ గట్టించి సమర్పించిన మహామేఘారామమం దాపవిత్రశాఖను నాటిరి. ఆకొమ్మనుండి యెనిమిదిప్రబలశాఖ లుద్భవించెను. ఆశాఖ లనేకస్థలాంతరములయం దనంతరము నాటఁబడినవి.

మహావిహారమఠము.

ఆకాలమందె సింహళరాజు మహేంద్రునికొఱకు మహావిహార మను మఠముఁ గట్టించియిచ్చెను. సింహళద్వీపములోఁ గట్టఁబడిన మొదటిమఠ మిదియె. పిమ్మట వెంటనె "చిత్రియగిరి, అనులా" అనురాజకుమార్తె 500 మందికన్యలతోను, 500 మందియిల్లాండ్రతోను సంఘమిత్రవలనే సంఘమందుఁ బ్రవేశపెట్టుకొనఁబడెను.

మహేంద్రుఁడు, సంఘమిత్రయు నిర్వాణంబు నొందుట.

రాజపుత్రిక భిక్షునియై యర్హతపదస్థురాలయ్యెను. సింహళరాజు సంఘమిత్రకు మఠ మొకటి కట్టించెను. దానిలో నామె నెమ్మదిగాఁ బావనజీవనంబొనరించి యేఁబదితొమ్మిదవవత్సరంబున మరణించెను. "ఉత్తియ" అనుసింహళరాజు పాలనమునకు వచ్చి యప్పటి కెనిమిదివత్సరంబు లయ్యెను. ఆమె సహోదరుఁడైన మహేంద్రుఁ డామెకు వెనుకటిసంవత్సరములో ననఁగా సంఘమందుఁ జేరినయఱువదియవవత్సరంబులో నిర్వాణంబు నొందెను.

బుద్ధముని యొక్క యస్థికలను సింహళరాజు తెప్పించుకొనుట.

అశోకుఁడు బోధివృక్షశాఖను బంపెడి యుత్సవములయందు మునిఁగి యుండఁగా సింహళప్రభువు అశోకుని మనుమఁడైనసుమనుని వెంటఁ గొందఱి నిచ్చి యాయనయొద్దకుఁ బంపుచు బుద్ధమునియొక్క యస్థులలోఁ గొంతభాగమును దనకుఁ బంపుమనియు, వానిని (ఆయస్థులను) దాను స్వయముగా నొకస్తూపమునందుఁ బ్రతిష్ఠించెద ననియు నశోకునిఁ బ్రార్థించెను. అశోకుఁ డాయన కోరినప్రకారము పళ్లెమెఁడు అస్థులనుమిగులసంతసంబుతోఁ బంపెను. దానికిఁ దోడుగాఁ శక్రుఁడు (దేవేంద్రుఁడు) బుద్ధునియొక్క జత్రువు ననఁగా గుండెమీఁదను మెడకుఁ గ్రిందుగను నుండెడి యెముక నిచ్చెను. ఆయస్థికలను సింహళప్రభువు బహుభక్తిపూర్వకముగఁ గైకొని థూపారామస్తూపమునందుఁ బ్రతిష్టించెను. ప్రతిష్ఠాకాలమందు భయంకరమయినభూకంపము కలిగెను.

బిక్షువుల సంఖ్యాభివృద్ధి యగుట.

ఆయద్భుతమును జూచి జనులు బౌద్ధమతమందు గాఢవిశ్వాసముఁ గలవారై గుంపులుగుంపులుగా బౌద్ధసంఘములోఁ గలిసిరి. సింహళరాజుయొక్క తమ్ముఁడు భిక్షువయ్యెను. అక్కాలంబున బౌద్ధభిక్షువులసంఖ్య 30,000.

(3) తృతీయధర్మసభయొక్క వృత్తాంతము.

గతంబున లిఖింపఁబడియున్నప్రకారము ద్రోహబౌద్ధులసంఖ్య ప్రబలమయి యామతాచారములు చెడిపోయి మతస్వీకారముచేయుటకు విధింపఁబడినయాచారమును కడమ పవిత్రాచారములును సప్తవత్సరంబులవఱకును నిల్చిపోయి యుండఁగాఁ జింతించి యశోకుఁ డాయక్రమమును నివారింప నిశ్చయించుకొనెను. అంతటఁ దమయాచారములను యథావిధిగా నొన

భిక్షువులనుబలవంత పఱచుట.

ర్పుటకై భిక్షువులను బలవంతపెట్టుమని యశోకుఁడు తనమంత్రిని బంపెను. ఆప్రకారమె మంత్రి వెళ్లి భిక్షువుల నందఱను రావించి యశోకప్రభువు యొక్క యాజ్ఞను శ్రుతపఱచెను. మతద్రోహులను వెడలఁగొట్టువఱకు మతాచారములను నడిపింపలే మని వారు ముష్కరముగా నుడివిరి.

మతాచార్యులను మంత్రివధించుట.

అశోకునియుత్తరువు లేనిదె మంత్రి యామూర్ఖులైనమతాచార్యులశిరంబులను స్వహస్తంబుతోఁ దెగవేసెను. అశోకునిసోదరుఁ డైన తిష్యుఁ డడ్డువెట్టి యింక వధింపకుండ నాపెను.

అకుశోనిపరితాపము.

తనమంత్రి కావించినక్రూరకృత్యము విని నివ్వెఱగంది తద్దోషవిముక్తి తన కెట్లు కలుగునా యని యశోకుఁడు మిగులఁ బరితపించెను. శేషించిన మతాచార్యులు హితోపదేశము చేయఁగా నశోకుఁడు ముగ్గలిపుత్రుఁ డైనవృద్ధతిష్యుని నాయనచేయుచున్నబహుదూరప్రవాసము నుండి బయలుదేరఁదీసి గంగానదిమీఁదుగాఁ బడవలలో రావించి యాయనను బహుగౌరవము చేసెను.

తిష్యముని మహిమలు.

ఆమునియొక్క యమానుషశక్తిని శోధింపఁగోరి యశోకుఁ డాయన నొక మహిమను జూపు మని వేఁడుచుఁ గొంత పరిమితప్రదేశములో భూకంపముఁ గలుగఁ జేయు మని ముఖ్యముగాఁ గోరెను. అంతట నాముని యొకగుఱ్ఱపుబండిని, గుఱ్ఱమును, మనుష్యుని, పాత్రను నాపమచతురస్థలముయొక్క నాల్గుదెసలను దిశకు నొకటిచొప్పున నెల్లలయం దుంచి యాముని భూకంపమును గలుగఁజేసెను. ఆభూకంపమువలన నాయెల్లల

తోఁగా నున్నప్రతివస్తువును సగభాగము కదలి మిగిలినభాగము కదల కుండెను. ఈమహిమావిశేషముచే సంతుష్టుఁడై యశోకుఁ డామునివరుఁ నితో నిట్లు ప్రశంసించెను. "అయ్యా! నామంత్రిమతాచార్యులలోఁ గొంద అని ఘోరంబుగ వధించియుండెను. ఆపాపము నన్నంటు నా?" యని యడి గెను. "అశోకరాజా! ఆవధఁ జేయుటకు నీకు నెంతమాత్రమును సంక ల్పమే లేదు. కావున నద్దోషము నీకుం జెందదు" అని యశోకునకుం జెప్పి యాయనను బాపవిముక్తుం జేసి యావిషయమై ధర్మసూత్రమును సమగ్ర ముగ నమ్మునిబోధించెను.

మూఁడవ పరిషత్తు.

భరతఖండమం దున్నయన్నిమతములయాచార్యుల నశోకుం డంతట రావించి సభచేసి తనగురు వయినతిష్యముని ప్రక్కగఁ దాను కూర్చుండి ప్రత్యాచార్యుని నీమతమేమి అని యడిగెను. వారందఱు చెప్పినదంతయు నాకర్ణించి "వైబాధ్యాయవాదినుల" యొక్క మత మొక్కటియె బుద్ధ ముని సిద్ధాంతముతో యథావిధిగఁ బోలియున్న దని తిష్యముని వాక్రు చ్చెను. అన్యమతాచార్యుల నఱువదివేలమందిని నంతట నశోకుఁడు వెడలఁ గొట్టెను. నిజమయినబౌద్ధమతాచార్యులను వేయిమందిని మాత్ర మంగీక రించి వారిచే నొకసభ నశోకుఁడు జరిపించెను. బౌద్ధధర్మమునందుఁ గలిగిన సందేహములను నివారించుటకై కథావత్తను గ్రంథమును తిష్యముని యాపరిషత్తులోఁ జదివి వినిపించెను. రాజగృహమందు జరిగిన మొదటిపరిషత్తునందునను, వైశాలియందు జరి గిన రెండవ పరిషత్తునందునను నొనర్పఁబడినటుల మతాచార్యులు బౌద్ధమత గ్రంథముల నన్నిటిని సంస్కరించిరి. ఈపరిషత్తు తొమ్మిదిమాసములు జరిగినది. బౌద్ధమతము నిట్లు పునరుద్ధరించుటను జూచి సంతసించి మంచిపని

బౌద్ధమతగ్రంధ సంస్కరణము.

చేయఁబడిన దని భూదేవి తెల్పుచున్నదో యనునట్లుగఁ, బరిపూర్తి ముగియఁగానె భూమి కంపించెను. అప్పటికి తిష్యమునికి డెబ్బదిరెండుసంవత్సరములవయస్సు.

(4) రాజప్రతినిధియయిన తిష్యునివృత్తాంతము.

అశోకునితమ్ముఁడైన తిష్యునిసందేహము.

రాజప్రతినిధియు నశోకునితమ్ముఁ డైనతిష్యుఁ డొకనాఁడు కొవనంబులోఁ గణుజాల గుంపు విహారించుచుండఁగాఁ జూచెను. ఆకులలము మేయుచుఁ గణుజా లిట్లు వినోదపడుచుండఁగా మఠములయందు సుఖనివాసము కలిగి సుఖముగాఁ బోషింపఁబడుచున్న భిక్షువు లేల వానివలె (ఆకణుజాలవలె) విహారింపఁగూడ దని తలఁచెను. ఆయన యంతటఁ దనతలంపు నశోకునితో విన్నవించెను. అశోకుఁడు విని "తిష్యా! నీ వేడుదివసంబు లీరాజ్యమును బాలింపుము. ఏఁడు దినంబులు కాఁగానె నిన్ను వధించెదను"

తిష్యునికిమరణ దండనవిధించుట.

అని చెప్పెను. అప్రకారమె యేడుదివసంబులును గడిచినతక్షణమె యశోకుఁడు తిష్యునిఁ జూచి నీ వేల యిట్లు కృశించియున్నా వని యడిగెను. సన్నిహితమయి యున్నఘోరమరణమునకు వెఱచి కృశించుచున్నా నని తిష్యుఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. "తమ్ముఁడా! వారముదినములలో మరణము సంభవించు నని కదా నీ విట్లు కృశించుచుంటివి. ఈభిక్షువులును మృత్యువుసన్నిహితముగ నుండు నని యెల్లప్పుడుఁ జింతించుచున్నారు. అట్టివారికిఁ దుచ్ఛవినోదము

తిష్యుఁడు మత మవలంబించుట.

లెట్లు రుచించును". దీనిభావమును తిష్యుఁడు గ్రహించి వెంటనె బుద్ధమత మవలంబించెను. పదఁపడి కొంతకాలమున కొకప్పుడు తిష్యు

డడవిలో వేఁటాడఁబోయి యచ్చట మహాధర్మరక్షితుఁ డనుమునిని చూచెను. ఆయన మహాభక్తుఁడు, సర్వపాపరహితుఁడు. ఆయన యొకవృక్షచ్ఛాయను గూర్చుండఁగా నొకకుంజరంబు తనతొండమున నొకచెట్టుకొమ్మ దాల్చియాయనకు విసరుచుండెను. తా నెన్న డట్టిమహాత్ముండై యరణ్యమందు శాంతమూర్తి యై యుండునో యని యనుకొనెను. తిష్యునకు బౌద్ధధర్మమం దాసక్తియు శ్రద్ధయుఁ గలిగించుటకై యామహాత్ముఁడు గగనంబున కెగిరి యశోకారామ మనుకొలనిపై వ్రాలి తజ్జలంబున స్నాతుం డయ్యె. ఆయన వస్త్రంబులు బయలిలో నిల్చియుండెను. ఆమహిమను గనుంగొని యద్భుతంబుపడి మతసంస్కారంబు నొందుటకై తిష్యుఁ డశోకుని యంగీకారంబు వేఁడెను.

మహాధర్మరక్షితుఁడను యోగియొక్క మహిమలు.

భిక్షు వగుటకు తిష్యునకుఁ గలిగినయభిలాషను వారింపఁజాలక యశోకుఁ డంగీకరించి యాయనను స్వయముగా మతమునకుం దోడ్కొనిపోయెను. అచ్చట మహాధర్మరక్షితుఁ డాయనకు భిక్షుత్వాధికార మొసంగెను. ఆయన వెంటనే లక్షజనము భిక్షువు లయిరి. తిష్యునితోఁ బాటుగ భిక్షువు లయినవా రింద అంద అని చెప్ప నలవికాదు.

తిష్యుఁడు భిక్షువగుట.

(5) అశోకుని చివరదినములవృత్తాంతము.

గతంబున లిఖింపఁబడిన ప్రకారము సింహళమునకుఁ గొంపోఁబడిన బోధివృక్షశాఖ యశోకుఁడు పాలనమునకు వచ్చినపదునెనిమిదవయేఁటఁ బంపఁబడెను. అది సింహళములో మహామేఘువనమందు నాఁటబడెను.

పిమ్మటఁ బండ్రెండవవత్సరంబున నశోకునిప్రాణప్రియ యైన “అసంధిమిత్ర” కాలధర్మమునొందెను. ఈమె యశోకునివలెనే బౌద్ధధర్మోపాస

కుగా లయియుండెను. ఆమెమరణానంతరము నాల్గవవత్సరంబులో నశోకుఁడు సంసారవాంఛ తీఱక మఱియు మోహపరవశుండై తిష్యరక్షిత యనునామెను రాణిఁగాఁ జేసికొనెను. ఈమె చిన్నదియు డంబముగలదియుఁ గా నుండెను. ఆమె ధ్యానమంతయు సొగసులు చేసికొనుటయందె యుండెను. తన భర్త యయిన యశోకుఁడు బోధివృక్షముకొఱకుఁ బ్రాణములు విడుచును గాని తన సొంపు నింపుఁ జూచి ప్రాణములు విడువఁ డని బోధివృక్షము నెడ నీర్ష్యఁబూనెను. తాను పట్టపుదేవి యయిన నాల్గవవత్సరంబునఁ దన యీసు మేరమీఱఁగా మంత్రసామర్థ్యము చేత బోధివృక్షమును నశింపఁజేయవలయు నని యత్నించెను. కాని యామె విఫలమనోరథ యయ్యెను. పిమ్మట నాలుగువత్సరంబులకు భక్తాగ్రగణ్యుఁడైన యశోకుఁడు శరీరధారులు పొందవలసిన యంతమును బొందెను. (అనఁగాఁ గాలధర్మమొందెను.) ఈమహాప్రభువు ముప్పదియేడు హాయనంబులు జగద్వినుతంబుగ రాజ్యమేలెను.

అశోకుఁడుతిష్యరక్షితను వివాహమాడుట.

ఆమెబోధివృక్షమును నాశముచేయఁబూనుట.

అశోకునిమరణము.

12-వ అధ్యాయము.

హిందూదేశమం దున్న బౌద్ధపురాణములు.

(1) అశోకునివంశానుక్రమణికయును కుటుంబమును. బింబిసారుఁడు రాజగృహనగరమందుఁ బరిపాలనచేసెను. (2) అజాతశత్రువు. (3) ఉదయభద్రుఁడు. (4) ముండుఁడు. (5) కాకవర్ణి. (6) సహాలినుఁడు. (7) తులకుచి. (8) మహామండలుఁడు. (9) ప్రసన్నజిత్తు. (10) నందుఁడు. (11) బిందుసారుఁడు. వీరు బింబిసారుని పుత్రపౌత్రపరంపర అనఁగా మొదటి పేరుగలవానికిఁ దర్వాతిపేరువాఁడు పుత్రుఁ డని యెఱుంగునది.

బింబిసారుఁడు సుభద్రాంగిని పెండ్లియాడుట.

శంపానామధేయుఁ డైనయొకబ్రాహ్మణునకుఁ బ్రాణతుల్య యైనయొక పుత్రిక యుండెను. ఆమెకు నిద్దఱు పుత్రులు కలుగుదు రనియు, వారిలో నొకఁడు భూచక్ర మేలు ననియు, ద్వితీయుఁడు పరమయోగి యగు ననియు, భవిష్యత్తు నెవరో

---

* దివ్యదాన మనుగ్రంథములో వచనరూపముగ నున్న "అశోకావదానము ననుసరించి యీవంశవృక్షము వ్రాయఁబడినది. ఈవంశవృక్షములో చంద్రగుప్తుని పేరు విడువఁబడిన దనియు బింబిసారుఁడు నందుని పుత్రుఁ డని యుదాహరింపఁబడిన దనియు జనువరులకు స్పష్టముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. అశోకావదానము పద్యరూపముగాఁగూడ నున్నది. దానిలో అజాతశత్రునకు మాఱుగ మహీపాలునినామ మున్నది.

చెప్పియుండిరి. ఆమె జనకుం డాభవిష్యత్తున కనుకూలించునటుల నామెను దద్రాజ్యాధిపతికి వివాహంబుగ నిచ్చి కృతార్థుఁడ నయితిననుకొనియెను. కాని యారాజభార్య లామెయెడల నీర్ష్యం బూని యామెకు రాజాలింగన ప్రాప్తి లేకుండఁజేసి యామెచే మంగలిది చేయుదాస్యముఁ జేయించుచుం డిరి. అట్లాచిన్నది కొంతకాలము నీచదశ ననుభవించి తనది మంగలికులము కాదనియుఁ, దాను బ్రాహ్మణవంశజాత ననియు, రాజున కట్టులను దన్నెఱింగించెను. అంతట నాభూపతియైన బింబిసారుఁ డామె యుత్తమవంశ్య యని నమ్మి యామెం జేపట్టినయెడలఁ దనకు గౌర వంబే యని భావించి చెట్టఁబట్టి తనపట్టపుదేవులలో మొట్టమొదటి దానిం జేసెను. ఆమెపేరు సుభద్రాంగి.

అశోకునిజననము. బింబిసారుఁ డామెవలనఁ బుత్రద్వయంబుఁ బడసి వారిలోఁ బ్రథమునకు "అశోకుఁ డనియు, ద్వితీయునకు విగతాశోకుఁ డనియు, నామకరణంబుఁ జేసెను. పదంపడి 'పింగళవత్సజీవుఁడు' అనుయోగిని రావించి యాకొమరుల భవిష్యత్తెట్లుండు నని యాయన నడిగెను.

అశోకుఁడు ప్రభువగునని యొకయోగి తెల్పుట. అశోకుఁడు నాగరికము లేక మోటుగాఁ గనుపించుటచేఁ దండ్రి కాతనియం దనురాయ కల దని యయ్యోగి యెఱింగి నిజంబును బింబిసారునికిం జెప్ప వెఱచి యాపట్టమహిషి యైనసుభద్రాంగితో "నమ్మా నీమొదటిబిడ్డఁ డయినయశోకుఁ డీసింహాసనం బెక్కువాఁడు" అని రహ స్యంబుగఁ జెప్పివెళ్లెను.

ఇట్లుండ నొకప్పుడు తక్షశిలానగరవాసులు బింబిసారునితోఁ గల హించి తిరుగబాటుగా నుండుటచే నాయన తక్షశిలానగర వాసులపై వారి నడంచుటకై యశోకునిఁ బుత్తెంచెను.

యశోకుఁడు దాడివెడలుట.

కాని పుత్రునియం దాయనకుం గలయనూయంబట్టి యశోకునకు యుద్ధపరికరంబుల నసఁగా సేనలను ఆయుధాదులనుఁ దగిన ట్లొసంగఁడయ్యె. శత్రువులతోఁ బోరాడుటకు వలయునట్టి సాధనసామగ్రి లేకున్న నశోకుఁడు జనకు నాజ్ఞానుసారంబుగ దాడివెడలి పోవుచుండ భూదేవి యనుగ్రహించి తనగర్భము నుండి యాయనకు వలసిన సేనాదికమంతయు నొసంగెను. అశోకుఁ డంతట “తక్షశిలానగరము చెంత దండు విడియ నన్నగరవాసు లశోకుని దర్శించి” మహాప్రభూ! మాకు రాజునెడలఁ గాని, తత్పుత్రునియెడలఁ గాని, ద్వేషంబు లేదు. మమ్ము మీక్రూరమంత్రులు హింసింపుచుండిరి. కావున వారితోఁ గలహించితిమి. మేము మీకు లోఁబడియున్నవారమే యని విన్నవించిరి. తక్షశిలానగరమును “స్వాస” రాజ్యమును లోఁబఱచుకొని యశోకుఁడు మరలి స్వనగరంబునకుం బోయెను.

బింబిసారునకు మఱియొకరాణివలనఁ గలిగినపుత్రుఁ డొకఁ డుండెను. వాని పేరు సుశీముఁడు. అతఁడె జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు అశోకునికంటెను బెద్దవాఁడు. ఒకనాఁ డతఁడు ఉద్యానవనమునుండి నగరభవనములోనికిఁ బోవునపుడు తనచేతిమేజోడును దీసి “ఖల్లాతకుఁడు” అను మంత్రిశిరంబున నాట్లాటకు విసిరివేసిపోయెను. ఈయవమానం బామంత్రి హృదయంబున గాటంబుగ నాటుకొనుటచే నాతఁడు ప్రబలద్వేషం బారాజపుత్రునియందు వహించి అయిదువందలమంది ఆలోచనసభికులతోఁ గుట్రచేసి యతనిని రాజ్యంబునుండి వెడలఁగొట్టి యశోకునకురాజ్యం బొసంగఁ దలపెట్టెను.

ఇట్లుండ తక్షశిలానగరవాసులు మరలఁ గలహించుటం జేసి బింబిసారుఁడు తనజ్యేష్ఠపుత్రుఁ డయినసుశీముని వారిపైఁ బంపెను. కాని యాతఁడు వారిని లోఁబఱచుకొనఁజాలడయ్యె. అసహ్యయంబు

సుశీముఁడు తక్షశిలా నగరవాసులపై దండెత్తి

రోడిపోవుట.

యనే బింబిసారుఁడు వ్యాధిగ్రస్తుఁడై యున్నందున శత్రులపై నశోకునిఁ బంపి సుశీముని రావించి రాజ్యాధిపతిం జేయఁగోరెను.

సుశీముని దుర్మరణము.

బింబిసారుఁడు మరణించువఱకు నేదో కారణంబును గల్పించుచు మంత్రి మొదలగువార లశోకుని తక్షశిలానగరమునకుం బంపక సుశీముని రాకుండఁజేసిరి. బింబిసారుఁడు మరణింపఁగానె వా రశోకుని సింహాసనం బెక్కించిరి. దేవతానిర్మాణము నట్టిదె యగుటచే నశోకుఁడు ప్రభువు కాక తప్ప దనియు వారు భావించిరి. ఈవర్తమాన మంతయుఁ దెలియఁగానె సుశీముఁ డశోకుని వెడలఁగొట్టి సింహాసనమును దీసికొనుటకై పాటలీపుత్రమునకు శరవేగంబున వచ్చెను. కాని సుశీముఁడు లోనికి రాకుండ రాజద్వారంబున దిగంబరు లయినరాక్షసుల నశోకుఁడును మంత్రి యగు రాధాగుప్తుఁడును గావలియుంచిరి. మఱియు సుశీముఁ డగ్నికుండము నందుఁ గూలి దుర్మరణముఁ బొందునట్టు లెంతయు మోసము చేయఁబడెను.

(2) అశోకుని క్రూరప్రభుత్వమును, బౌద్ధమతావలంబనమును.

అశోకుఁడు మంత్రులను జంపుట.

ఒకానొకదినంబున నశోకునిచిత్తమునకు వ్యతిరేకముగా నయిదువందల మంత్రులు నడచుకొనఁగాఁ బ్రచండకోపవశుండై తనఖడ్గంబు నొఱనుండి దూసి స్వహస్తంబున వారిశిరంబుల నన్నిటిని ఖండించెను.

అంతఃపురస్త్రీలను

మఱియొకదివసంబున నంతఃపురస్త్రీ లశోకునియనాగరికలక్షణంబులం జూచి యేవగించి తోటలో నున్నయశోకవృక్షపత్రంబులఁ ద్రుంచి పాఱవైచుటచే

గాల్పించుట.

నశోకుని నపహసించిరి. స్త్రీలిట్లు పరిహసించిరే యని కోపోద్దీపితుండై యశోకుఁడు వారలను జీవంబులతోడ నగ్నికి నాహుతియొనర్చి తనకోపాగ్నిం జల్లార్చుకొనెను.

అశోకుని మంత్రులప్రార్థన.

ఈఘోరమయిన క్రూరకృత్యముఁ జూచి మంత్రివర్గంబు బహుభీతిం జెంది యశోకుని సన్నిధికిం బోయి "ఓమహాప్రభూ! మీ గౌరవహస్తంబులను క్రూర రక్తంబుచేత నేలఁ జేపురింపఁజేసెదరు. ఈరిఁదీయుఃశలారి నొకని నియమించి వానివలన వధరూపశిక్షలఁ జేయింపవచ్చును" అని విన్నవించిరి.

చండగిరికుని కారాగృహాధిపతినిగాఁజేయుట.

ఆవిన్నప మంగీకరించి "చండగిరికుఁడు" అనువాని నొకనిని దేశమంతయు గాలించి తెప్పించి యీరిఁదీయు పనికి వాని నశోకుఁడు నియమించెను. క్రూర కృత్యములయందును, ప్రాణిహింసఁ జేయుట యందును వాని కాకాలంబున సాటి యగువాఁ డెవ్వండును లేఁడు. వాఁడు తనతల్లిదండ్రులనే వధించెను. పరులఁ జంపుట యట్టివాని కాటయే కదా. వాని యుపయోగముకొఱకు నశోకుఁ డొక చెఱసాలం గట్టించెను. ఆకారాగృహముయొక్క వెలుపలిభాగము మిగుల మనోజ్ఞము గనుండెను. కావునఁ జూచువార లాభవనముయొక్క బహిరాకారంబుఁ జూచి మిగుల సంతసించి లోన నింకేమి చిత్రంబు లుండునో యని వేడుకపడి లోనికిం బోఁగానె యచ్చట నాక్రూరాత్ముఁడు వారలఁ బలుతెఱంగులఁ బీడించి

ప్రాణిహింస.

హింసించి గీటడంచెను. ఇట్లాబాలిశునికిఁ జేతినిండఁ బనిఁగలుగఁజేయుటకై యాకారా

గృహంబు నంతరమణీయముగ నశోకుఁడు కట్టించెను. మఱియు నాచెఱసాలలోపలికిఁ బోయినవారు సజీవులయి బహిర్గతులు కాఁగూడ దని యశోకుఁడు చండగిరికు నాజ్ఞాపించెను.

బాలపండితుఁడు తనమహిమనుజూపుట.

ఒకదినంబున బాలపండితుఁ డనుపావనయోగి ప్రమాదవశంబునఁ దత్కారాగృహాంతర్భాగమందుఁ బ్రవేశింపఁగా నాప్రాణఘాతుకుఁ డాయనను బట్టి బంధించెను. మరణదండనకుఁ బూర్వము సప్తదివసవిశ్రాంతి నేరస్థులకు సాధారణముగ నొసంగఁబడు క్రమంబున నయ్యోగికి నియ్యఁబడెను. ఆయేడుదివసంబులును గొనముట్టగానె దయారసం బనునది యెట్టిదో యెఱుఁగనియద్దురాత్ముం డాయనను మరుగుడుతో నిండియుండు నొకగూనలోఁ బడవేసెను. ఆబాన క్రింద వహ్ని ప్రజ్వరిల్లుచుండెను. అనంతర మాకారాగృహాధిపతి యాబానను వీక్షింపఁగా నాబాలపండితుఁ డగ్నిస్పర్శయే లేక యొకపద్మమం దాసీనుఁడై యున్నట్లు కనుపించెను. పావనయోగియొక్క యీమహిమను వాఁ డశోకునకుఁ దెలుపఁగానె యాయన స్వయముగాఁ గనుంగొనవచ్చెను. అంతట

అశోకుఁడుబౌద్ధ ధర్మమునవలంబించి సన్మార్గుఁడగుట.

నమ్మహనీయునిఁ గన్నులారఁ జూచి, యాయన దివ్యబోధను జెవులార విని బౌద్ధధర్మం బవలంబించి దుర్మార్గమును శాశ్వతముగఁ బరిత్యజించెను. ఆకారాగృహమును బడఁగొట్టించి దాని యధికారి యగునమ్మహాపాపిని జీవముతోఁ గాల్పించెను 'అశోకావదానము' అనుగ్రంథమం దున్నదని పైవిషయముతోఁ గొన్నివిశేషాంశములను దాను చేర్చి వ్రాయుచు "హ్యూయ్యాన్ సియాంగు" రాయబారి, పైనుదాహరింపఁబడిన కారాగృహ మనెడునారక లోకము రాజధానియైన పాటలీపుత్రమందె యుండెనని తెలిపెను. ఆనగర

గృహము మాళవదేశమునం దున్న యుజ్జయినీనగరములో నున్నట్లు మఱియొక పురాణములో నున్నది. ఆగ్రంథమును హ్యూయెన్ సియాంగు రాయబారి సూచనమాత్రము చేసెను గాని, యాగృహము పాటలీపుత్రమునం దుండెను, ఉజ్జనీయం దుండెను స్పష్టపఱచియుండలేదు.

అశోకున కుపగుప్తుడు గురు వనుట.

ఆకారాగృహము నాశము చేయఁబడినతర్వాత నుపగుప్తుఁ డనుముని వచ్చి యశోకుని బౌద్ధమతావలంబునిగ నొనర్చినట్లు హ్యూయెన్ సియాంగు వ్రాసినగ్రంథము వలనఁ గన్పట్టుచున్నవి. బుద్ధుఁడు నిర్వాణంబు నొందినపదంపడి యమ్మహానీయుని దహనముచేసి యాయన యస్థిక లెనిమిదిస్తూపములయందప్పటివారు గుప్తముచేసి యుండగాఁ నశోకుఁడు వానిం దెఱచి యస్థికలను వెలికిఁ దీసి ఉపగుప్తుని సాహాయ్యంబున దేవతాశక్తుల నాకర్షించి రాజ్యమం దచ్చటచ్చట స్తూపంబుల వేలకొలఁదిగ నిర్మింపవలయు నని వాని కాజ్ఞాపించెను. అవి యటులనే చేసెను. పిమ్మట సూర్యోపరాగకాలంబున నయ్యస్థికల నన్నిస్తూపములయందుఁ బ్రతిష్ఠింపవలయు నని యశోకుఁ డానతీయఁగా నవి యేకముహూర్తంబున నట్లొనర్చినవి.

అశోకుఁడు బుద్ధుని యస్థికలను స్తూపంబుల యందు బ్రతిష్ఠించుట.

అశోకావదానగ్రంథ మిట్లు నుడువుచున్నది. దహనానంతరము బుద్ధుని యస్థిక లెనిమిదిస్తూపములయందుఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడియుండఁగా అజాతశత్రు వనురాజు సప్త స్తూపములయం దున్నయస్థికలను బయలికిఁ దీసి యొకపాత్రయం దుంచి దానిపై నొక స్తూపంబుఁ గట్టించియుండెను. అష్టమస్తూపము నాగేంద్రపాలితంబై యుండుటంజేసి దానియం దుండునస్థిక లాయన కవశంబులయ్యె. ఇట్లుండ నశోకుఁడు తాను శక్తులచే నిర్మింపఁజేసిన

84,000 స్తూపంబులయందుఁ నయ్యస్థికలం బ్రతిష్ఠింప నభిలషించి నప్పు డయ్యజాతశత్రునిర్మితస్తూపంబు సాటనం బొనర్చి తదంతర్గతాస్థికలం గైకొని శరత్కాలమేఘంబులభాతి భాసిల్లుచుండిన 84,000 స్తూపంబుల యందు నేకదినంబున మౌర్యవంశదీపకుఁ డైనయశోకుఁడు ప్రతిష్ఠించెను. పూజనీయుఁడును భాగ్యశాలియు నైనయీమౌర్యుఁడు జీవకోటి నుద్ధరించు టకై యన్నిస్తూపంబులఁ గట్టించెను. స్తూపనిర్మాణంబునకుఁ బూర్వము దుష్టా శోకుఁ డనియుఁ, దదనంతరము ధర్మాశోకుఁ డనియు, లోకంబున నశోకుఁడు విఖ్యాతిఁ జెందెను.

"అశోకావదాన" అనుగ్రంథము వచనకావ్యముగాను, పద్యకావ్యము గాను రచింపఁబడియున్నది. ఇంతవఱకు వచనకావ్యము ననుసరించి స్తూపవిషయము లిఖింపఁబడినది. 3510 లక్షల స్తూపములు తక్షశిలానగరవాసులప్రార్థనప్రకారము కట్టఁ బడినట్లును, 1,00,00,000 స్తూపములు సముద్రతీరములయందు యక్షుల వలన నిర్మింపఁబడినట్లును, అత్యద్భుతంబుగఁ బద్యకావ్యములో వర్ణింపఁబడి యున్నది.

పద్యకావ్యమయిన యశోకావదానము.

(3) అశోకుని ధర్మయాత్ర.

84,000 స్తూపంబుల నిర్మింపఁజేసినయనంతరము బౌద్ధపుణ్యక్షేత్రంబుల దర్శింప నశోకుఁడు కుతూహలి యయ్యెను. తన సభికులు ప్రోత్సాహపఱుపఁగా సుగంధ ద్రవ్యవిక్రయి యగుగుప్తునియొక్క పుత్రుం డయినయుపగుప్తుఁ డనుభిక్షుని నశోకుండు రావించెను. బుద్ధుఁడు నిర్వాణంబు నొందినపిమ్మట నూఱశతాబ్దమునకు జన్మించు నని మహనీయులు దూరదృష్టిబలంబున వచించియున్నప్రకారము

ఉపగుప్తుని జన్మవిశేషము ఆయననివాసము.

ఉపగుప్తుఁడు జననంబొందియుండెను. అశోకుఁడు పిలిపించునాటికి మధుర సమీపారణ్యమం దున్న "ఉరుమంద" యనుకొండయం దాయన వసించుచుండెను.

ఉపగుప్తు డశోకుని యొద్దకు వచ్చుట.

అశోకునియాహ్వాన మంగీకరించి యాయన 18,000 భక్తులు వెంటరాఁగ యమునాగంగానదులమీఁద నావలలో బహు వైభవంబుతో యాత్రచేసి పాటలీపుత్రమున కేతెంచెను. అచ్చట వా రందఱును ఉపగుప్తుని జాల బహూకరించిరి.

అశోకుడుపుణ్యయాత్రకై వెడలుట.

మహాపురుషుఁ డైనబుద్ధుఁ డేయే స్థలంబులను దనయునికిచేఁ బావనంబు చేసెనో యట్టి పుణ్యక్షేత్రంబుల సందర్శించి వాని నాచంద్రార్కంబుగ వెలయింపఁజేయుటకై యాయాక్షేత్రములయందు శిలాదుల స్థాపింప నిశ్చయించుకొంటి నని యశోకుఁడు ఉపగుప్తునితో విన్నవించెను. ఉపగుప్తుఁ డంగీకరించి యాయనకుఁ దాను మార్గదర్శిగ నుందు నని వచించెను. ప్రబలసేనాసమేతుం డై యశోకుఁడు సక్రమంబుగ నాయాపావనక్షేత్రంబులను బ్రహ్మానందంబుతో వీక్షించెను.

లంబినీవనమును దర్శించుట.

అశోకుఁడు ప్రప్రథమమున లంబినీవనమును దర్శించెను. దర్శించుచుండగాఁ నుపగుప్తుఁ డశోకునిం జూచి "వింటిరా యిచ్చట గొప్పప్రభువును సర్వపూజ్యుఁడు నయినబుద్ధముని జన్మించెను. అమ్మహనీయుని గౌగవార్థంబుగ నిర్మింపఁబడినప్రథమభవన మిదియే కనుము. దీనిని జూచుటచే నమ్మహానుభావుని దర్శించినట్లే నేత్రము లానందమందుచున్నవి. అమ్మహాముని తాను జన్మించినక్షణముననె యేడడుగులు భూమిపై నడిచెను" అని శ్రుతపఱచెను. అంతటఁ దత్రత్యజనంబులకు లక్షబంగారు

నాణెంబుల ధర్మంబుచేసి యొకస్తూపంబును నిర్మింపఁజేసి కపిలవస్తునగరమున కశోకుఁడు వెడలెను.

పదఁపడి యశోకుఁడు బోధివృక్షమును సేవించి యచ్చట సువర్ణవర్షమం గురిపించినటుల నపరిమితదానంబు లొసంగి యొకయారామముఁ గట్టించెను. ఎచ్చోట బౌద్ధధర్మమును బ్రథమమున బుద్ధుఁడు సలక్షణంబుగఁ బ్రకాశింపజేసెను యట్టి "ఋషిపట్టణము" ను, (సారనాథము. ఇది కాశీనగరమునకుఁ జేరువనున్నది.) బుద్ధుఁడు నిర్వాణముఁ జెందినకుశినగరము నశోకుఁడు దర్శించి యటులనే యధిక దానంబు లొసంగెను. బుద్ధముని యెచ్చట బహుకాలము నివసించి తన బోధరసంబుచే శిష్యులచిత్తంబులఁ బల్లవింపఁజేసెను యట్టిజేతవనాశ్రమమును బుద్ధుని ప్రియశిష్యు లయినశారిపుత్రుఁడు, మహాగ్గలాయనుఁడు, మహాకస్యపుఁడువీరలయొక్క సమాధులను నీయాత్రికులు గౌరవించిరి. తరువాత వక్కులమునిస్తూపముం జూచిరి. అచ్చట నశోకుఁ డొకరాగినాణెమును మాత్రము ధర్మముచేసెను. అశోకుఁ డట్లు చేయుటకుఁ గారణ మేమనఁగా బౌద్ధధర్మవ్యాపకముకొఱ కాముని శ్రమపడలే దనుటయు ఆయన లోకోపకారి కాఁ డనుటయుఁ గారణములు. బుద్ధుని నిత్యానుచరుఁడైనయానందమునిస్తూపమునకుఁ బ్రణమిల్లి యాఱుకోట్లబంగారునాణెముల నశోకుఁడు దానం బొసంగెను.

బోధివృక్షమును సేవించుట.

ఋషిపట్టణముంజూచుట.

జేతవనాశ్రమమును దర్శించుట.

వక్కులమునిస్తూపమునుగనుంగొనుట.

ఆనందమునిస్తూపము వీక్షించుట.

(4) వీతశోకుని వృత్తాంతము.

వీతాశోకుఁడు బౌద్ధమతమును ద్వేషించుట.

అశోకుని తమ్ముఁడైనవీతశోకుఁడు జైనసిద్ధాంతముప్రకారము తీర్థంకరులనఁబడుగురువులను సేవించుచుండి బౌద్ధసన్యాసులు సుఖాపేక్షఁ గలవారనియు, శ్రమకు వెఱచువారనియు నిందించుచుండెను. అతనిని బౌద్ధమతావలంబునిఁగఁ జేయవలె నని యశోకుఁ డనేకప్రయత్నములు చేయఁగా నాయన బౌద్ధసన్యాసుల కశోకుఁ డెత్తువారిచేతిబిడ్డగా నున్నాఁడని వీతాశోకుఁ డుల్లంఘించెను. కాఁబట్టి తనతమ్మునిఁ గపటోపాయము చేత బౌద్ధసంఘములోఁ జేర్పవలె నని యశోకుఁడు ద్యమించెను.

వీతాశోకుఁడు బౌద్ధుఁడగుటకుఁ జేయఁబడిన కపటోపాయము.

ప్రభుచిహ్నములను ధరించునట్లు మంత్రులు వీతశోకుని మోసముచేసిరి. అటుల మోసముచేయుట కశోకుఁడు తాను మంత్రులను ప్రేరేపించియు వీతాశోకుఁడు లేని యధికారము వహించి రాజచిహ్నంబు లేల ధరింపవలె నని; యాయనపైఁ బ్రచండకోపముఁ జూపి యతనికి నురిదండన తక్షణమె విధించి మంత్రులు వేడుకొనఁగా నాచారము చొప్పున సప్తదివసవిశ్రాంతి నొసఁగుచు నాయేడుదినములు రాజ్యమేలుట కంగీకరించెను. వీతాశోకుఁడు మరణదండనకు వెఱచి బౌద్ధధర్మమవలంబించినయెడల నది తొలఁగిపోవు నని యెట్టకేలకు గ్రహించి తన్మతమును స్వీకరించెను. * స్థవిర

---

* కాలాశోకు డనఁగాఁ బ్రథమాశోకుఁడు పాలించుచుండఁగా జరిగిన ద్వితీయధర్మసభయం దీస్థవిరవ్యాసుఁడు ముఖ్యాచార్యుఁడుగ వర్తించె నని సింహళదేశపుమహావంశపురాణమం దున్నది. కాలాశోకుఁడు కల్పితప్రభు వనియు, దీనిం బట్టి యా గతంబున విశదీకరింపఁబడిన మూఁడు

వ్యాసులు అనునాచార్యు లాయనకు మతదీక్ష నొసంగెను. వీతాశోకుఁడు భిక్షువగుట కంగీకరింపుఁడని మతాచార్యుఁడు నొక్కిచెప్పఁగా నశోకుఁ డట్టకేలకు సమ్మతించి యాయనకొఱకు రాజనగరమందే యొకయాశ్రమమును గట్టించెను.

వీతాశోకుఁడు భిక్షువగుట.

అయాశ్రమమునుండి వీతాశోకుఁడు నిర్గమించి కుక్కుటారామమఠమునకుం బోయి పిమ్మట విదేహనగరమును జేరి యచ్చట ముని యయ్యెను. కతిపయదినంబులకు వీతశోకుఁడు జీర్ణవస్త్రధారియై రాజనగరమునకు మరల రాగ నాతని నశోకుండు మిగుల గౌరవించి మహిమలను జూపుమని యాయనను బ్రార్థించెను. కాని యాయన చూపలేదు. పిమ్మట రాజ్యప్రాంతములకు బహుదూరముగ నేగి వీతాశోకుఁ డచ్చట నేకాంతవాసిగానుండఁగా రోగపీడితుం డయ్యెను. అప్పు డశోకుఁ డాయనకు నౌషధములఁ బంపి యారోగ్యవంతునిగాఁ జేసెను.

అశోకుఁడు పుండ్రవర్ధననగర వాసుల నురిదీయించుట.

అక్కాలంబుననె బంగాళదేశమందలి పుండ్రవర్ధన నగరములో నుండు బ్రాహ్మణసన్యాసులశిష్యుఁ డొకఁడు బుద్ధస్వరూపశిలావిగ్రహోన్మూలనంబు కావించి నేలం బడవైచెను. అట్టిఘోరాపచారము నొనరించినందున నశోకుఁడు తన్నగరవాస్తవ్యులఁ బదునెనిమిదివేలమందిని నేకదివసంబున నురిదీయ నాజ్ఞాపించెను. అనంతరము కొన్నిదినంబులకుఁ బాటలీపుత్రమం దున్నయొక మాధుఁడు బుద్ధరూపవిగ్రహము నేలం గూల్చెను.

ధర్మసభలు జరిగియుండెననుట పుక్కిటిపురాణ మనియు, గ్రహింపందగియున్నది.

ఆయపరాధిని వాని బంధుమిత్రవర్గంబును సజీవంబుగ నశోకుఁడు వీతిహోత్రున కాహుతిచేసెను. మఱియు బ్రాహ్మణసన్యాసిని బట్టియిచ్చినవానికి బహుమాన మిచ్చెద నని యశోకుఁడు ప్రకటించెను.

వీతాశోకుని దుర్మరణము.

అటులఁ బ్రకటింపఁగా నొకదినంబున రాత్రివేళ భిక్షువేషధారి యయిన వీతాశోకుఁ డొకగొల్లకొట్టములో నుండుట సంభవించెను. జడలు విరియఁబోసికొని మడ్డివానివలెఁ గన్పట్టుచున్న యాభిక్షువును బ్రాహ్మణసన్యాసి యనుకొని యాయనను దగటార్చి, యాయనశిరంబుఁ జూపి బహుమతిం బొందెద మని, యాయింటిభాగ్యశాలి తనభర్తకుం దెల్పెను. ఆయాలఁగాపరి యాలిమాటకుం జవదాటక వీతాశోకుని శిరంబు ఖండించి దాని నశోకుని సన్నిధిం బెట్టెను. అశోకుఁడు దానిం జూచి మిగుల వగచి నిశ్చేష్టుఁ డయ్యె. అంతట మంత్రులు ప్రార్థింపఁగా నాప్రకటనను గొట్టివేసెను. మఱియుఁ దనరాజ్యమం దంతటనుండి మరణదండనయె లేకుండఁ జేసెను.*

అశోకుడు మరణదండనను గొట్టివేయుట.

ఈపురాణమునకు "ఫాహియాన్" యాత్రికుఁడు వ్రాసిన పాఠాంతర మొకటి యున్నది. దానియం దాయన లిఖించిన దేమనఁగా—అశోకునితమ్ముని పేరు తెలియదు. రాజగృహనగరపరిసరమందు "రాబందుగుట్ట" మీఁద నశోకునితమ్ముఁడు సన్యాసిగ నివసించి యుచ్చటనె ముని యయ్యెను. అశోకుఁ డాయనను దననగరికి రమ్మనుమని

ఫాహియాన్ యాత్రికుఁడు వ్రాసినపాఠాంతరము.

పాటలీపుత్రమం దశోకుఁడుభూతములచే

---

* మరణదండన నశోకుఁ డూచముట్టుగ నివారింపనటుల శాసనములు దెల్పుచున్నవి.

శిలాభవనంబుగట్టించుట.

కోరఁగా ఆయన యంగీకరింపనందునఁ దన నగరమందె యాయనకొఱకు ఱాలగుట్ట నిర్మింపఁజేసెద నని వాగ్దాన మొసంగెను. ఆప్రకారమే తనవశమం దున్న దేవతాశక్తులకొఱకు నాహారపానీయముల నాయత్తంబుచేసి వాని నాకర్షించి "రేపటిదినంబున మీకు విం దొనర్చెదను. మీ రిచ్చటఁ గూర్చుండుటకుఁ బీఠంబులు లేవు. కావున మీరు వానినిఁ దెచ్చుకొనుఁ డని యశోకుఁడు వాని కానతిచ్చెను." అట్లనె మరుదినమునఁ బ్రతిశక్తియు నాలుగయి దడుగుల చదరముఁ గల యొకశిలను దెచ్చుకొనఁగా వానిని గూర్చుండ నియమించి తృప్తిగ విందొనరించెను. పదంపడి "మీరు మీమీపీఠములను గుట్టగా నిచ్చటఁ బెట్టుఁ డనియు నాగుట్ట కడుగుభాగమున 35 అడుగుల పొడవును, 22 అడుగుల వెడల్పును 71 అడుగుల యెత్తును గల శిలాభవనమును నిర్మింపుఁడు" అని యాశక్తుల కశోకుం డాజ్ఞాపింపఁగా నవి యటులనే యొనర్చెను.

హ్యూయాన్‌సియాంగు వీతాశోకునికి మాఱుగ మహేంద్రునివ్రాయుట.

క్రీ.శ 7-వ శతాబ్దమందు పాటలీపుత్రనగరములోఁ దనకుఁ గన్పడినశిలాభవనమును గుఱించి విశదీకరించుటకొఱకుఁ బైనఁ జెప్పినకథనే హ్యూయాన్‌సియాంగు "అను చీనాదేశయాత్రికుఁడు లిఖించెను. కాని యారాజసన్యాసి పేరు మహేంద్రుఁ డని వ్రాయుచు వీతాశోకునివిషయమై పైని లిఖింపఁబడినవృత్తాంతమునె తెలియపఱచెను రెండుకథలు నించుమించుగా నొకటిగానె యున్నవి.

---

(5) మహేంద్రుని వృత్తాంతము, సింహళదేశీయులు బౌద్ధు లగుట.

మహేంద్రునినడత

అశోకరాజుయొక్క పాలనారంభమం దాయనతల్లికి వేఱొకపురుషుని వలనఁ గుమారుఁడు కలిగెను. ఆకుమారుఁడును గొప్పయింటివాఁడె. అతనిపేరు మహేంద్రుఁడు. అతఁడు దుర్వ్యయశాలి యై యమితంబుగ ధనమును వెచ్చించుచుఁ గ్రూరస్వభావుఁడై యుండెను. మఱియు రాజు నెగతాళిచేయునట్లు రాజవేషమును ధరించుచుండెను.

మహేంద్రుని దుర్నడతను మంత్రు లశోకునకుం దెల్పుట.

అంతట నాతనిచర్య ప్రజలకు మిక్కిలి వెక్కసంబుగ నుండెను. అశోకునితో మంత్రులు మందలింపుగ నిట్లు విన్నవించిరి. “దేవా! ఏలినవారితమ్ముఁడు తనకుం దగనివేషంబు ధరించి యతిగర్వియై ప్రవర్తించుచున్నాఁడు. రాజ్యపరిపాలన నిష్పక్షపాతంబుగ నున్నయెడలఁ బ్రజలు తృప్తిం జెంది రాజునం దనురాగముఁ గలిగియుందురు ప్రజానురాగంబువలన రాజునకు నెమ్మది దొరకును. పరిపాలనచట్టము లివి యని మాపూర్వులు మాకేమేమి తెల్పిరో వానిని భంగపఱచవలదనియుఁ జట్టములకు విరోధముగ నడచిన వారలను న్యాయదేవతకు బలియివ్వవలయు ననియు మాప్రార్థన”.

అశోకుఁడు మహేంద్రుని గఠినముగ మందలించుట.

ఆవచనములను విని బహుదుఃఖితుండై సోదరుఁ డగుమహేంద్రునితో నశోకుఁ డిట్లనియె. “సోదరుఁడా! జనసంరక్షణ చేయుటకు వారసత్వము నాపూర్వులనుండి నా కాగతమయియున్నది. నీయందు నా కెంతప్రేమ, యెంతదయ కలదో నీ వెఱుంగవా? అది యెంతయు నెట్లు మఱచితివి? నేను పాలనమునకు

వచ్చి స్వల్పకాల మయినది. ఇప్పుడె చట్టముల నిర్లక్ష్యము చేసి వానిపట్టు పెట్టు సడలించెదను. నిను శిక్షింతు నేని మనపూర్వులను దుఃఖపెట్టిన వాఁడ నగుదును. శిక్షింపకుందు నేని జనులు నాపరిపాలనయెడల దురభిప్రాయపడుదురు. దానికి నేను వెఱచితీరవలెను.''

మహేంద్రుఁడు మహావిరాగియై యోగియగుట.

ఆమాటలు తనగర్వవ్యాధికి దివ్యౌషధంబు కాఁగా మహేంద్రుఁడు శిరంబు వంచుకొని యపరాధి నని యశోకునకు ప్రణమిల్లి యేడుదినములవఱకు శిక్షింపక విశ్రాంతియొసంగుమని యాయనను వేడెను. మహేంద్రునకు రుచ్యము లగు భోజనపదార్థములను, నితరసౌఖ్యములను గలుగఁజేయుచు నాయనను గటికి చీఁకటికొట్టులో నశోకుఁడు పెట్టించెను. మొదటిదినము కాఁగానె ''యొకదినంబు గడచినది యింక నాఱుదినంబు లున్నవి'' అని కావలివాఁ డఱచెను. ఇట్లాఱుదినంబులును వాఁడు కేకవేయుచువచ్చెను. ఏడవదివసంబున గతంబునకుఁ బశ్చాత్తాపంబును, ముందునకు మనశ్శుద్ధియు, మహేంద్రునకుఁ బూర్తియయ్యెను. ఇంతయేల యతఁడు యోగి యయ్యెను.

మహేంద్రునిమహిమ.

తనయం దణిమాదిసిద్ధు లుండుటంజేసి గగనమార్గమున కెగసెను. అశోకుఁడు స్వయముగాఁ జీఁకటికొట్టు నొద్దకుఁ బోయి ''తమ్ముఁడా నీ వింతశీఘ్రముగ మహాత్ముండ వగుదు వని యూహింపఁజాలనైతిని. మహనీయుండవైనను నీవు నగరమందె యుండవచ్చును. కొండలకుం గుట్టలకుం బోవనేల?'' యని వచించెను.

అశోకుఁడు శిలాభవనమును పాటలీపుత్రమందు నిర్మింపఁజేయుట.

అశోకునివచనంబులు విని మహేంద్రుఁడు ప్రాపంచకసుఖములు తనకు రుచింపవనియు, వానియెడల విరక్తిం జెందితి ననియు, నేకాంత

వాసమునె తాను గోరుదు ననియుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చెను. అశోకుఁ డందున కంగీకరించుచు నగరమందె యాశ్రమము కట్టించెద ననియు, రాజవంశ్యుఁడు పర్వతనివాసం బొనరించుట యనుచితము కా దనియు, నశోకుఁడు మరలఁ జెప్పెను. అందున కాయన సమ్మతింపఁగా నశోకుఁడు భూతాకర్షణం బొనర్చి శిలాగృహంబు నిర్మింపఁజేసెను. గతంబున లిఖింపఁబడిన దీశిలాగృహమె.

కావేరి నదియందుండు డెల్టాలో మహేంద్రుఁడు మఠము కట్టించుకొనుట.

తాను బౌద్ధుం డయినపిమ్మట మహేంద్రుఁడు దక్షిణహిందూస్థానమునకుం బోయి కావేరీనదియొక్క డెల్టా (రెండునీటి పాయలకును సముద్రమునకును నడుమనుండు భూమి) యందు మఠముకట్టించుకొని యుండుం డెను. పాడుపడి యున్న యామఠము వేయిసంవత్సరములు కడచినపిమ్మట యును గనఁబడెను.

మహేంద్రుఁడు సింహళదేశమునకుం బోవుట.

మహేంద్రుఁ డణిమాదిసిద్ధులు కలవాఁ డైనందున గగనమార్గంబున సింహళదేశమునకుం బోయి బౌద్ధధర్మము నచ్చటివారికిఁ జక్కఁగ బోధించె నఁట. సింహళదేశీయులమత సిద్ధాంతములు దూషితముగ నుండుటంజేసి మహేంద్రునిబోధ విన్నప్పటినుండి తమపూర్వదురాచారంబులను మాని బౌద్ధమతమును భక్తియుక్తులై యవలంబించిరి.

* బుద్ధుని నిర్వాణానంతర మొకశతాబ్దమునకు సింహళదేశీయులు బౌద్ధు లయి రని హ్యూయాన్‌సియాంగు వ్రాసెను.

---

* అశోకావదానగ్రంథమం దున్నట్లె హ్యూయాన్‌సియాంగు యాత్రికుఁడు బుద్ధునియనంతర మొకశతాబ్దమున నశోకుండు వచ్చె నని లిఖించెను. సింహళపురాణముప్రకార మాకాలమునకు కాలాశోకుఁడు వచ్చె నని చెప్పవలెను. కాలాశోకుఁడు కల్పితప్రభు వని గతంబున లిఖింపఁబడియున్నది.

(6) అశోకుని పుత్రుండైన కునాలుని వృత్తాంతము.

స్తూపము

కునాలుని గ్రుడ్లుతోడఁబడిన యీచోట నశోకుడు జ్ఞాపకార్థము కట్టించిన దని యొక స్తూపమును క్రీ. శ. ఏడవ శతాబ్దమందు యాత్రికుల కాప్రదేశవాసులు చూపిరి. కునాలునివృత్తాంత మీక్రింద లిఖింపఁబడుచున్నది.

తిష్యరక్షిత తనసవతి పుత్రుని మోహించుట.

తనప్రాణప్రియయుఁ బతివ్రతయు నైన "అసంధిమిత్ర" యనుభార్య గతించినపిమ్మట వయోవృద్ధుఁ డయ్యు నశోకుఁడు తిష్యరక్షిత యనునామెను బెండ్లియాడెను. ఆమె చంచలస్వభావము కలదియు, వ్యభిచారిణియు నయియుండెను. తనసవతి (అసంధిమిత్ర)యొక్క పుత్రుఁ డైనకునాలుని నేత్రసౌందర్యముం జూచి వలచి యామె యతనిపైఁ గన్నువేసెను. ఆమె తనకుం జూపుమహాభావవిలాసంబులను, విరహవేదనను గనుఁగొని కటకటంబడి పుత్రుఁ డైన తను నట్లు వలచుట బహుపాపం బని తెల్పి కునాలుఁ డామెను నిరాకరించెను. తన చక్కఁదనమును, మక్కువను లెక్కసేయక యక్కునాలుఁడు బ్రుక్కఁజేసె నని మిక్కిలిగ నక్కాంత రోసంబూని యతనియెడల మోహంబు మాని ద్రోహంబుఁ బూనెను.

ఆమెద్రోహచింతన

కునాలుఁడు తన యోగ్యతచే నామె యయోగ్యత నణఁచినందున కామె యతని ప్రాణంబుఁ దీయుటకై గాఢముగా నాలోచనపరాయణియై బహుదూరమందున్న తక్షశిలానగరమునకు రాజప్రతినిధిగాఁ బంపుమని యశోకునితోఁ దేనియలొలుకుపలుకులం బల్కెను. అశోకుఁ డామెమాటలఁ బాటించి కునాలుని రాజప్రతినిధిగాఁ బంపుచు "ఏయుత్తరువులమీఁద నాదంతచిహ్నములు కల ముద్రయుండునో

యనియే నాయుత్తరువు లని నమ్ముము" అనిని పుత్రునకుం జెప్పెను. తిష్యరక్షిత మట్టుమీఱినపగ దిట్టంబుగఁ దనమనంబున నెట్టుకొన కునాలునిఁ జంపుటకు సమయము చూచుచుండెను. కొన్ని నెల లయినతర్వాత తక్షశిలయం దున్న మంత్రివర్గంబునకు తిష్యరక్షిత, యశోకుఁడు పంపినట్లుగ లిఖితరూప మయినయొకయుత్తరువును బంపెను; దానిమీఁద రాజకీయమైన యొజ్ఞపైనపుముద్ర వేసెను; మఱియు నశోకుఁడు నిద్రించుచున్నప్పుడు రహస్యముగా దానిపై నశోకునియొక్కదంత చిహ్నములతో ముద్ర వేసెను. అలిఖిత మేమనఁగా "మంత్రులారా! యీసా యాజ్ఞ మీకు అందఁగానె నాపుత్రుఁ డైనకునాలునియొక్క నేత్రంబులఁ బెక లించి మరణించుటకై యాతని, నాతనిభార్యను పర్వతములకుం దోడ్కొని పోయి విడువుఁడు." అలిఖితము తమకుఁ జేరఁగానె మంత్రులు విభ్రాంతి నొంది నిశ్చేష్టులై కొంతసే పేమియుఁ దోఁచకయుండిరి. వారి తొట్రుపాటుం జూచి కారణ మేమని రాజపుత్రుఁడు వారి నడుగఁగా వారులిఖితం బంతయుఁ జెప్పి. "దేవా! ఈలిఖితంబునకుఁ గారణంబు కానరాదు. ఇది ద్రోహకృత్యంబుగ మాకుం దోఁచుచున్నది. ప్రభువునకుఁ దెలియ పఱచి వారియుత్తరువు మరలవచ్చునంతవఱకు మిమ్మునఁ జెఱసాలయం దుంచెదము. అని విన్నవించిరి." అంతట "మంత్రులారా! జాగు సేయవలదు. రాజాజ్ఞ చెల్లితీరవలెను. ఇది నాజనకుండు పంపినయుత్తరువె యయినందుకాయన దంతచిహ్నంబు లీలిఖితంబుపై నుండుటయె ప్రబలసాక్ష్యము. ఇది ద్రోహకృత్యము కాదు." అని రాజపుత్రుండు పలికి దుర్మార్గుఁడైన చండాలు నొకనిఁ బిలిపించుకొని క్రుద్ధుతోడించుకొనెను. రాజాజ్ఞ నిట్లు చెల్లించి భార్యాసమేతుఁడై యంధుఁడై

తిష్యరక్షిత యొక్క ద్రోహకృత్యము.

కునాలుఁడు రాజాజ్ఞ ప్రకారము కన్నులఁ దోడించుకొనుట.

రాజకుమారుఁడు భిక్షమెత్తుకొనుచు దేశములోఁ దిరుగుచుండెను అటుల సంచరించుచు బహుప్రయాసలు పడుచుఁ బాటలీపుత్రము వా రిరువురు చేరిరి. అచ్చట రాజపుత్రుఁ డిట్లు విలపించెను. “అయ్యో! చలియు నాకలియు న న్నెంతపీడించుచున్నవి. గతకాలంబున రాజపుత్రుండనై యుంటిని. ఇప్పుడు భిక్షాపాత్రుండనైతిని. నన్నుం బ్రకటించుకొని నాకు ద్రోహం బొనరించినవారలు తగుశిక్షం బొందునట్లు చేసెదను.” ఎట్టులనొ యా రాజన్యుఁడు నగరాంతఃపురములోనికిఁ బోయి యెలుఁగెత్తి యేడ్చి మనసునీరుచేయఁజాలు దుఃఖకరమయిన యొకపాటను బాడెను.

కునాలుఁడు భిక్షుకుఁడై పాటలీపుత్రముంజేరుట.

అశోకుఁడు మేడపై నొకగదిలో నుండి యా పాటను విని యా యొద్దికయు, గంఠస్వరమును, దనతనయునిదిగ నూహించి యా గాయకునిఁ బిలిపించెను. అతనిం జూడఁగానె తనపుత్రుం డని యెఱింగి నేత్రవిహీనుండై, భిక్షుకుఁడై యుండుటఁ గనుంగొని దుఃఖసాగరంబున మునింగి “తండ్రీ, ని న్నిట్టి దురవస్థపా లెవరు చేసిరి” అని యశోకుఁ డడిగెను. రాజపుత్రుఁడిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. “జనకా! తల్లిదండ్రులయందు నే నేమొ భక్తిలోపంబుఁ జేసితిని. దానం జేసి నా కిట్టి దురవస్థ దైవికంబుగ సంభవించెను. నాయందుఁ గలదయచేత గతకాలంబున నొకయుత్తరువు తమరు పంపితిరి. ఆయాజ్ఞను మీఱుటకు శక్తుండను గాఁజాలక విధించినశిక్ష ననుభవించితిని.”

అశోకుఁడు కునాలునిం జూచి దుఃఖించుట.

అదియంతయు తిష్యరక్షిత చేసినమోసకృత్యమును, ద్రోహమునుఁగా గ్రహించి యశోకుఁ డామెను జీవసహితంబుగనె కాల్పించెను. మఱియు నాద్రోహ

తిష్యరక్షితను

గాల్పించుట. కృత్యముతో సంబంధించినవారి నందఱిని కొద్దివారిని, గొప్పవారినిఁ దగినశిక్ష నాయన చేసెను. దోషు లయిన సామాన్యజనులను వధించె నని యొకగ్రంథ మును హిమాలయ పర్వతములమార్గమున ఖోటెన్ (Khoten) ఎడా రులకు వారు బంపివేయఁబడినట్లు మఱియొక గ్రంథమువల్లను దెలియు చున్నది.

మహాబోధివృక్షసమీపమం దున్నమఠములో నివసించుచున్న "ఘోష" నామధేయుం డగుమహాయోగియొద్దకు కునా ఘోషనామధేయుఁడగు లుని వెంటఁబెట్టుకొని వెళ్లి యశోకుఁడు మునిని నశోకుఁడుదర్శించుట. తనకొడుకునకు నయనంబు లొసంగు మని ప్రార్థించెను. బౌద్ధు లందఱు తన సన్నిధికి రావలె ననియు, వచ్చునపుడు ప్రతిమనుష్యుఁడు నొకపాత్రను దేవలయు ననియు బౌద్ధధర్మబోధను దనవలన వినవలె ననియు నయోగ్యాగిపుంగవుం డశోకునితోఁ బల్కెను. పురుషులు, స్త్రీలు, బహుజను లటులసమకూడిరి, వా రాబౌద్ధయోగి చేసినధర్మబోధను శ్రవణంబు చేయఁగా వారి నేత్ర ములనుండి నిర్గమించిన యానందబాష్పముల నాయన యాజ్ఞప్రకారము తమహస్తంబుల నున్నపాత్రముల నింపిరి.

ఆపాత్రలలో నున్నబాష్పజలం బంతయు నొకసువర్ణపాత్రలోఁ బోసి యయోగ్యాగి యిట్లు వచించెను: "నేను కునాలునికి మరల బోధించినదంతయు బుద్ధముని చేసియున్న నేత్రంబులు లభించుట. బోధలలో సత్యచ్యుతమైనది గాదేని, నేను బోధించినదానిలో దోష ముండదేని యిప్పు డున్నట్లె యీరాజపుత్రుం డంధుండై యుండుగాక లేనియెడల నీరాజ పుత్రుఁ డీయుదకంబుతో నేత్రములఁ గడిగికొనినతోడనే యీతనికి నేత్ర

దృష్టి లభించుగాక" రాజపుత్రుం డంతట నాయుదకంబుచే నేత్రక్షాళనం బొనర్పఁగా దృష్టి కలవాఁడయ్యెను.

(7) తిష్యనక్షత్రను గుఱించిన కథ.

తిష్యనక్షత్ర రాజ్యాధికారము చేయుట.

అశోకునిభార్య యయినతిష్యనక్షత్ర తనసవతికొమారునితో నగమ్యాగమనం బొనరింపఁగోరి తనవలపు నాతఁడు నిరాకరింపగా నతనియెడలఁ గ్రోధంబుఁ బూని పగదీర్చుకొనఁ దఱివేచియుండె. అట్లుండ నశోకుం డకాలంబునఁ బ్రబలరోగపీడితుండై జీవించునటులఁ గనుపట్టకుండెను. ఆసమయంబున నశోకుఁ డస్వస్థచిత్తుఁడైయుండుటంజూచి రాజాధికారము నామెయే వహించెను. అశోకుండును గొన్నిదినంబులవఱకామెకు సర్వాధికార మిచ్చెను.

అశోకుఁడు వ్యాధిగ్రస్తుఁడగుట.

తనజాడ్య మనివార్యమనియు, దాను జీవింపననియుఁ దలఁచి తనపుత్రుఁడయినకునాలునికిఁ బట్టాభిషేకముఁ జేయఁగోరితి ననియు, నతని శీఘ్రముగఁ బిలిపింపు మనియు, తిష్యరక్షితతో నశోకుఁడు చెప్పెను. ఆమాటలు వినినతోడనే కునాలుఁడు సింహాసనమెక్కినయెడలఁ దా నెందులకును గాకుండఁ బోదు నని యామె తలఁచెను. కావున నశోకునితో నామె యిట్లనియె! "ప్రాణనాథా! మీజాడ్యనివారణం బొనర్పఁగలను. కాని మీసన్నిధికి వైద్యులెవ్వరును రాకుండునటుల నాజ్ఞాపింపవలెను." అశోకుఁ డట్లానతీయఁగా నీనగరమందు ప్రభువుయొక్కజాడ్యముం బోలు జాడ్యముచే బాధపడుచుండు పురుషునిఁ గాని, స్త్రీని గాని తనయొద్దకుఁ దీసికొనిరావలయు నని యామె ప్రచురపఱచెను.

అట్టిరోగముచే గొల్లఁ డొకఁడు శ్రమపడుచుండుట సంభవించెను.

తిష్యరక్షితయశోకుని జాడ్యనివారణచేయుట.

ఆగొల్లనిభార్య తనమగని తెగులు నొకవైద్యునికి సవిస్తరంబుగఁ దెల్పి వ్యాధిం దీర్పు మని ప్రార్థింపఁగా నాతఁడు రోగినిం జూచి జాడ్యము విమర్శించెద నని వాఁడువచ్చి పిమ్మట వానిం బరిశీలించి తిష్యరక్షితకడకుం గొంపోయెను. ఆమె వానిని రహస్యస్థలంబునఁ జంపించి వానిగర్భకోశమును శోధింపఁజేయఁగా నన్నకోశములో నొకకీటకము కాన్పించెను. ఆమె యంతట దానిపై మిరియము, అల్లము పీనిరసముఁ బోయఁగా నది చావదయ్యెను. పిమ్మట నుల్లిరసమును దానిపైఁ బోయఁగా నది చచ్చెను. ఉల్లిగడ్డ తినినయెడల జాడ్యనివారణ మగునని యామె యశోకునికిం జెప్పఁగా క్షత్రియుఁడనైయుండి యుల్లి నెట్లు తిందు నని యశోకుఁడు చింతించెను. ఔషధముగాఁ దినుమని యామె చెప్పెను. అశోకుఁ డటులనెఁ జేసి యారోగ్యముం జెందెను.

(8) అశోకుని వార్ధక్యము.

బౌద్ధసంఘముకొఱకశోకుఁడమితవ్యయము

బౌద్ధకైంకర్యమునకు శతకోటిసువర్ణనాణెముల నొసంగ నిశ్చయించుకొన్నవాఁడై యశోకుఁడు తనకు వృద్ధత్వము వచ్చునప్పటికిఁ దొంబదియాఱుకోట్ల నాణెముల సమర్పించియుండెను. తనమరణము

---

* గంగానది ప్రవహించుప్రదేశమం దుండువార లుల్లిని గాని, వెల్లుల్లిని గాని దిన రనియు, చండాలులు మాత్రము తినెద రనియు "ఫాహియాన్" యాత్రికుఁడు వ్రాసియుండెను. ఆయాచార మిప్పటికినిఁ గలదు. గొప్పకులములవారు వానిలోనిపదార్థము మాంసముం బోలు నని తలఁచెదరు.

చేయుట. నకుఁ బూర్వము తనప్రతిజ్ఞను నెఱవేర్చుకొనవలెనని తా నింక సమర్పింపవలసిననాలుగు కోట్లను జెల్లించుటకై తననగరమం దున్న "కుక్కుటారామ" మనుమఠమున కనుదినమును వెండిబంగారముల నమితముగఁ బంపుచుండెను. ఆకాలంబున కునాలునికొడు కనఁగా నశోకునిమనుమఁ డయిన "సంపాది" యువరాజుగా నుండెను. * అశోకుఁ డమితధనవ్యయమువలన క్షీణించుచున్నాఁడనియు, నింక నిట్టులనే చేయుచుండినయెడలఁ బరరాజుల నెదిరించుటకుఁ గాని, తనరాజ్యమును గక్షించుకొనుటకుఁ గాని, శక్తుఁడుగా నుండఁ డనియు, మంత్రులాయువరాజునకుఁ దెలియఁజేసిరి.

కాఁబట్టి యాయువరా జశోకుని కిఁకమీఁదట ధనం బీవల దని కోశాధికారి (ఖజాన్జీ) కాజ్ఞాపించెను. ఇట్లు

అశోకుఁడు మృణ్మయపాత్రయందు భుజించుట.

ద్రవ్యాభావంబునకు మిగుల వగచి తనప్రసాదపాత్రలను మొదట స్వర్ణపాత్రను, పిమ్మట రజతపాత్రను బదఁపడి యయోమాయ (ఇనుప) పాత్రను, గ్రమంబుగ మఠంబున కిచ్చివేసెను. తుదకు మృణ్మయపాత్రలో నశోకుఁడు భుజింపవలసివచ్చెను. అశోకుఁ డంతట జింతాక్రాంతుఁడై తనపరిజనంబు చేయు నగౌరవంబునకు మిగులఁ గినిసి యీరాజ్యమునకుఁ బ్రభు

అశోకుఁడు కుక్కుటారామమఠమున కామలకంబుబంపుట.

వెవ్వఁ డని తనమంత్రుల నడిగెను. "మహారాజా! మీరె ప్రభువులు" అని వారు వినయవిధేయతలతోఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చిరి. అశోకుఁడు తనకన్నీరు మున్నీరుగాఁగ దుఃఖిం

* సంపాది జైనమతాభిమాని యయినట్లు జైనపురాణములయందున్నది కాని తగుసాక్ష్యము దొరకలేదు.

చుము "మంత్రులారా! ముఖస్తుతిగ మీ రేల యసత్య మాడెదరు. నేను రాజ్యభ్రష్టుఁడ నయియున్నాను. నా కిప్పుడు నీచదశ వచ్చినది. నాచేత నున్న యీ యామలకఫలము (ఉసిరికాయ) తప్ప నాసొత్తని నే నొరుల కియ్యఁగలిగిన దెద్దియు లేదు." అని పలికెను. పిమ్మట నశోకుఁడు తనచేత నున్నయాయామలకఫలమును "కుక్కుటారామ" మఠమునకుఁ బంపి మఠస్థుల కిట్లు తెలియఁజేసెను. "మఠస్థులారా! మీకు నేను పంపఁగల కడపటివస్తు విదియే. భరతఖండాధీశుని గతి యిటుల నున్నది. నారాజత్వమును, నాయధికారము నన్ను విడిచిపోయినవి. నన్ను వ్యాధి యాశ్రయించినది. ఔషధము లేదు. వైద్యులు లేరు. మఠాచార్యసంఘము తప్ప నాకు వేఱు దిక్కు లేదు. నే నర్పించినయీఫలంబు నాకడపటిదానంబు కావున మీ రందఱును దానిని బంచుకొని యనుభవింపవేఁడెద."

అశోకరా జింకొకసారి తనమంత్రి యయినరాధాగుప్తు నిట్లడిగెను: "మంత్రీ! యీ దేశమేలురా జెవఁడు?" "తండ్రీ! తమరె ప్రభువు లయియున్నారు" అని మంత్రి ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

అశోకుఁడు మనస్సును నిబ్బరించుకొని యిట్లు వచించెను.

(1) "ఇంద్రనీలమణుల కాంతులను బ్రోవుపోసినట్లు ఈమున్నీరును మొల నూలుగఁ గలయీసాగరమేఖలను నానావిధభూషణంబులకు మూలంబులైనలోహగనులచే నలంకరింపఁబడినయుపరిభాగంబు గల యీరత్నగర్భను సమస్తజీవాధారకమయినయీ సర్వంసహను నేను బౌద్ధసంఘమునకు ధారాదత్తంబుఁ జేసితిని.

అశోకుడు మఠస్థులకు తనభూమి నంతయు ధారవోయుట.

(2) ఈమహాదానఫలంబుగ నే నింద్రపదవిం గోరను, బ్రహ్మపదంబుఁ గోరను. నదీవేగంబును మించి నశించునట్టి యీరాజ్యవైభవంబును గలనైనను గోరను.

(8) పరిపూర్ణమైన బౌద్ధధర్మమును విశ్వసించి నే నొసంగిన యీ దానమువలన నే నపేక్షించుప్రతిఫల మెద్దియనఁ బరమమునులు కోరు జితేంద్రియత్వమే. దీనికి సాక్షం బుంచెను. *

అశోకుని నిర్యాణము.

అశోకుఁ డిట్లు వచించి దానపత్రమును లిఖింపఁజేసి ముద్రించి నిర్యాణంబు నొందెను.

బౌద్ధసంఘము వారివలన భూమి నంత యు మంత్రులు మరలఁ బడయుట.

బౌద్ధసంఘమునకు శతకోటి సువర్ణనాణెముల నొసంగెద నని యశోకుండు చేసి యున్న వాగ్దానములో నాలుగు కోట్లింక నియ్యవలసి యుండెనందున మంత్రు లానాణెంబులను సంఘమున కిచ్చి భూమిని సంఘమువలన మరలఁ బడిసి యశోకునిపౌత్రుండయినసంపాదిని సింహాసన మెక్కించిరి. అనంతర మాయనకుమారుఁ డయినబృహస్పతి రాజ్య మేలెను.

సంపాదిరాజగుట

శా. హిందూసింహళబౌద్ధగ్రంథములు ధాత్రీశుం డశోకుండు భ
క్తిం దాతృత్వము సత్యశీలమును బ్రోవింగన్, భూతాళిచే
తం దాస్యంబును గొన్న వాఁ డనుచుఁ జిత్రం బొగడెం దెల్పి, యీ
నందం బిచ్చుఁ; జరిత్రకుం దగక నున్న న్నేటికాలంబునన్.

సింహళహిందూపురాణములయం దున్నవి యున్నట్లుగా విషయంబులిందు వ్రాయఁబడినవి. ఆరెండుపురాణములే యొండొంటితో ననేక విషయములయందు భేదించుచున్నవి. శాసనాదిగ్రంథములకు బొ త్తిగ నను

* పాటలీపుత్రమునకు దక్షిణముగ నున్న యొక శిలాస్తంభము మీఁద నీభూదానము లిఖింపఁబడియున్న దని ఫాహియాన్ యాత్రికుఁడు వ్రాసెను. కాని యీ స్తంభప్రదేశము కానరాలేదు.

ఖూలింపవు. కాఁబట్టియే వానిని చరిత్రకారులు గ్రహింపరైరి. ఆపురాణములయినను అశోకుఁడు మహాశక్తిసంపన్నుఁ డనియు, బౌద్ధధర్మాచరణమందు బహుపరాకాష్ఠఁ గలవాఁ డనియు, విపక్షశిక్షాదక్షుం డనియు, సాధుసజ్జనపక్షుం డనియు, ఘోషింపుచుండును. కడమయుసంగతాంశములను జనువరు లుపేక్షింపనగును.

13-వ అధ్యాయము.

ఉపసంహారము.

బౌద్ధమతావలంబనమునకుఁ బూర్వ మశోకచక్రవర్తి యితరరాజులవలె రాజవినోదములయం దాసక్తిఁ గలిగి యనేకు

అశోకుఁడుసహజముగ సుగుణకలితుఁడు.

లయినతనసోదరులను వధించునంతటి క్రూర హుంకారియై యుండె నని బౌద్ధపురాణముల యం దుండెను. అశోకుఁడు బౌద్ధమత మవ లంబించినపిమ్మట నట్టిదుర్గుణము లాయనయం దంతరించె ననియు, ఆపురాణములే తెల్పును. బౌద్ధమతముయొక్క ప్రాశస్త్యమును దద్బోధకులయొక్క సామర్థ్యమును నిరూపించుటకై యట్టివ్రాఁతలను బురాణములయందు వ్రాసి రని యశోకచరిత్రకారుఁడు పృథంబుగఁ బ్రతిపాదించెను. కావున అశోకుఁడు సహజముగ భూతదయాదిసుగుణములు కలవాఁడనియే చదువరులు గ్రహింపందగియున్నది. అశోకునియందు భూతదయాదిసుగుణబీజ

బౌద్ధమతముచే అశోకునిసుగుణములు పెంపొందుట.

ములు కళింగరాజ్యజయానంతర మాయనకుఁ గలిగినవిచారమువలన నంకురించినవి. అయ్యంకురములె యాయన బౌద్ధమత మవలంబించుటకుఁ గారణములై యుండును. బౌద్ధమతము భూతదయాది సుగుణములకే మూలంబుగఁ గలదగుటచేఁ దద్బోధరసంబువలనఁ బైనఁ జెప్పినభూతదయాద్యంకురములు అశోకునియందు ప్రబలి వృక్షంబులై సత్కార్యరూపఫలంబుల ననేకంబుగ ఫలించినవి.

అశోకునియందు భూతదయాది సుగుణములుండుటను నిరూపించుట.

అశోకునియందుఁ బ్రకాశించిన భూతదయాదిసుగుణములు చదువరులకుఁ గన్నులఁ గట్టినట్లగపడుటకై యీక్రింద విశదీకరింపఁ బడుచున్నవి.

(1) భూతదయ—నరులకే కాక పశువులకును వైద్యశాలల నేర్పఱచి తన్నిమిత్తమై విదేశములనుండియు నౌషధులం దెప్పించి యీదేశమందు నాటిం పంజేసెను. బాటసారులకు విశ్రాంతిభవనాదుల నమర్చెను. గొడవంబడియున్న బడుగులు బెడిదపు నేరములఁ జేసియున్నను వారల మన్నించెను. జీవహింసకు వెఱచి యుద్ధముల మానెను. జీవహింసను నిషేధించుచట్టముల ననేకములఁ జేసి తనసువారములకొలకు జంతువులఁ జంపనీఁ డయ్యెను. ఈపొంద లయినవి అశోకునికిఁ గలభూతదయకుఁ బ్రబలసాక్ష్యంబులు.

(2) దాతృత్వము—పవిత్రక్షేత్రదర్శనకాలములయందును, ఇతరపుణ్యాదివసములయందును, అశోకునిచే నొసంగఁబడినయమితదానంబులే తార్కాణంబులు.

(3) పరమతసహనము—తా నవలంబించినమతము నే యితరమతములవా రవలంబింపవలె నని పట్టుదలలేక వారలు తమతమమతధర్మములఁ జక్కఁగ ననుష్ఠించి తత్సారానుభవముకలవారైనఁ జాలు నని తెల్పెను. తన మత మవలంబింపనివారలయెడ దౌర్జన్యముఁ జూపలేదు. మఱియు అర్యమతస్థు లయినబ్రాహ్మణసన్యాసులకును జైనమతశాఖవా రయినయజీవకులకును గుహాగృహదానములను జేసెను. అశోకునిపరమతసహనమున కివియే యని వార్యదృష్టాంతములు.

(4) బౌద్ధ ధర్మాచరణము—పైన నుడువఁబడినసుగుణములు బౌద్ధ ధర్మానుకూలములే యయియున్నవి. ఇవి గాక బౌద్ధధర్మమం దింక నేనిబంధనలు కలవో యవి యన్నియు యథావిధిగఁ బరమోత్సాహంబుతో నాచరిం

చెను. వానిలో ముఖ్యమయినవి పరిగణింపఁబడును. (1) పెద్దలను బ్రాహ్మణులను గౌరవించుట, (2) పుణ్యతీర్థయాత్రఁ జేయుట, (3) విరాగి యగుట, (4) మనశ్శుద్ధిఁ గలిగియుండుట, (5) సత్యముఁ బల్కుట, (6) బౌద్ధధర్మమును బరులకు బోధించి వార లాచరించునటులఁ బ్రోత్సాహపఱచుటయు, ఈకడపటిదానినే ధర్మదాన మనియు, దీనిని మించినదానంబు లేదనియు, బౌద్ధమత మెంతయుఁ దెల్పును. ఈధర్మదాన మశోకుఁడు విపులంబుగఁ జేసి యది దుర్వినియోగము కాకుండుటకై ధర్మాధికారుల నియమించెను. శాసనములఁ బ్రకటించెను. ఇంతయేల యశోకుఁడు దైవమహిమలు కలఁవాఁడని ప్రజలు భావించునంతటి వేగముగ నద్భుతకార్యము లనఁగాఁ జిత్రవిచిత్రస్తూపాదులను నిర్మింపఁజేసెను. శాసనములను బ్రహ్మాండములైనశిలలపైనను, శిలాస్తంభములపైనను జెక్కించెను. తాను భిక్షువయ్యెను. ధర్మోపదేశకులను బరదేశములకుఁ గూడఁ బంపెను. ఇవన్నియు అశోకుఁడు నిజమయినబౌద్ధుఁ డనుటకు నిర్వివాదచిహ్నములు.

(5) నిరుపమానపాలనాపాండిత్యము—బౌద్ధధర్మమును దానాచరించుటయందుఁ బరులచే నాచరింపఁజేయుటయందును అశోకునియుద్యములకు దివారాత్రములు చాలెనా యనుటకుం దగియుండఁగ నించుమించుగ నాసేతుహిమాచలపర్యంతమహీమండలంబును జండశాసనుండై సర్వజనానురంజకంబుగఁ బరిపాలించుచు సైన్యవ్యవస్థ, రాజ్యవ్యవస్థ, వ్యవసాయాభివృద్ధి కోశవృద్ధి యీవిషయంబులయందుఁ బాలుమాలిక లేక ప్రవర్తింపుచుండె. కావుననే స్వరాజ్యమం దంతఃకలహంబులు గాని పరరాజులు దండెత్తి వచ్చుట గానిసంభవింపదయ్యె. ఈమొదలగునవి యశోకునిపాలనాసామర్థ్యంబునకు నతర్క్యలక్ష్యంబు లయ్యె.

(6) శిల్పవిద్యాభిలాష—ఇలఁ గలసకలకళలకు నెలవనందగినయీభరతఖండంబునం దుండుశిల్పవిద్యాకౌశల్యమునకుం దోడుగఁ బరరాజ్యవిశే

షంబుల గ్రహించి శిల్పకారుల మఱియుఁ బ్రవీణులఁ జేసి జగన్మోహనము లైన శిల్పకృత్యంబుల వెలయింపఁ జేసె. చూపఱకు నవి దేవతాకృత్యంబులుగఁ దోఁచె. ఈకృత్యంబులే యశోకుని శిల్పవిద్యాభిలాషకుఁ బ్రబల నిదర్శనంబులు.

పైన నుడువఁబడిన భూతదయాదిసుగుణము విశేషంబులంబట్టి యశోకుని బుద్ధివైభవంబు వేనోళ్లం బొగడఁదగియున్నది. కనుక నే యొకగ్రంథకర్త యిట్లు వ్రాసెను. "అశోకుఁడు భరతఖండమునకుఁ జేసిన మేలు నేరాజును దనదేశమునకుఁ జేసియుండలేదు. యూరోపుఖండమం దుండు వాల్గానది మొదలుఁకొని ఆసియాఖండమందలి జపాను వఱకును సయాందేశము మొదలుకొని సైబీరియాదేశమం దుండు బెయికలుసరస్సువఱకును అశోకుని పేరు గౌరవింపఁబడుచుండుట యబ్బురము కాను. బహుజను లెవ్వనిని జ్ఞప్తియం దుంచుకొందురో యెవ్వనినామమును గౌరవంబుగ స్మరింపుచుందురో వాఁడె మహనీయుఁ డైనచో అశోకుఁడు మహనీయుఁడె యగును. మఱియు నశోకుని రోమకచక్రవర్తి యైన మహాశీజరు (Caesar) కంటెను, ఇంగ్లాండుదేశపు రాజయిన మహాచార్లెసు కంటెను ఘనుఁ డని తప్పక చెప్పవలెను" ఇట్లశోకుఁడు తా నానందహృదయుఁ డై తనప్రజలనుగూడ నానందహృదయులం జేసెఁ గావునఁ దననామంబును సార్థకపఱచుకొని తనప్రజలనుగూడ అశోకులఁ జేసె ననఁదగియున్నది. కావున నశోకుఁడు మన కెల్లప్పుడును స్మరణీయుఁ డైయున్నాఁడు.

అశోకుడెల్లప్పుడు స్మరణీయుఁడనుట.

బహుకుటుంబపాలనమె రాష్ట్రపాలనం బగుం గావున రాష్ట్రపాలన ధర్మంబులు వ్యష్టికుటుంబములకు లఘుతరంబుగ ననుకూలించును. కావున ఈ చరిత్రం జదువుప్రతికుటుంబాధిపతియు అశోకునిధర్మం

అశోకునిచరిత్రనుండి కుటుంబపాలనధర్మం

తెలుంగుట.

బుల గ్రహించి యథాయోగ్యంబుగఁ గుటుంబ పాలనఁ జేసికొనఁ దగియున్నది.

పరమతనిరసనము కూడ దనుట.

పరమతగుణవిశేషంబుల బోధించుగ్రంథములఁ జదువువారును, ఉపన్యాసంబుల వినువారును, స్వమతమందు దురభిమానముఁ గలవారయి లేని ఆవిశేషంబుల గ్రహింపక యామతముల నిరసించుటయు తమ మత ముత్కృష్టమగున దని చెప్పుకొను టయుఁ దటస్థించుచుండును. ఇట్లు దురభిమానము చే సంభవించునట్టియీ బుద్ధి జాడ్యమునకు దివ్యౌషధప్రాయ మగునుత్కృష్టధర్మం బీయశోకునిచరిత్ర నుండి చదువరులు గ్రహింపవలయును. అ దెద్దియన పరమతసహిష్ణుతయే. ఏమతమందుఁగాని కడతేర్పుతోవలు లేక పోలేదు. నీతులు బోధింపఁబడక పోలేదు. కావునఁ దనమతమే యుత్కృష్టమైన దని యనుకొనుట గొప్ప ప్రమాదము. అన్యమతస్థు లధోగతిపాలగుదు రనుట కేవల సాహసమె యగును.

అన్యమతధర్మవిశేషంబుల గ్రహింపవలెను.

ప్రతిమతమందును ప్రాముఖ్యముగఁ జెప్పఁబడినకొన్నిధర్మవిశేషంబు లుండును. అట్టివిశేషంబులు పరమతమందున్నమాత్రమున వానిని నిరసింపకూడునా? సుగుణ మేమతమందున్నను సుగుణమే యగును. దుర్గుణము కానేరదు. కావున నట్టి సుగుణములు గ్రహించుట యెవనికైనను శ్రేయస్కరంబే. మఱియుఁ దా మెఱింగిన ధర్మంబును బరులకు బోధించుట యుత్తమమానవధర్మంబు. అట్టిబోధను బరుఁడు గ్రహింపలేకుండినను గ్రహించి యాచరింపకుండినను వానియెడలఁ గోపద్వేషా

ధర్మమును బరులకు బోధింపవలెను.

దులం వహించుట యనుచితంబు. వానియసమర్థతకును, నిర్లక్ష్యమునకును, విచారపడి తగురీతిని వానికి మరల బోధించి వానిని ప్రోత్సాహపఱపవలయును. ఇట్లొనర్చి తనవిధిని దాను నెఱవేర్చితి నని మాత్రము తుదకు సంతుష్టిం జెందవలెను. ఈచెప్పఁబడిన లక్షణంబు లన్నియు అశోకునియం దున్నవి. కావున భూతదయ పరమతసహనాద్యుత్కృష్టలక్షణబోధకంబయినయీ యశోకచరిత్రనుండి చదువరులు గుణవిశేషంబులను గ్రహించి మేలు వడయుదురుగాక.

చ. మతములు ధర్మసూక్ష్మముల మానుగఁ దెల్పును గాని వానికిన్
జతపడ దైకమత్యము విచక్షణఁ జేయఁగ లేనివారు దు
ర్మత మని యందు రన్యము సమంజసధర్మము లెందు నున్న సం
తతగ్రహణార్హముల్ బుధజనంబులు వాని గ్రహింతు రిందునన్.

అశోకచరిత్రయొక్క తప్పొప్పుల పట్టిక.

పుట సంఖ్య.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.
4	7	వంశంబు	వశంబు
7	1	ఇప్పటికి	ఇప్పటి
,,	,,	పారిశుద్ధ	పారిశుద్ధ్యల
9	17	పేరుచే	పేరిచే
12	17	భరతఖండానీశ్వరుండు	భరతఖండాధీశ్వరుండు
14	5	జ్యేష్ఠునిమీఁద	జ్యేష్ఠుఁడైన "సుమను"ని
15	1	విశేషంబులును	విశేషంబులను [మీఁద
16	23	భేదంబులు	ఖేదంబు
17	2	ఏలనన	ఏలయన
18	14	కలిగినజ్ఞానము	అశోకునికిఁగలిగినజ్ఞానము
20	15	బౌద్ధమతాంగమార్గము	బౌద్ధమతాష్టాంగమార్గం
21	1	సార్థద్వయ	సార్ధద్వయ
,,	14	చేసీయిుండవచ్చును	చేసియుండవచ్చును
,,	20	అనివార్యములను	అనివార్యములును
25	3	శావించెను	శాపించెను
27	16	చలివేంద్రల	చలిపందిళ్ల
29	13	జేడకుండ	జెడకుండ
36	9	సంపత్తు	సంపద
38	2	త్రాళ్లు	త్రాళ్ల

పుట సంఖ్య.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.
44	8	అశోకుండు	అశోకుండును
45	3	అభిప్రాయంబు	అభిప్రాయభేదంబుల
48	15	మంచూరియూ	మంచూరియా
49	10	ఇట్లుమతసిహానము తె	ఇట్టిమతసహానము నె
51	4	ననియించుమించుగ	ననియుఃనించుమించుగ
52	7	ప్రసిద్ధి	ప్రసిద్ధ
53	12	వృతాంతము	వృత్తాంతము
54	10	ప్ర దేశ	ప్ర వేశ
56	12	తెలిపెడి	తెలివిడి
59	4	ఏలనో	ఏలయొ
,,	8	పషరిత్తు	పరిషత్తు
67	1	7 రునంము	నం 7 రు
,,	7	సత్వాము	సత్యాము
68	2	వృత్తాంతము	వృత్తాంతము.—
71	1	తత్వ	తత్త్వ
,,	7	పరిణీయంబు	పరిణయంబు
73	8	వాయువ్య	వాయవ్య
,,	18	ప్రసిద్ధములయిన	ప్రసిద్ధములయినవి
75	9	ఒసంగమని	ఒసంగుమని
,,	18	కలుగఁజేసిరి	కలుగఁజేయఁబడెను
76	5	మాట్లాడు	మాటలాడు
77	17	దుర్ఘ	దుర్ఘట

పుట సంఖ్య.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.
78	12	రాజ్యాధీనమయి	రాజ్యాధీనమయిన
,,	,,	సభయందు	మందిరమందు
79	1	విస్థానము	లిస్థానమైన
,,	10	భక్తుఁడే	భక్తుఁడీ
,,	17	ఉన్నటు	ఉన్నట్లు
80	13	వాయవ్వ	వాయవ్య
,,	17	ఇప్పుటి	ఇప్పటి
83	17	తమ	తన
90	21	త్రోోవ	త్రోోన.
92	8	అతిశంబు	అతిశయంబు
95	12	మైళ్లు	మైళ్లదూరమున
96	1	దక్షుణ	దక్షిణ
98	2	ఇదివఱకె	ఈవఱకె
107	14	మహామ్మదీయ	మహామ్మదీయ
108	2	వ ల్ల	వల్ల
109	12	ఉపరి	పైగ
110	9	కనుపింవ	కనుపింప
113	13	కించిన్యూనము	కించిన్న్యూనము
115	4	శత్రృ	శత్రు
116	7-12.	ఇట్లే—దగియున్నది	(ఇట్లే—దగియున్నది.)[1]

[1] ఈ 6 పఙ్త్తులలోని మాటలీ గ్రంథకర్తవి.

పుట సంఖ్య.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.
117	1-4	శంకరారార్యులు— జాలఁడయ్యె.	[2](శంకరాచార్యులు— జాలఁడయ్యె.)
118	17	సత్య	సత్త్వ
119	8	దుర్యల	దుర్వల
121	6	నిర్మాణకులు	నిర్మాతలు
121	9	సిల్పులు	శిల్పులు
,,	10	శాస్వతము	శాశ్వతము
124	17	ఉండును	ఉండెను.
125	13	సుబ్బ	సబ్బ
,,	22	కనుగొనెను	కనుఁగొనెను.
127	7	తత్కాలిక	తాత్కాలిక
130	7	కనుపడి	కనఁబడి
,,	19	పైనఁజెప్పిన	పైనిఁజెప్పిన
134	7	పరఱపు	పఱపు
135	5	చూపఱునకు	చూపఱకు
136	19	కోసరము	కోసము
143	9	ఉన్నది	ఉన్నవి
143	24	సిద్ధాపురయందు	సిద్ధాపురమందు
146	7	శాసనసంఖ్య	శాసనములసంఖ్య
150	1	కూలముగాఁకను	కనుకూలముగ

[2] ఈ 4 పఙ్క్తులలోని మాటలే గ్రంథకర్తవి.

పుట సంఖ్య.	పం్క్తి	తప్పు.	ఒప్పు.
150	10	సవాత	సహిత
152	9	వం(డ్రంగ	వ(డ్రంగ
,,	22	క్రీ-పూ 16, 17	క్రీ-త 16, 17
		గంటము.	గంటము,
157	8	వారట్లపేక్షించి	వారట్లుపేక్షించి
,,	11	విషయమునందునవసరం	విషయమునందనవసరము
158	9	1000, 500	1000—500
,,	11	14000, 1000	1400—1000
,,	23	పర్వర్చుకొనెను	అశోకుఁడేర్పఱచుకొనెను
159	2	ఉండిరని	ఉండెనని
,,	16	ఖండమును.	ఖండమునందు
,,	17	ఉండిరి	ఉండెను
165	3	యరశం	యంశం
,,	7	అనుక్రమణికగ	అనుక్రమముగ
,,	22	దశ్శి	దర్శి
167	2	వానిని దెప్పించి	దెప్పింపఁబడి
,,	4	రాజ	రాచే
170	4	పీనిని	దీనిని
171	16& 17	యందును. చిరకాలమంతరా యంబునొందకుండు గాత	యందును, యంతరాయంబునొం దకుండచిరకాలముం డుగాత

పుట సంఖ్య.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.
172	16	తగినవారల	తగినవారలును
		విచారించుటకు	విచారించుటకును
173	5	అయినది.	అయినది
174	2	వేటి	వేఁట
175	21	సత్తి	సత్త
177	6	నత్కృత్య	సత్కృత్య
178	11	మతమునకునుప	మతమునకనుప
179	9	జయమును	జయము
180	2	రాజ్య	రాజ్యప్రాంత
181	1	కనుపడదు	అగపడదు
184	9	విధులు	విధులనుగూర్చి
185	4	చేయుట	హెచ్చరించుట
186	12	పిలిపించెను	పిలిపించెదను
183	2	సం॥లు గడచినవి	(సం॥లు గడచినవి)
,,	22	గుండవకరణము	గుండలీకరణము
192	1	గుహీ	గుహా
,,	2	ఒసంగుట	ఒసంగుటనుదెల్పును.
195	21	అసహాష్ణుకత	అసహిష్ణుత
,,	23	నేయధోగతి	నేనధోగతి
201	4	ఉద్యమనములు	ఉద్యమములు
,,	7	నటుల	నట్లు
211	1	నతంరము	నంతరము

పుట సంఖ్య.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.
211	7	జౌద్ధ	బౌద్ధ
,,	8	జగద్వితంబు	జగద్విదితంబు
213	13	శ్యాక	శాక్య
214	14	రాలం	రాలు
,,	15	కండ్లపడ	కండ్లఁబడ
217	16	అశ్వర్థ	అశ్వద్ధ
,,	22	వలవను	వలనను
,,	22	కన్పెట్టెను	కనిపెట్టెను
218	6	డనునాయన	డునుఆయన
,,	10	సత్కార్యంబు	సత్కారంబు
,,	11	జేనెను	జేసెను
221	7	తాళజాఁలక	తాళఁజాలక
,,	24	గత్యధీనయున్న	గత్యధీనమైయున్న
222	2	జన్మలెత్తఁగా	జన్మములెత్తఁగా
223	5	జగంబు	జగంబున
,,	7	బుద్ధులును	బుద్ధులను
225	6	లిచ్ఛిరి	లిచ్ఛివి
230	16	కర్మ	కర్మము
231	4	కునుగుణముగా	కనుగుణముగా
,,	10	వృష్ఠి	వ్యష్టి
232	18	మిశ్మొట	పిమ్మట
,,	20	కనుపట్టును	కనుపట్టదు.

పుట సంఖ్య.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.
233	7	సమ్యత్సంకల్పము	సమ్యక్సంకల్పము.
,,	17	సమగస్మృతి	సమ్యక్స్మృతి
235	17	వాచరించు	నాచరించు
236	8	వీట	వీటి
,,	21	సద్యృత్తుల	సద్వృత్తుల
,,	22	ఇంద్రియత్యము	ఇంద్రియత్వము
239	16	కొనినను.	కొనినను,
240	19	పరిమిత	పరిమితి
242	20	దర్పణము	దర్పము
,,	22	బోధింపఁబడును	బోధింపవలయు
243	11	మెఱియు	మఱియు
,,	15	వ్రయంబు	వ్యయంబు
246	2	సత్వము	సత్యము
,,	5	ద్వేషికి	ద్వేషి
249	18	జన్మయంతయు	జన్మమంతయు
,,	23	గల	గుల
,,	,,	వ్యక్తి	వృత్తి
250	16	కలదని	కలవని
251	23	న్యాయంబుగ్య	న్యాయ్యంబుగ
253	10	ఉండిరని	ఉండరని
,,	24	పరాభిషా	పరాభిలాషా
254	19	వారికనికరించి	వారిఁగనికరించి

పుట సంఖ్య.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.
257	19	కార్యంబు	కార్యంబులు
260	10	అవి	ఇవి
,,	12	వర్ణనలు.	వర్ణనలు
262	12	చెడు	చెడ్డ
263		కనుపింప	కనిపింప
265	8	ప్రజ్ఞ.	ప్రజ్ఞ
266	12	కుమార్తె	కుమారిక
267	4	మహాద్వైభవము	మహావైభవము
268	9	నిజమయన	నిజమయిన
,,	23	సింహాన	సింహాసన
269	13	లేఖను.	లేఖను
270	9	చెల్లెల	చెల్లెలి
272	15	కుమార్తె	కుమారి
273	10	జత్రువు	జత్రువ
,,	12	ప్రతిష్టించెను	ప్రతిష్ఠించెను
277	4	కొమ్ము	కొమ్మ
278	5	ఈమె	ఆమె
280	2	వివాహారంబుగ	వివాహార్థంబుగ
,,	13	విగతాశోకుండు	వీతశోకుండు
288	15	మహ	మహా
189	7.	వీతాశోకుడు	వీతశోకుండు
296	12	మహాభావ	హావభావ

పుట సంఖ్య.	పంక్తి	తప్పు.	ఒప్పు.
297	1	అనిని	అని
,,	15	తెల్పి.	తెల్పి,
,,	20	చిహ్మాంబు	చిహ్నాంబు
299	3	గ్రంథమును	గ్రంథమువల్లను,
,,	14	అటుల	అటులు
303	11	దానిని	దీనిని
,,	16	అట్లుఈ	అట్లుండీ
306	3	క్రూర	క్రూరా
,,	7	ప్రాశస్త్వము	ప్రాశస్త్యము
307	6	నిమిత్తమ్మై	నిమిత్తమ్మై
,,	24	యథా	యథా
308	18	సైన్యత్వవస్థ	సైన్యవ్యవస్థ
309	5	సుగుణము	సుగుణ
310	10	సహిష్టత	సహిష్ణుత
311	5	దయ	దయా

ఈ గ్రంథములోని సాధారణలోపములు సవరణచేయఁబడినవి. ఒకలోపమె పలుసార్లు కనఁబడినప్పు డొక్కసారియే సవరింపఁబడినది.

ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీ ప్రచురములు.

దేశాభ్యుదయమున కావశ్యకమగు విషయములందెల్లఁ బరిశ్రమజరుగుచున్న యిక్కాలమున భాషాభివృద్ధి కగ్రస్థాన మిచ్చుట ప్రధానమైయున్నది. సంఘముయొక్క సర్వావస్థలయందును, దేశముయొక్క అన్నిభాగములయందును, విజ్ఞానము ప్రచురింపఁ జేయుటకు భాషాసేవయే ముఖ్యసాధనము. సనాతనాధునికేతిహాసములు, ప్రకృతిశాస్త్రములు, అన్యదేశాదర్శనికగ్రంథములు, మహాపురుషుల జీవితములు, గణితశాస్త్రములు, రాజనీతిశాస్త్రములు, ఆర్థికశాస్త్రములు, వృత్తులును, పరిశ్రమలును, వాణిజ్యమును నడుపు విధమును దెల్పుగ్రంథములు, నవలలు, లేనిలోపమును ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీసంఘము నివారింపఁ బ్రయత్నించుచున్నది.

ఈ కంపెనీ మూలధనము రు. 10,000.

1. భారతధర్మదర్శనము.

నిర్మలదేశానురాగమునుఁ బ్రబోధించు పద్యకావ్యము. సుప్రసిద్ధుండగు నొకయాధునిక కవివరునిచే మృదుమధురముగ గానముచేయబడిన 109 పద్యము లిందుఁగలవు. వెల రు. 0-2-0 శాశ్వత చందాదారులకు. రు. 0-1-6 మాత్రమే.

ఈక్రింది పద్యమునుబట్టి శైలియును, భావములును, గ్రహింపనగును.

చ॥ మతములుసాచ్చినిల్లు, జనమాన్యచరిత్రులు పుట్టినిల్లు, న
ప్రతిమ దయాళమాది గుణరత్నసమృద్ధికి రోహణాద్రి, శా
శ్వతనిరపాయ మోక్షఫల భాసురవల్లికి నాలవాలమయి
యతులవిభూతిఁబొల్చు విల నంబరొ! నీ సరిధన్యు లుందు రే?

1. విద్యాసాగరుని చారిత్రము.

గ్రంథకర్త - చెరుకువాడ వేంకటనరసింహారావు పంతులుగారు.

నిర్మలవిజ్ఞాన విశారదుండును, ననిర్వాచనీయ కళ్యాణ గుణాకరుండును, నార్తజనసంత్రాణ పరాయణుండునగు నిట్టి మహనీయుండు త్రికాలంబులం గలుగఁడంచు విబుధప్రపంచంబు సంభావింపం జెన్నారిన పుణ్యపురుషుని చారిత్రంబు. ఆంధ్ర భాషం జదువనేర్చినందుల కీపొత్తమొక్కండ సంపూర్ణ ప్రతిఫలం బొసంగుటకుం జాలియుండు. 150 పుటల గ్రంథము. పటముతో వెల రు. 0-9-0, చందాదారులకు రు. 0-6-0.

ఉ॥ కోపము లేదు, దీనజనకోటికిఁగొంగుపసిండి, యల్ల
లక్ష్మీపతి యార్తరక్షణ, నశేషకళాపరిపూర్ణబుద్ధి వా
ణీపతి, మానపౌరుష తృణీకృత వాసవు, డర్థికల్పకం
బీపురుషావతంసునకు నీశ్వరచంద్రున కెవ్వరీడిలన్॥

7. రామమోహనరాయల చారిత్రము.

గ్రంథకర్త - కొణకంచి చక్రధరరావు పంతులుగారు

నిర్మల బ్రహ్మజ్ఞాన ప్రభాకరోదయంబుఁ గావించి, అనా

ధలగు యువతులనుబట్టి బలవంతముగఁ గాల్చివేయు సతియను భయంకరాచారంబు నడంచి తనమాతృభూమియగు భరత వర్షంబు నుద్ధరింపఁదత్పూర్వమెన్నఁడు హిందువులెవ్వరును వెళ్లు టకు సాహసింపని ఖండాంతరమున కనేక మాసములు మహా ర్ణవముపైఁ బయనమొనర్చి, యచట మనకొఱ కనేకోపన్యా సములిచ్చి, కార్యవిజయము నొందువఱకుఁ బట్టువిడువక తన దేశమాతకొఱకు పాటుపడుచుండిన మహాపురుషుని పూజ్య చారిత్రము. 200 పుటల గ్రంథము. పటములతో వెల రు. 0-12-0, చందాదారులకు రు. 0-8-0.

8. స్వాతంత్ర్యదర్శనము.

గ్రంథకర్త - దుగ్గిరాల రామమూర్తి పంతులుగారు,

బి.ఏ., ఎల్.టి.

జాన్ స్టూఆర్టు మిల్లు అను ఆంగ్లేయ పండితోత్తముని, "లిబర్టీ" అను సుప్రసిద్ధ గ్రంథముయొక్క భాషాంతరీకరణము. మనోవాక్స్వాతంత్ర్యము, వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము, స్వాతంత్ర్య పరి మితి మొదలగు సాంఘిక శాస్త్రసిద్ధాంతము లీగ్రంథమునందు చరిత్రోదంతములతోడ విమర్శింపఁబడినవి. పాశ్చాత్యవాఙ్మయ మునం దుత్కృష్టగ్రంథముగఁ బరిగణింపఁబడుచున్న యీ గ్రం థము సుబోధకముగఁ దెనిగింపఁబడినది. కాలికో కవరు 175 పుటలు. వెల రు. 0-12-0, చందాదారులకు రు. 0-7-0.

9. మహారాష్ట్రచరిత్ర.

గ్రంథకర్త - చిల్లరిగె శ్రీనివాసరావు పంతులుగారు.

ఒకప్పుడు భరతఖండమున కాభరణముగానుండిన మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్య సంపాదకులైన శివాజీ మహారాజుమున్నగు వీరుల సచ్చరిత్రము, ప్రశస్తమైన యీరాష్ట్రనిర్మాణముయొక్కయు, ప్రవర్తనముయొక్కయు, దక్షిణదశయొక్కయు, కారణములు సహేతుకములుగ చర్చింపఁబడియున్నవి. శైలిసుబోధకమై ప్రస్తుతము మన దేశీయచరిత్ర పాఠకార్థులైన వారికీ మహారాష్ట్రచరిత్ర సప్రమాణమైనదిగ నున్నది.

మహారాష్ట్రనిర్మాణకర్తల దివ్యచరిత్రములెగాక, శివాజీ, శంభాజీ, రామదాసుస్వామి, అహల్యాబాయి, తారాబాయి, బాజీరావు, పీష్వానారాయణరావు, మొదలగువారి 22 చిత్రపటములతోడను, భరతవర్షపు పెద్ద పటముతోడను, అనేక కథా విశేషములతోడను, రాజనీతి విచారణలతోడను, నీ గ్రంథము విరాజిల్లుచున్నది. సామాన్య చదువరులకు రంజకముగను; విమర్శకులకు కావలసినంత చరిత్ర సామగ్రియు బొందుపరుపబడియున్నది. 500 పుటలు ప్రశస్తమగు కాలికోబైండు వెల రు. 1-12-0 చందాదారులకు రు. 1-4-0 మాత్రమే.

10. ఆంగ్లేయ రాజ్యాంగ నిర్మాణ చరిత్ర.

గ్రంథకర్త.

మద్రాను గవర్నమెంటు తెలుగు ట్రాంసులేటరు గారగు
గోటేటి కనకరాజు పంతులుగారు బి.ఎ., బి.ఎల్.

ఇంగ్లండు దేశీయుల రాజ్యపరిపాలన, నాగరికతయు, విపులముగ నిందు వర్ణింపఁబడియున్నది.

ప్రాచీన వృత్తాంతము, విదేశరాజుల పరిపాలనము, స్వాతంత్ర్య నిర్ణయ మహాశాసనము, నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు పార్లమెంటునకు పోరాటము, ప్రజా ప్రభుత్వము, అమెరికా యుద్ధము, శిల్పకళల ప్రాభవము, పార్లమెంటు సంస్కారము, విక్టోరియా మహారాజ్ఞీ, కాలనీలు, హిందూదేశము స్వరాజ్యము మొదలగు విషయములు గలిగి సుబోధకమై యున్నది.

శైలి మృదుమధురముగను, వర్ణనలు మిగుల రసవంతముగను, కథాక్రమణిక హృద్యముముగను నుండి చరిత్ర కథనము కావ్యములకంటె నుత్కృష్టముగ చేయబడినది.

ఇందు 6 చిత్రపటములు 2 దేశపటములును గలవు. 300 పుటలు ప్రశస్తమగు కాలికోబైండు వెల రు. 1-4-0 చందాదారులకు రు. 0-12-0 మాత్రమే.

ఆరోగ్య శాస్త్రము.

గ్రంథకర్త.

డాక్టరు - భో. పట్టాభి సీతారామయ్యగారు

బి.ఏ., యం.బి., సి.యం.

ఈ క్రింది సూత్రములను గమనింపుడు.

(1) ఆరోగ్యమును గాపాడుటకు వ్యాధి చికిత్సకన్న వ్యాధి నివారణమే శ్రేష్టతరమగు పరమసాధనము.

(2) దేహము వ్యాధులకు లోనగుటకు రెండు లోపము లుండవలెను.

(i) దేహ దౌర్బల్యము.

(ii) వ్యాధి కారణములగు సూక్ష్మజీవులను, విషకర పదార్థములను స్వారోగ్యరక్షణ విధానమును, గృహారోగ్య నిర్మాణమును, జక్కగ గమనించిన దేహ దారుఢ్యమును నిలుపుకొన గలము.

(iii) సూక్ష్మజీవు లాహార జలవాయువుల గుండా దేహములోనికి బ్రవేశించి సాంక్రామిక వ్యాధుల నుత్పన్నము సేయును.

4. ఆరోగ్య శాస్త్రమున నీ యంశములన్నియు చర్చింపబడినవి.

'వాయువను' శీర్షిక క్రింద వాయువునందుండు కల్మషములును వాయువు ప్రచారమును దానివలని ప్రయోజనముల ను, వాయువును శోధించు విధమును, వివరింపబడినవి.

'జలమను' శీర్షిక క్రింద పానీయ జలమునకు మూలాధారములును, వాని తారతమ్యములును జలమునందుండు రసాయన కల్మషములును సూక్ష్మజీవులును, జలమును శుభ్రపఱచు పద్ధతులను, శోధించు విధానమును, తెలియజేయబడినవి.

«ఆహారమను' శీర్షిక క్రింద ఆహార విధానము ఆహారాంశ
ములు, దేహమునకు వానివలని ప్రయోజనములు, వానియందుండు గల్మషములును, గల్మషములును నివారించు విధమును, ఆహార ద్రవ్యములును శోధించు నిర్ణయము విరళింపబడినవి.

«గృహములను' శీర్షిక క్రింద గృహముల నెట్టి స్థలములయందును, నెవ్విధమునను నేయే సూత్రములను గమనించియు గట్టవలెనో యవన్నియు వర్ణింపబడినవి.

మఱియు చెత్త మొదలగు వ్యర్థ పదార్థముల నెట్లు పరిష్కరింపవలసినదియు సాంక్రామిక వ్యాధులను అనగా మశూచి విశూచి జాడ్యములు తాపజ్వరము, బొబ్బ తెగులు, వాని కారణములు, వానిని నివారించు పద్ధతులును, అనుదిన మారోగ్య రక్షణమునకు మనము గమనింపవలసిన సూత్రములను ప్రజాసంఖ్య ప్రతిసంవత్సరము నెట్లు హెచ్చునదియు, భీమాకంపెనీలే నియామకములపై నాధారపడి యున్నదియు, ఇంకను దినదినము నాచరింపవలసిన యనేక ధర్మములును, సులభశైలిని సవిస్తరముగ రచింపబడిన ఈ గ్రంథము వెల రు. 1-4-0 చందాదారులకు రు. 0-12-0 మాత్రమే.

పునర్ముద్రణమందున్న గ్రంథములు.

(2). అక్బరు చరిత్ర (3) పీష్వా నారాయణరావు (4) వివేకానందస్వామి జీవితము (5) సిక్కుల చరిత్ర.

ముద్రణమందున్న గ్రంథములు.

(13) చీనా చరిత్ర (14) ఔరంగజేబు చరిత్ర (15) పశు శాస్త్రము.

ముద్రింపబడవలసిన గ్రంథములు.

ఆంధ్ర చరిత్ర, అమెరికా చరిత్ర, జపాన్ చరిత్ర, మహారాష్ట్ర చరిత్ర 2వ భాగము, జ్యోతిశ్శాస్త్రము మొదలగునవి.

N. B. మా శాశ్వత చందాదారులకు 100 పుట పోస్టేజి గాక రు. 0-4-0 చొప్పున నిచ్చుచుందుము. రు. 0-4-0 ప్రవేశకట్నము చెల్లించవలయును. దరఖాస్తులు చేయువారు వివరముగ విలాసము వ్రాయవలయును. చందాదారులను చేర్చు యేజంట్లకు మంచి కమీషన్ యీయబడును.

మేనేజరు,
ఆంధ్రభాషాభి వర్ధనీ సంఘము, (లిమిటెడ్)
మచిలీపట్నం.

అమృతాంజనము.

వెల సీసా 1 కి రు. 0-8-0, వి. పి. రు. 0-12-0.

నాగపురం వస్తుప్రదర్శన సభలో నొక పతకము బహుమానముగ నీయబడినది.

అమృతాంజనము:—తలనొప్పుల మాన్పును.
అమృతాంజనము:—వాయువుపోట్ల బాపును.

అమృతాంజనము:—పార్శ్వపు నొప్పుల బారదోలును.

అమృతాంజనము:—పోట్ల పోగొట్టును.

అమృతాంజనము:—బెణుకుల ఛేదించును.

అమృతాంజనము:—ఎమిడికల వెడలగొట్టును.

అమృతాంజనము:—వాపుల రూపుమాపును.

అమృతాంజనము:—దగ్గును తగ్గించును.

అమృతాంజనము:—దురదను తొలగించును.

అమృతాంజనము:—తేలుబాధను తీసివేయును.

అమృతాంజనము:—ధర తక్కువ లాభము మెండు.

లాభించకున్న సొమ్ము తిరిగి యివ్వబడును.

ప్రతి గృహమున యుండతగినది. వేల సీసాల విక్రయము.

అమృతాంజనము డిపో, ఫోర్టు, బొంబాయి.

కేశవర్ధని.

ఇది మనోపరిశ్రమము జేయు విద్యార్థులు, ప్లీడర్లు, ఉద్యోగస్తులు, మొదలగువారికి సుఖనిద్ర విశ్రాంతినిచ్చును. మోహలావణ్యములకు ప్రాపగుకురులను మనోహరముగ బెంచి కాపాడును. స్త్రీ పురుషులు వాడి తీరవలయును. 8 తు॥ నూనెగల సీసా 1 కి రు. 1-0-0.

తామరతయిలము.

అన్ని విధములయిన తామరలను మాన్పును. అనేక వేలు విక్రయము. తామర నయముగాకున్న సొమ్ము తిరిగి యివ్వ బడును. వెల డబ్బి 1 కి రు. 0-6-0.

దంతచూర్ణము.

దుర్గంధములను బోగొట్టి పండ్లను ముత్యములవలె తెల్ల గానుంచి గట్టిపరచును. వెల అతిచౌక బుడ్డి 1 కి రు. 0-2-0.

చిరునామా:—అమృతాంజనము డిపో
ఫోర్టు, బొంబాయి.

ఆంధ్రపత్రిక.

ఈ పత్రిక ఆంధ్రి స్త్రీ పురుషులు చదివి తీరవలయును. ఒక్కసారి చదివినవారికి ఎల్లప్పుడు చదువ వలయునను గోరిక పుట్టక తప్పదు. చక్కని వ్యాసములతోను, వార్తలతోను, హాస్యములతోను, వినోదములతోను నిండియుండి చదువరులకు వినోదొనరించుచుండును. ఆంధ్రిపత్రిక అన్నింటిలో చవుక యిన పత్రికయే కాక ఎక్కువ వార్తలతో నిండియుండును. ఆంధ్రిభాషలో దేశభక్తుల పటములను బ్రకటించు పత్రిక ఆంధ్రిపత్రిక యొక్కటియే. ఒక్క పత్రికను ఉచితముగ తెప్పించుకొని చదువుడు ఆ పయిన మీరే చందాదారులు కాగలరు.

చందా సం॥ ౧ కి ౨-౨-౦ ఆరుమాసములకు ౧-౩-౦ లు

చిరునామా:—ఆంధ్రపత్రిక మేనేజరు గారు

ఫోర్టు, బొంబాయి.

హిందూసుందరి.

ఇది ప్రత్యేకము స్త్రీల ఉపయోగార్థము ప్రచురింపు చుండిన మాసపత్రిక. ఇందు ప్రతి మాసమునను విద్యావంతుల చిత్రపటములతో అనేకమంది స్త్రీలవలన వ్రాయబడిన చక్కని విషయములతో నెలకొకసారి ప్రచురింపబడుచుండును. చందా సం॥నకు రు. 2-0-0 మాత్రమే. కోరినవారి కుచితముగా మాదిరి పత్రిక పంపబడును. అది చూచిన అందలిమంచి మీకె దెలియ గలదు.

వలయువారు,

మానేజరు, హిందూ సుందరి

కంతేరు, కృష్ణాజిల్లా.

అని వ్రాయవలెను.

స్వధర్మప్రకాశిని.

ఈ పత్రిక ప్రతిమాసము శుద్ధనవమియందు ప్రకటింప బడుచుండును. ఇందు ప్రధానముగ మత విషయములును, భాషా విషయికములగు సంస్కృతన్యాయములును, సుభాషితములు

ను, సంస్కృత కవుల చరిత్రలును, మొదలగునవి ప్రకటింప బడు చుండును. చందా సం॥కు రు. 1-8-0.

మానేజరు "స్వధర్మ ప్రకాశిని"

౬, సుంకువారి అగ్రహారం, S. C, మదరాసు.

ప్రఫుల్లముఖి (దేవీ చౌధురాణి).

ఇది గుణవతియగు నొక సతీమణి యొక్క పవిత్ర చరిత్రము. బ్రహ్మశ్రీ కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులుగారు, వేదం వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు మున్నగు పండితోత్తములు దీనిఁగూర్చి మిగుల పొగడి వ్రాసిరి. తీయని తేటమాటలతో మిక్కిలి సొగసుగా వ్రాయఁబడినందున ఇది చదువను చదువను ఇంకను చదువవలయుననియే యుండును. ఇందలి కథ అరేబియన్ నైట్సు కథలకంటె చమత్కారముగా నుండును. ఇది చక్కని నీతులను మిక్కిలి యింపుగా బోధించును; కావున ప్రతి బాలికయును దీనిం దప్పక చదువవలయును. ఇందలి పరమాత్మ తత్వచర్చ ముముక్షువులకు కొంగు బంగారమువంటి దగును. దీనివెల పోస్టు కర్చులుచేరి ర్పూ. 1-0-0, స్త్రీలకు 12 అణాలకే యీయబడును. వలయువారు "క. భాస్కరరావు, బీ.ఏ., రాజమంద్రి" అని వ్రాయనగును.

సంగీతమంట! రాదంట!

సంగీతము ప్రతివానికిని వచ్చు విద్య కాదనియు, అందరికిని దెలియదనియు కొంద ఱనుకొనుచుందురు. ఇది శుద్ధాబద్ధము. ఇవుడు నూతనముగా బ్రచురింపఁబడిన 'గానసారము' అను గ్రంథముం జదువుఁడు. దాని సత్యము మీాకే యెఱుకపడును. ఈ గ్రంథమును బోధించుటకు గురు వక్కఱలేదు. ఎవరికి వారే సులభముగ గ్రహింపఁగలరు. ఈ మార్గము అతి సులభము. అతి సులభము. వందల కొలఁది ప్రతులు విక్రయమగుచున్నవి. త్వరపడుఁడు. దీని వెల ఒక్క రూపాయ మాత్రమే.

వి ష య సూ చి క.

ఉపోద్ఘాతము.
1 సంగీత విద్యాలాభము.
2 సంగీతము ఎట్టులుండవలయు?
3 స్వరము సంగీతమునకొక యంగమగునా?
4 రాగములు ఎన్ని? ముప్పదిరెండేనా?
5 రాగమును బాడుటెట్లు?
6 మేళకర్తల నామవిమర్శనము.
7 వాడుక రాగముల పట్టిక.
8 తాళము ఎట్టులుండవలయును?
9 తాళములు ఎన్ని? వాని యుపయోగమెట్లు?
9 నూటొక్క తాళములు.
10 అవధానములు.
11 సంగీతావధానము.
12 వివిధావధానములు.
13 అవధాన విమర్శనము.
14 పల్లవిపాట యన నేమి?
15 పల్లవిపాట యెందుకు?
16 పాఠకుని జ్ఞాన మెందుకు?
17 అనవసర ప్రసంగములు.
18 బెదరించు ప్రశ్నలు, ఉత్తరములు.
19 వ్యుత్పత్త్యర్థములు.
20 సంగీత కవిత్వము.

బేతపూడి భగవంతరావు, బెజవాడ.

ఆంధ్ర వచన భాగవతము.

శ్రీమన్నారాయణాంశ సంభూతుఁడైన వేదవ్యాస మహాముని సంస్కృతభాషను రచించిన శ్రీమద్భాగవతమును బమ్మెరపోతనామాత్యుఁడు గద్యపద్యాత్మకముగా రచియించుట లోకప్రసిద్ధంబుగదా. అయ్యది పద్యబహుళము గావున నంద ఱకును దానియర్థము గోచరింపకుండుటవలనను, మూలముకంటెఁ గొన్నివిషయము లధికముగాఁ జేర్పఁబడి యుండుట వలనను సులభశైలిని దెనుఁగున వచనకావ్యముగ సంస్కృతాను సారముగా రచియింపఁ జేసి ముద్రించి ప్రచురించుట యీ కాలమున నవశ్య మని తలఁచి శ్రీకాళహస్తిలో నుండు బ్రహ్మశ్రీ, శతఘంటము వేంకటరంగ శాస్త్రులుగారిచే మూలమునకుఁ గొంచెమేనియు భేదము లేకుండ సులభశైలిని వచనముగాఁ దెనిఁగింపఁజేసి ముద్రించి ప్రచురింపఁ బూనితిమి.

గ్రంథమంతయు ముద్రించి కడపట నొక్కతూరిగాఁ బ్రకటించుటకంటె నవమస్కంధమువఱకు రెండు సంపుటములు గను, దశమైకాదశ,ద్వాదశస్కంధము లొక్క సంపుటముగను మూఁడు సంపుటములుగా 1911 సంవత్సరము జనవరి, మే, సెప్టంబరు నెలల కడపట మూఁడు పర్యాయములుగాఁ బ్రకటించినచోఁ గ్రంథముఁ జదువువారికి శీఘ్రముగ గ్రంథావలోకనసౌకర్య

మును, గొంతవఱకైనను మాకు ముద్రించుటకు వలయు ద్రవ్య సహాయమును గలుగునని తలఁచి యీలాగుచేయఁబూనితిమి. డెమ్మి 8 పుటలసైజున మేలైన కాకితములమీఁద మంచి యక్షరములతో ముద్రించి దృఢమగు కాలికోబైండు కట్టించి చందాదారులు మున్నగువారికిఁ బంపుదుము. ఆంధ్రభాషాభిమానులగు సజ్జను లీగొప్పపనికిఁ బోషకులుగను జందాదారులుగను గోడ్పడి మాసదుద్యమము నెఱవేర్పఁ బ్రార్థించుచున్నాము.

చందా నిబంధనలు.

పోషకులకు	...	రు. 12-0-0
చందాదారులకు	...	„ 6-0-0

1910 సం॥రం డిశంబరులోపల మూల్యమంతయుఁ బంపువారు పోస్టేజి ప్రత్యేకమియ్య నక్కఱలేదు. పుస్తకమంతయు ముద్రించిన పిమ్మట వెల సుమారు రు. 7-8-0 కాఁగలదు గావునఁ జందాదారులకును నందు ముందు ద్రవ్యమంపువారికిని బైరీతి సౌలభ్యము గలిగింపఁబడినది. పోషకుల నామధేయములు మాత్రము పుస్తకములఁ బ్రకటింపఁబడును.

ఇట్లు,

వావిళ్ల. రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

323, తండియార్పేట.

బ్రాంచీ:—ఉల్లితోట, రాజమండ్రి. 192, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి.

